

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงพระเพลิงแบบยั่งยืน

นางสาวกาญจนา ไชยชมภู และคณะ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

ปีการศึกษา 2546

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักวิจัยและบริการวิชาการสถาบันราชภัฏนครสวรรค์)

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน

คณะผู้จัดทำ

นางสาวกาญจนา	ไชยชมภู
นางสาวจินตนา	บุญสันเทียะ
นางสาวเดือนเพ็ญ	รับบุญ
นายนิรุจน์	เกตุน้อย
นางสาวพรทิพา	บุตรศรี
นางสาวเรือนแก้ว	ตะมุล
นางสาวอำภวรรณ	เชื้อวงศ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏนครสวรรค์
ปีการศึกษา 2546

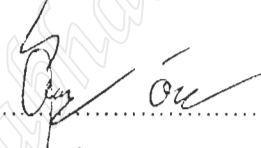
หัวข้อเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบ
ยั่งยืน

โดย กาญจนา ไชยชมภู และคณะ
โปรแกรมวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์
ให้รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)

.....
อาจารย์ไพศาล สรรสวัสดิ์
ประธานโปรแกรมวิชา รัฐประศาสนศาสตร์

.....

.....
อาจารย์สมญา อินทรเกษตร

อาจารย์ที่ปรึกษา

22 / ค.พ. / 47

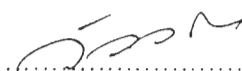
.....

.....
อาจารย์ปรีชา สุขรอด

อาจารย์ที่ปรึกษา

.....

.....
อาจารย์วัลลภ รุ่งเรือง

อาจารย์ผู้สอน

22 / ค.พ. / 47

.....

หัวข้อเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน
 โดย กาญจนา ไชยชมภู และคณะ
 ชื่อสถาบัน โปรแกรมวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
 สถาบันราชภัฏนครสวรรค์
 ปี 2546

บทคัดย่อ

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืนมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและบริบทในด้านการท่องเที่ยวของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด
- 2) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ซึ่งผู้คณะวิจัยได้กำหนดขั้นตอนของการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ระยะแรกจะเป็นการศึกษาสภาพปัญหาและบริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบลึกโดยเก็บข้อมูลจากผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ประชาชน และนักท่องเที่ยว ส่วนระยะที่ 2 เป็นการกำหนดแนวทางพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ซึ่งผลการวิจัย มีดังนี้ ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์แรก คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีแนวทางดังนี้

- สร้างมาตรการในการควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
- บริหารการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพของพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีแนวทางดังนี้

- ปรับภูมิทัศน์ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านบริการนักท่องเที่ยว

ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์แรกคือป้องกันความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติ มีแนวทางดังนี้

- สร้างความตระหนักปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- สนับสนุนและส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องและเหมาะสม

ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านบริหารจัดการ ยุทธศาสตร์แรกพัฒนาระบบการจัดการ มีแนวทางดังนี้

- ปรับระบบการบริหารให้เหมาะสมกับพื้นที่
 - สร้างกฎระเบียบในการควบคุมการบริหารจัดการ
- ยุทธศาสตร์ที่ 2 เน้นการมีส่วนร่วม มีแนวทางดังนี้
- สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่ม ในการคิดและตัดสินใจร่วมกันในชุมชน
 - ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว
- ยุทธศาสตร์ที่ 3 การประชาสัมพันธ์ มีแนวทางดังนี้

- สร้างจิตสำนึกและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
- สนับสนุนการจัดทำสื่อเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด
- สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร และ

กิจกรรมท่องเที่ยว

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง "แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน" ฉบับนี้ คงไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ หากไม่ได้รับความช่วยเหลือและความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจากหลายๆ ฝ่าย คณะผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ ท่านอาจารย์สมญา อินทรเกษตร ที่คอยแนะนำและ ให้คำปรึกษาที่ดีมาโดยตลอด ท่านอาจารย์ ดร.ไชยรัตน์ ปรานี ที่คอยชี้แนะและตรวจสอบความถูกต้องของงานวิจัย ท่านอาจารย์ปรีชา สุขรอด ที่อุทิศเวลาอันมีค่าคอยดูแล และแนะนำหนังสือ เอกสารข้อมูลต่างๆ ที่ใช้ประกอบในการทำวิจัย ท่านอาจารย์วัลลภ รุ่งเรือง ผู้ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ในวิชา ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ ขอขอบพระคุณนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพระนอน ที่ได้สละเวลาอันมีค่า และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แก่คณะผู้วิจัย ตลอดจนเจ้าหน้าที่และประชาชนในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดทุกท่าน ที่ให้ข้อมูล อันเป็นประโยชน์ต่อ คณะผู้วิจัย ในการนำมากำหนดแนวทางการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ที่สำคัญขอขอบพระคุณผู้ที่เป็นเจ้าของแหล่งข้อมูล หนังสือและแนวคิดต่างๆ ที่ให้คณะผู้วิจัยได้ ค้นคว้า รวบรวมและนำมาอ้างอิงในการทำวิจัย และท้ายสุดนี้คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ ไพศาล สรรสวัสดิ์สุทธิ์ ที่คอยอบรมสั่งสอน ปลุกฝังแนวคิดจริยธรรม และมารยาทให้แก่ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำวิจัยครั้งนี้

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และช่วยเหลืออย่างจริงใจ จนทำให้งานวิจัยในครั้งนี้ ประสบผลสำเร็จไปได้ด้วยดี

คณะผู้วิจัย

20 กุมภาพันธ์ 2547

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
3. ปัญหาของการวิจัย	3
4. ขอบเขตของการวิจัย	3
5. นิยามศัพท์	4
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	
1.แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการวางแผน	6
1.1 ความหมายของการวางแผน	6
1.2 แนวคิดในการวางแผน	11
1.3 ความสำคัญของการวางแผน	13
1.4 รูปแบบของการวางแผน	17
1.5 องค์ประกอบของแผน	19
1.6 ประเภทของแผน	20
2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน	22
2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน	22
2.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน	26
3. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว	35
3.1 ความหมายของการท่องเที่ยว	35
3.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยว	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน	38
4.1 ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน	38
4.2 กระบวนการสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน	40
4.3 แนวคิดในการพัฒนาที่ยั่งยืน	41
5. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชน	45
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย	58
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
1. ขั้นตอนการวิจัย	60
2. สถานที่ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลหลัก	61
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	61
4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	61
5. การวิเคราะห์ข้อมูล	62
บทที่ 4 บริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด	
1. บริบทอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดจากข้อมูลทุติยภูมิ	63
1.1 ลักษณะทางด้านกายภาพ	63
1.2 ลักษณะทางนิเวศ	64
1.3 การแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด	65
2. บริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดจากข้อมูลปฐมภูมิ	66
2.1 ด้านประวัติชุมชน	67
2.2 ด้านเศรษฐกิจชุมชน	68
2.3 ด้านระบบสังคมของชุมชน	70
2.4 ด้านความต้องการของชุมชน	72
2.5 ด้านความต้องการของนักท่องเที่ยว	74

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. สภาพปัญหาของการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด	75
4. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด	82
4.1 ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว	83
4.2 ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อม	84
4.3 ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ	85
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
1. สรุปผลการวิจัย	89
2. อภิปรายผล	91
3. ข้อเสนอแนะ	93
บรรณานุกรม	94
ภาคผนวก	

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.	ตารางแสดงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด	80

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
Nakhon Sawan Rajabhat University

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย แต่ยังไม่ค่อยเป็นที่ได้รับความนิยมหรือเป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวมากนัก เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ยังไม่ดีเท่าที่ควร รัฐบาลในปัจจุบันได้มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวออกมา ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ จำนวนมากได้เป็นที่รู้จักและนิยมของนักท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาเที่ยว ให้ความสนใจ เป็นเหตุให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้ง ส่งผลให้ประเทศเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้เข้ามามีบทบาทอย่างยิ่งในการนำรายได้เข้าสู่ประเทศ มาตรการของรัฐบาลถูกนำเสนอออกมาในรูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งในระดับภาค จังหวัด และเฉพาะแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดนครสวรรค์ก็เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญคือ บึงบอระเพ็ด เนื่องจากบึงบอระเพ็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ให้กับจังหวัด นครสวรรค์เป็นอย่างมาก ช่วยกระตุ้นระบบเศรษฐกิจให้ดีขึ้น อีกทั้งยังเป็นแหล่งรายได้ของประชาชนในพื้นที่ ชุมชนใกล้เคียง ทำให้เกิดอาชีพเสริม ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดการหมุนเวียนของเงินในชุมชนที่ดี

บึงบอระเพ็ดเป็นทะเลสาบน้ำจืดที่ใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศไทย ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอท่าตะโก และอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แต่เดิมบึงบอระเพ็ดเป็นที่ราบลุ่ม ได้รับความน้ำฝน และน้ำป่าจากที่ราบสูงทางทิศตะวันออกไหลเข้าสู่คลองต่างๆ แล้วไหลเข้าสู่แม่น้ำน่านทางคลอง บึงบอระเพ็ด เมื่อถึงฤดูน้ำหลากพื้นที่ลุ่มแห่งนี้จะท่วมกลายเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของภาคเหนือตอนล่าง พื้นที่รอบบึงบอระเพ็ดยังเกิดการทับถมของตะกอนที่มีมาจากลำคลอง บึงบอระเพ็ดและคลองน้อยใหญ่ต่างๆ จึงทำให้พื้นที่อุดมสมบูรณ์ทั้งบนบกและในน้ำ ประชาชนที่อาศัยรอบบึงจึงมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินและแหล่งน้ำ โดยทิศเหนือของบึงในเขตติดกับตำบล แควใหญ่และตำบลเกรียงไกร อำเภอเมือง ส่วนใหญ่ทำพื้นที่การเกษตร สำหรับพื้นที่ที่ไม่ได้ทำการเกษตรเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ มีสภาพเป็นหนองบึงทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ มีการบุกรุกใช้เป็นที่อาศัยทำการประมงและใช้ที่ดินเป็นที่เลี้ยงสัตว์ บึงบอระเพ็ดยังอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนานาชนิด ไม่ว่าจะเป็นปลาหรือนก โดยเฉพาะนกมีอยู่มากมาย

หลายชนิดทั้งที่หากินในป่า บนบก ทั้งที่อาศัยทำรังวางไข่ตามชายฝั่งหรือตามกลุ่มเกาะพันธุ์ไม้ที่มีทั้งนกประจำท้องถิ่นธรรมดาและนกหายาก นกอพยพย้ายถิ่น ซึ่งบึงบอระเพ็ดจัดเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำสำคัญอยู่ในเส้นทางอพยพของนกที่หนีความหนาวเย็นจากทางตอนเหนือของโลก ทุกฤดูหนาวจะพบนกนางแอ่นบ้านจำนวนมากอพยพมาอยู่อาศัยรอบบึง สำหรับบึงบอระเพ็ดจัดเป็นแหล่งน้ำในภาคกลางที่พบนกเป็ดน้ำอพยพจำนวนมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีการค้นพบนกชนิดใหม่ของโลก ซึ่งการค้นพบนกชนิดนี้ ปรากฏว่าเป็นนกชนิดใหม่อยู่ในวงนกนางแอ่นเทียม และเคยพบที่เดียวในโลกที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดเท่านั้น จึงได้มีการขอพระราชทานนามตั้งชื่อว่า "นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร" และได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นักท่องเที่ยวสนใจและเข้ามาท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดมากขึ้น ดังนั้นกรมป่าไม้จึงได้ประกาศพื้นที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เพื่อปกป้องคุ้มครองและอนุรักษ์นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร ซึ่งปัจจุบันได้สูญพันธุ์ไปแล้วและนกบางชนิดที่ใกล้จะสูญพันธุ์ เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องจัดตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ดหรือที่นิยมเรียกกันว่า "อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด" เพื่อให้ความคุ้มครองและป้องกันทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า เพื่อให้การอนุรักษ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นอุทยานนกน้ำหรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ดได้จัดอยู่ในรูปศูนย์ศึกษาธรรมชาติ และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อีกด้วย ซึ่งปัจจุบันกำลังปรับปรุงเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดนครสวรรค์ รวมทั้งให้เป็นพื้นที่ในการทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของระบบนิเวศของบึงบอระเพ็ด ตลอดจนความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิด ดังนั้นจึงเปรียบเสมือนเป็นห้องเรียนธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันการพัฒนาอุทยานนกน้ำหรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ดในด้านการท่องเที่ยวนั้น ยังไม่ตรงตามความต้องการของประชาชนและนักท่องเที่ยวมากนัก จึงส่งผลให้การพัฒนาที่ผ่านมายังไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร (สถานะพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด) เนื่องจากการวางแนวทางการพัฒนานั้นประชาชนในพื้นที่ไม่มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น เพราะแนวทางการวางแผนการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดส่วนใหญ่ได้มีการวางแผนโดยส่วนราชการและภาคเอกชน ดังนั้น แนวทางการวางแผนต่าง ๆ จึงไม่มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง ซึ่งการวางแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืนที่ดีนั้น ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนา แสดงออกซึ่งความคิดเห็นมีการเสนอสภาพปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของประชาชนในพื้นที่ต่อส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะ

สามารถช่วยให้การกำหนดแนวทางการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาภายในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในด้านการส่งเสริม เผยแพร่ให้บุคคลทั่วไป นักเรียน เยาวชน ประชาชนในท้องถิ่น รักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติในบึงบอระเพ็ด ตลอดจนการให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์สัตว์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ให้อยู่ยั่งยืนตลอดไป (สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด, 2545:8-10)

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาและเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดว่าจะมีแนวทางอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ศักยภาพและบริบทในด้านการท่องเที่ยวของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด
2. เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน

3. ปัญหาของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดปัญหาของการวิจัย ได้ดังนี้

1. อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดมีสภาพปัญหา ศักยภาพและบริบทในด้านการท่องเที่ยวอย่างไร
2. แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดตามความต้องการของชุมชนมีแนวทางอย่างไร

4. ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด อันประกอบไปด้วย ผู้นำในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด นักท่องเที่ยว และประชาชนในเขตพื้นที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling)

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การทำวิจัยครั้งนี้ มีระยะเวลาตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2546 – เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2547 รวมระยะเวลา 8 เดือน

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการทำวิจัย มีดังนี้

1. แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน
2. สภาพปัญหาของการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด
3. บริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

ขอบเขตด้านพื้นที่

บึงบอระเพ็ด ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 4 ตำบล 3 อำเภอ คือ ตำบลทับกฤช อำเภอชุมแสง ตำบลพนมเศษ อำเภอท่าตะโก ตำบลพระนอนและตำบลเกรียงไกร อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ สำหรับอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดนั้นอยู่ในบึงบอระเพ็ด แต่ครอบคลุมพื้นที่เพียงตำบลพระนอน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์เท่านั้น

5. นิยามศัพท์

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน หมายถึง รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่และความสามารถของชุมชน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อป้องกันมิให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ามาทำลายสภาพแวดล้อมและธรรมชาติในระบบนิเวศที่มีอยู่เดิม

ภูมิทัศน์ หมายถึง ความสวยงามทางธรรมชาติของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การจัดระบบหรือวิธีในการควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ให้เป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน มีประสิทธิภาพ ง่ายต่อการนำไปใช้

ศักยภาพของพื้นที่ หมายถึง ความพร้อมทางด้านกายภาพของพื้นที่ ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยว จากการเปิดอุทยานนกน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชน หมายถึง ความพร้อมของคนในชุมชนที่จะร่วมกันพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

การคิดและการตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและร่วมกันตัดสินใจ ในเรื่องของความเป็นไปของชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียนรู้ และความเข้าใจในธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ โดยการให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น เพื่อให้การพัฒนาที่ยั่งยืนยังคงดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เป็นกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาการรับรู้ สติปัญญา สามารถตัดสินใจและแสดงออกซึ่งความต้องการของตนเอง และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาต่างๆ ในท้องถิ่น

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยประชาชนที่จะไม่เบียดเบียนธรรมชาติและไม่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ สิ่งแวดล้อมในปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งการดำเนินการตามแผนยังคงสืบเนื่องต่อไปอย่างถาวร

ศักยภาพ หมายถึง ความสามารถของประชาชนในชุมชน ในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

แหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวที่มีการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นรักและหวงแหน ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ตลอดจนการให้ความร่วมมือ ในการอนุรักษ์สัตว์ป่า และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ให้ยั่งยืนถาวรตลอดไป

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หมายถึง บุคคลที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด และนักท่องเที่ยว เป็นต้น

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบสภาพปัญหา ศักยภาพและบริบทในด้านการท่องเที่ยวของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด
2. ทำให้ได้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน
3. สามารถนำผลที่ได้จากการศึกษา ไปเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีมาประกอบในการวิจัย ซึ่งประกอบไปด้วยดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการวางแผน
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว
4. แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาที่ยั่งยืน
5. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชน
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการวางแผน

การวางแผนได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในหน่วยงานและองค์การทุกประเภท ทั้งในภาคของรัฐบาลและภาคเอกชนถือได้ว่า การวางแผนเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการทุกระดับ ในเรื่องนี้ สุรัสวดี ราชกุลชัย (2543:47) ได้กล่าวถึงแนวคิดที่สำคัญไว้ว่า องค์การใดวางแผนได้ดีที่สุดหรือลักษณะการวางแผนแบบใดเหมาะสมที่สุด เพราะขึ้นอยู่กับทัศนะของแต่ละบุคคลมองได้ ต่างมุม ในขณะที่ลักษณะแผนที่ดีขององค์การหนึ่ง อาจเป็นความไม่เหมาะสมของอีกองค์การหนึ่งก็ได้ ดังนั้นจึงเป็นภาพรวมกว้างๆ ของลักษณะแผนที่ดีมีลักษณะแตกต่างกันตามความคิดเห็น สำหรับการวางแผนที่ดีแท้จริงต้องอยู่ที่ว่าหลังจากนำแผนไปปฏิบัติแล้วประสบความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย มากน้อยเพียงใด และเป็นไปได้จริงหรือไม่อย่างไร นอกจากนี้ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และแผนที่ดีย่อมเป็นสิ่งสะท้อน ถึงประสิทธิภาพของการวางแผนที่ดี ด้วยเช่นกัน

1.1 ความหมายของการวางแผน

อนันต์ เกตุวงศ์ (2541:1-4) ได้ให้ความหมายของการวางแผนไว้ว่า คำว่า การวางแผน (Planning) มาจากภาษาละตินว่า แพลนัม (Planum) ซึ่งหมายถึงพื้นที่ราบ และได้นำมาใช้ภาษาอังกฤษ เมื่อศตวรรษที่ 17 โดยพจนานุกรมออกซฟอร์ด (Oxford Dictionary) ตามความหมายของพื้นที่ราบหมายถึงการกำหนด แบบฟอร์มในทางราบ เช่น แผนที่ และแบบพิมพ์เขียว (Blueprint) ของสิ่งก่อสร้างต่างๆ

ในการอธิบายถึงค่านิยมของการวางแผนนี้ มีนักวิชาการด้านบริหารหลายท่านได้อธิบายไว้ ดังนี้

ฟริมอนด์ อี.คาสต์ (Fremon E. Kast) และ เจมส์ อี. โรเซนวิก (James E. Rosenzweig) อธิบายว่า การวางแผนคือกระบวนการของการพิจารณาตัดสินใจล่วงหน้าว่า จะทำอะไร อย่างไร มีการเลือก วัตถุประสงค์ นโยบาย โครงการ และวิธีปฏิบัติ เพื่อบรรลุ วัตถุประสงค์นั้น

เฮอริเบิร์ต เอ. ซัยมอน (Herbert A. Simon) โด널ด์ ดับเบิลยู. สมิทเบอร์ก (Donald W. Smithburg) และวิกเตอร์ เอ. ทอมป์สัน (Victor A. Thompson) อธิบายว่าการวางแผนคือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับข้อเสนอในอนาคต ในเรื่องการประเมินข้อเสนอต่างๆ ที่มีให้เลือกและเกี่ยวกับวิธีการต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อบรรลุตามข้อสำคัญของข้อเสนออื่นๆ การวางแผนเป็นเรื่องของ ความคิดที่มีเหตุผล และมีการควบคุมให้ดำเนินการด้วย

ฮาโรลด์ คูนต์ (Harold Koontz) และ ซีริล โอคอนเนลล์ (Cyril O'Donnell) กล่าวว่า การวางแผน คือ การตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร ทำเมื่อใด และใครเป็นผู้กระทำ การวางแผนเป็นสะพานเชื่อมช่องว่างจากปัจจุบันไปสู่อนาคตตามที่ต้องการ และทำให้สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นตามต้องการ

นักวิชาการที่ให้ความหมายไว้อย่างรัดกุม ได้แก่ เฮช. จี. ฮิกส์ (H.G. Hicks) อธิบายว่า การวางแผนเป็นหน้าที่ทางบริหารประการแรก ที่กระทำโดยกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง โดยเฉพาะ การที่จะวางแผนได้สำเร็จนั้น จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ตัวเลข ข้อมูลจากอดีต การตัดสินใจในปัจจุบัน และการทำประเมินผลในอนาคตด้วย

สำหรับนักวิชาการอีกท่านหนึ่ง ได้แยกอธิบายความหมายอย่างชัดเจน คือ อาร์. แอล. แอคคอฟฟ์ (R.L. Ackoff) กล่าวว่า การวางแผนคือบางสิ่งที่เรากระทำ ก่อนที่จะมีการกระทำ เกิดขึ้นและเป็นเรื่องของการ ตัดสินใจที่อาศัยทำนายล่วงหน้า

การวางแผนเป็นสิ่งที่จำเป็นเมื่อสภาพในอนาคตที่เราต้องการนั้นเกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจ ที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน หลายๆ ด้าน เป็นชุดหรือเป็นระบบหนึ่งของการตัดสินใจ

การวางแผนเป็นกระบวนการอันหนึ่งซึ่งทำให้เกิดสภาพอย่างหนึ่งหรือหลายๆ อย่างในอนาคต อันเป็นสิ่งที่ต้องการ และเป็นสิ่งที่ไม่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ถ้าไม่มีการกระทำ

และอีกท่านหนึ่งที่ได้ให้หรืออธิบายความหมายของ การวางแผนไว้แตกต่างออกไปจาก ท่านอื่นได้แก่

เอลเบิร์ต วอห์ลสเตเตอร์ (Elbert Wohlstetter) โดยให้ความหมายถึงวิธีการที่จำเป็นของการทำให้การตัดสินใจก้าวหน้า และเป็นสิ่งที่ต้องมีอยู่ก่อนการกระทำ การวางแผนจะต้องหาคำตอบ 2 ประการ นี้ให้ได้คือ

ความมุ่งหมายขององค์การ หรือแผนงานคืออะไร และอะไรคือวิธีการที่ดีที่สุดที่จะทำให้บรรลุผลสำเร็จของความมุ่งหมายนั้น

ยิ่งกว่านั้น วอห์ลสเตเตอร์ยังเน้นต่อไปด้วยว่า การวางแผนเป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง และต้องมีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ และสามารถทำนายการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้

นอกจากที่ได้กล่าวอ้างมานี้ยังมีนักวิชาการและผู้มีประสบการณ์อีกมากมายที่ได้อธิบายถึงความหมายของการวางแผนไว้ว่า โดยทั่วไปแล้วจะอธิบายถึงสิ่งเดียวกัน คือหมายถึงการตัดสินใจเลือกทางเลือก ไม่ว่าจะทางเลือกเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ เป้าหมายทั้งขององค์การ โครงการ หรือของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการส่วนตัว เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติ หรือสิ่งอื่นใดก็ตาม สำหรับการอธิบายนั้น บางท่าน จะใช้คำที่เน้นไปในเรื่องต่างๆกันของการตัดสินใจ กล่าวคือ บางท่านเน้นการทำนายอนาคตหรือทิศทางของการเปลี่ยนแปลง อย่างเช่น ดาลตัน อี. แมกฟาแลนด์ (Dalton E. Mcfarland) บางท่านเน้นเป้าหมาย กิจกรรม และผลสำเร็จ ดังกล่าวมาแล้วในคำนิยามของไซมอน และ อาร์เมน เอ. อัลเชียน (Armen A. Alchian) และเรนเบน เอ. เคสเซล (Renben A. Kessel) ที่แปลกออกไปจากแนวความคิดของหลายๆคน ก็คือ วอห์ลสเตเตอร์ ซึ่งได้อธิบายการวางแผนโดยเน้นถึง ความสำคัญของการวางแผน ว่าเป็นวิธีการสำคัญที่ทำให้การตัดสินใจมีความก้าวหน้า และคงเน้นถึง การเลือกวิธีการเพื่อนำไปปฏิบัติแล้วทำให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์มากที่สุด

เช่นเดียวกัน ไลเดน (Lyden) และมิลลี (Millee) ได้ให้นิยามการวางแผนโดยเน้นถึงการตัดสินใจเลือกวิธีการที่จะทำให้ได้ผลงานสูงสุดดังนี้

การวางแผนคือกระบวนการจัดเตรียมการตัดสินใจขั้นสุดหนึ่งสำหรับการกระทำในอนาคต โดยมุ่งสู่การปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งประสงค์สูงสุด

จากคำนิยามดังกล่าวสามารถแยกเป็นองค์ประกอบของการวางแผนได้ 7 ประการ คือ

1. การวางแผนเป็นกระบวนการ (process)

กระบวนการในที่นี้ หมายถึง กิจกรรมที่ต่อเนื่องกันซึ่งเกิดขึ้นในหน่วยเดียวกัน กิจกรรมนี้ต้องการทั้งทรัพยากรและพลังงานที่ทำให้กิจกรรมดำเนินไปได้

2. การจัดเตรียม (preparing)

การวางแผนเป็นกระบวนการของการเตรียมชุดหนึ่งของการตัดสินใจเพื่อให้ได้รับการอนุมัติและดำเนินการโดยองค์การอื่นๆ แม้ว่าหน่วยงานหนึ่งมีหน้าที่วางแผน มีอำนาจอนุมัติและดำเนินการตามแผนก็ตาม กระบวนการดังกล่าวนี้ยังคงมีอยู่ต่างหากโดยเฉพาะ

3. เป็นชุดหนึ่ง (a set)

ในที่นี้จำเป็นต้องแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างการวางแผนกับการตัดสินใจ เพราะการวางแผนหมายถึงการตัดสินใจประเภทหนึ่งและในที่นี้มีลักษณะเฉพาะคือมีความเกี่ยวข้องกับชุดหนึ่งของการตัดสินใจที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นระบบ

4. การตัดสินใจเพื่อการกระทำ (decisions for action)

การวางแผนมุ่งสู่การกระทำเป็นสำคัญ ไม่ได้มุ่งไปสู่วัตถุประสงค์อย่างอื่น แต่การวางแผนก็มีผลงานระดับสอง อีกหลายๆอย่าง เช่น การพัฒนาการบริหาร การพัฒนาการตัดสินใจ และการฝึกอบรมให้คนทำงานร่วมกัน เป็นต้น

5. ในอนาคต (in the future)

ลักษณะสำคัญยิ่งในการวางแผนได้แก่ การมุ่งสู่อนาคต มีการพยากรณ์เหตุการณ์ในอนาคต ความไม่แน่นอน และเงื่อนไขต่างๆ

6. การมุ่งสู่การทำให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ (directed at achieving goals)

กระบวนการวางแผนจะไม่สามารถดำเนินไปได้ถ้าขาดวัตถุประสงค์ ทั้งนี้เพราะวัตถุประสงค์จะเป็นตัวกำหนดทิศทาง จุดมุ่งหมายปลายทางของการกระทำเป็นกระบวนการดังกล่าวมา

7. ใช้วิธีการที่ให้ผลงานสูง (by optimal means)

จุดสำคัญอันหนึ่งในกระบวนการวางแผนก็คือ การวิเคราะห์ความสำคัญระหว่างวิธีการกับเป้าหมาย (means/end analysis) เพื่อเลือกวิธีการกระทำที่ก่อให้เกิดผลตามเป้าหมายให้มากที่สุด

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า การวางแผนก็คือการตัดสินใจล่วงหน้าในการเลือกทางเลือกเกี่ยวกับ สิ่งต่างๆไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์ หรือวิธีการกระทำโดยทั่วไปจะเป็นการตอบคำถามต่อไปนี่คือจะทำอะไร (what) ทำไมจึงต้องทำ (why) ใครบ้างที่จะเป็นผู้กระทำ (who) จะกระทำเมื่อใด (when) จะกระทำกันที่ไหนบ้าง (where) และจะกระทำกันอย่างไร (how)

การตอบคำถามทั้งห้าประการแรก สามารถทำได้โดยบุคคลทุกๆไป หรือบุคคลที่เป็นผู้บริหารซึ่งมีความรู้และประสบการณ์กว้างๆ เพราะทำได้โดยสามารถใช้ความสามารถทุกๆไป ส่วนการตอบ คำถามสุดท้าย คือ ทำอย่างไร จำเป็นต้องมีผู้มีความรู้เฉพาะด้าน หรือผู้เชี่ยวชาญ

ในเรื่องนั้น โดยตรง ผู้ที่ไม่มีความรู้และประสบการณ์เฉพาะด้านจะไม่สามารถบอกได้ถูกต้อง ดังนั้นการวางแผนโดยทั่วๆ ไป จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลจำนวนหนึ่ง

สุธี สุทธิสมบูรณ์ (2541:13) นักรัฐประศาสนศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงของไทย คือ ศาสตราจารย์ ดร.ชูป กาญจนประกร ให้ความหมายของการวางแผนว่า เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรู้ในทาง วิชาการและวิจรณ์ญาณ วิจัยเหตุการณ์ในอนาคต เพื่อให้การดำเนินงานตามแผนเป็นไปโดย เรียบร้อยสมบูรณ์ และมีประสิทธิผลมากที่สุด

จากความเห็นของผู้ดังกล่าว พอสรุปความหมายของการวางแผนได้หลายประการ กล่าวคือ

- (1)การวางแผนเป็นการใช้สามัญสำนึกอย่างมีเหตุผล
- (2)การวางแผนเป็นการมองปัญหาที่มีอยู่ และหาวิธีการเพื่อแก้ไขปัญหานั้นๆ
- (3)การวางแผนเป็นการหาทางเลือกที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงานใดๆภายในเวลาที่กำหนด
- (4)การวางแผนเป็นการจัดทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์มากที่สุด
- (5)การวางแผนเป็นความพยายามอย่างต่อเนื่อง และเป็นขั้นตอนในการปฏิบัติงานให้

บรรลุเป้าหมาย

- (6)การวางแผนเป็นการใช้ความรู้ความสามารถวิจัยเหตุการณ์ในอนาคต

ความหมายของการวางแผนดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การวางแผนเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการบริหาร ซึ่งหนังสือหรือวิชาที่ว่าด้วยการบริหารทั้งหลายจะต้องรวมเรื่องการวางแผนไว้เป็นส่วนหนึ่งด้วยเสมอ เพราะฉะนั้นผู้ที่คือนักบริหาร หรือเตรียมตัวที่จะเป็นนักบริหาร จึงต้องทำความเข้าใจในเรื่องการวางแผนให้ถ่องแท้ด้วย

สุพาดา สิริกุดตา และคณะ (2543:9) การวางแผน เป็นกระบวนการในการกำหนดวัตถุประสงค์ และกำหนดว่าใครควรทำอะไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น (Schermerhorn.1999:G-7) การวางแผนเป็นหน้าที่ในการบริหาร ในการตัดสินใจอย่างมีระบบเกี่ยวกับเป้าหมาย และกิจกรรม ซึ่งบุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงาน หรือองค์การจะกระทำในอนาคต (Bateman and Snell.1999:G-4) การวางแผน จะเกี่ยวข้องกับการกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย และกำหนดกลยุทธ์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เหล่านั้น ตลอดจนพัฒนาแผนตามสายการบังคับบัญชาเพื่อประสมประสานและสร้าง ให้เกิดความร่วมมือระหว่างกิจกรรม (Robbins and Coulter. 1999:I-26) จากความหมายดังกล่าว ข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่า การวางแผนมีลักษณะดังนี้

1.การกำหนดเป้าหมาย (Goals) และวัตถุประสงค์(Objectives) เป้าหมาย(Goals) เป็นสิ่งที่ฝ่ายบริหารต้องการ ส่วนวัตถุประสงค์ เป็นผลลัพธ์ที่ต้องการซึ่งมีลักษณะเฉพาะเจาะจงสำหรับบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์การ วัตถุประสงค์จะมีลักษณะเฉพาะเจาะจงมากกว่าเป้าหมายแต่อย่างไรก็ตามทั้ง 2 คำนี้สามารถใช้แทนกันได้

2.การกำหนดกลยุทธ์ (Strategies) เป็นวิธีการปฏิบัติและการจัดทรัพยากรที่ออกแบบขึ้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ (Bateman and Snell.1999:G-5) ซึ่งจะต้องกำหนดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3.การพัฒนาแผนตามสายการบังคับบัญชา (Hierarchy of plans) แผนเป็นข้อความเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือวิธีการที่ผู้จัดการจะใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย หรือผลลัพธ์ ที่ต้องการแผนตามสายการบังคับบัญชาต่างๆ ซึ่งจะต้องประสมประสานและสร้างให้เกิดความร่วมมือระหว่างกิจกรรมต่างๆขององค์การ

สมบัติ อารมย์วงศ์ (2544:21) การวางแผน หมายถึง การวางหรือการกำหนดอนาคตล่วงหน้า เกี่ยวกับภารกิจหรือกิจกรรมต่างๆที่จะกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

สุรัสวดี ราชกุลชัย (2543:93-95) การวางแผนเป็นกิจกรรมทางการบริหาร ที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในอนาคต และมีวิธีการที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์นั้น หรือ

การวางแผน เป็นกิจกรรมทางการบริหารที่อาจเกิดได้ทุกวัน ทุกเวลา โดยใช้วิธีการสำคัญที่เรียกว่า “แผน” เป็นเครื่องมือให้ได้ผลลัพธ์ที่พึงปรารถนา หรือ

การวางแผน เป็นกิจกรรมหรืองานที่จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย และวิธีปฏิบัติที่ดี ที่สุดไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นแนวทางสำหรับให้ดำเนินการเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการคือ

- 1.เป็นเรื่องเกี่ยวกับอนาคต
- 2.เป็นการกระทำ
- 3.เป็นวิธีทางกระทำที่ต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จตามเป้าหมาย

การวางแผน เป็นกระบวนการที่บุคคลหรือหน่วยงานที่ได้กำหนดขึ้นไว้ล่วงหน้า เพื่อการปฏิบัติงานในอนาคต ประกอบด้วยหลายขั้นตอน บางขั้นตอนจำเป็นต้องกระทำก่อนและทำ อย่าง รวดเร็ว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

1.2 แนวคิดในการวางแผน

การวางแผนเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่ต้องจัดทำ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ โดยมีการกำหนดแผนให้เป็นไปตามความต้องการในการทำงานของผู้บริหารและ

สอดคล้องกับปรัชญาแนวคิด ตลอดจนวัตถุประสงค์ขององค์การ เพื่อให้แผนที่กำหนดขึ้นสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง แนวคิดในการวางแผนจำแนกได้เป็น 3 แนวคิด คือ การวางแผนโดยยึดความพอใจ การวางแผนโดยยึดการได้ประโยชน์สูงสุด และการวางแผนโดยยึดการดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

1) การวางแผนโดยยึด แนวคิดความพึงพอใจ เป็นการวางแผนที่ถือเอาความพึงพอใจหรือความต้องการของผู้วางแผนเป็นสำคัญ การกำหนดวัตถุประสงค์ และการใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผน เป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลที่ยังไม่ได้รับการวิเคราะห์หากลั่นกรองมากนัก การนำแผนไปใช้มีความยืดหยุ่นสูง โดยพยายามหลีกเลี่ยงปัญหา หรือคำนึงถึงทรัพยากรที่ใช้ในรูปตัวเงิน มากกว่า เป็นการวางแผนเพื่อพัฒนาองค์การให้ก้าวหน้า อาจจะทำให้ขาดระบบการควบคุมประเมินผลที่ดี และมีเป้าหมายเพียงเท่าที่ทำได้ไม่มีเป้าหมายสูงสุด โดยพิจารณาจากความสำเร็จหรือประสิทธิผลของงานมากกว่าความมีประสิทธิภาพหรือคุณภาพของงาน

2) การวางแผนโดยยึดแนวคิดการได้ประโยชน์สูงสุด เป็นการวางแผนที่ดี ยึดถือในข้อมูลกับตัวเลขเป็นสำคัญ วัตถุประสงค์ที่กำหนดจะเน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพ โดยให้ความสำคัญกับทรัพยากรเกือบทุกประเภท ยกเว้นทรัพยากรทำให้ขาดการจูงใจ และมนุษย์สัมพันธ์ของบุคคลหรือกลุ่มในองค์การ จุดอ่อนของการวางแผนด้วยแนวคิดนี้คือขาดระบบการควบคุมงานในส่วนย่อยทำให้ระบบควบคุมส่วนร่วมมีความบกพร่องด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการวางแผนที่เน้นปริมาณ จึงมัก มีปัญหาด้านคุณภาพ แม้แต่ปริมาณในเชิงปฏิบัติจริงก็มักไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือความ คาดหมายที่กำหนดไว้

3) การวางแผนโดยยึดแนวคิดการดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เป็นการวางแผนที่เน้นกระบวนการ และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ โดยพยายามกำหนดรูปแบบและการบริหารในองค์การให้สามารถแก้ไขอุปสรรค ปัญหา และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ที่จะเกิดขึ้น ในอนาคต รวมทั้งพยายามปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่ต้องดำเนินการในอนาคตแนวคิดเหล่านี้มีลักษณะเป็นการวางแผนเชิงวิทยาศาสตร์ ที่อาศัยข้อมูลการวิจัย และวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียดก่อนนำไปใช้ เป็นการวางแผน ที่มุ่งประสานวัตถุประสงค์ ของบุคคลองค์การ และสภาพแวดล้อมต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผลการดำเนินงานขององค์การ

กล่าวโดยสรุปแล้ว อาจกำหนดนิยามการวางแผนที่จะให้ความหมายครอบคลุมโดยรวมได้ว่า "การวางแผนเป็นกิจกรรมหรือกระบวนการที่กำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย และวิธีปฏิบัติ

ไว้ล่วงหน้าแล้วสร้าง “แผน” หรือวิธีการเป็นสะพาน เชื่อมปัจจุบันไปยังอนาคตเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้เป็นที่ไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และบรรลุความสำเร็จในที่สุด”

1.3 ความสำคัญของการวางแผน

อนันต์ เกตุวงศ์ (2541:7-10) เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า การบริหารหรือการจัดการเป็นปัจจัยที่สำคัญมากที่ทำงานให้เสร็จตามเป้าหมาย ดังจะเห็นได้จากความหมายของการบริหาร ซึ่ง วิลเลียม เอช. นิวแมน (William H. Newman) ได้อธิบายไว้ว่า หมายถึงการแนะแนว การนำ และการควบคุมกลุ่มคนให้พยายามทำงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งประสงค์ และแดเนียล เอเวเรน (Daniel A. Wren) และแดน วอช (Dan Voich) ได้อธิบายว่า หมายถึงการปฏิบัติหน้าที่บางอย่าง เพื่อให้มีการ จัดหามา การจัดสรร และการใช้ประโยชน์อย่างได้ผลซึ่งความพยายามของมนุษย์ และทรัพยากร ทางกายภาพ ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งประสงค์ ดังนั้นการที่จะทำงานให้ได้ผลสูงสุดตาม วัตถุประสงค์ได้จำเป็นจะต้องมีการบริหาร หรือการจัดการที่มีประสิทธิภาพ และการที่จะทำเช่นนั้นได้ ผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่สำคัญๆ ตามที่กล่าวกันไว้คือหน้าที่ในการวางแผน (planning) การจัดองค์การ (organizing) การบริหารงานบุคคล (staffing) การอำนวยการ (directing) การประสานงาน (co-ordinating) การรายงาน (reporting) และการงบประมาณ (budgeting) ที่กล่าวมาจะเห็นว่า การวางแผนเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร หน้าที่นี้จะสำคัญหรือไม่สามารถพิจารณาจากเหตุผล ต่อไปนี้

1. การวางแผนเป็นหน้าที่อันดับแรกของผู้บริหาร นักวิชาการหลายคนที่กำลังกล่าวถึงหน้าที่สำคัญของผู้บริหาร เช่น ลินดัลล์ เออร์วิก (Lyndall Urwick) และลูเทอร์ กุลิก (Luther Gulick) ได้กล่าวถึงหน้าที่บริหารไว้ที่เรียกว่า พอลคอบ (POSDCORB) และเฮนรี ฟายยอล (Henri Fayol) กล่าวว่าการบริหารจะต้องทำสิ่งต่อไปนี้คือ การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม นอกจากนี้ นิวแมนและซัมเมอร์ รวมทั้ง ฮาโรลด์ คูนต์ และซีริล โอดอนเนลล์ ก็ได้อธิบายถึงหน้าที่ของผู้บริหารไว้ทำนองเดียวกัน และเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งคือการให้หน้าที่ทาง การวางแผนเป็นอันดับหนึ่ง จึงเป็นที่เข้าใจได้ว่าในทางวิชาการนั้นยอมรับว่าการวางแผนว่าสำคัญมาก

2. การวางแผนและแผนเป็นแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ ผู้ปฏิบัติตามแผนสามารถศึกษาเรียนรู้วิธีการขั้นตอน และกระบวนการทำงานได้จากแผนก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ ดังนั้นจึงช่วยให้การทำงานของเขามีความมั่นใจได้มาก ทั้งเป็นที่เชื่อว่าจะทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงานด้วย แผนจึงมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติงานและองค์การ

3. แผนและการวางแผนเริ่มต้นกำหนดทิศทางและความรู้สึก ในเรื่องของความมุ่งหมาย สำหรับองค์การให้ผู้ปฏิบัติงานทุกคนได้รู้ นอกจากนี้แผนยังเป็นกรอบสำหรับการตัดสินใจให้ผู้ปฏิบัติงานได้อย่างดี จึงสามารถป้องกันมิให้มีการตัดสินใจแบบเพื่อแก้ปัญหาแต่ละครั้งไปเท่านั้น ด้วย

4. แผนและการวางแผนจะช่วยให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานมองไปในอนาคต และเห็นโอกาสที่จะแสวงประโยชน์หรือกระทำการต่างๆ ให้สำเร็จตามความมุ่งหมายได้ ทั้งยังทำให้มองเห็นปัญหา อุปสรรคและภัยคุกคามต่างๆ เพื่อจะได้หาทางป้องกัน ตลอดจนลดภาวะความเสี่ยงต่างๆ ได้ด้วย

5. การตัดสินใจที่มีเหตุผล ในการวางแผนนั้นจะมีการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ไว้ล่วงหน้าซึ่งมีเวลาพอที่จะใช้ทั้งหลักทฤษฎี แนวความคิด และหลักการ ประกอบกับตัวเลข สถิติ และข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาพิจารณาตัดสินใจ จึงทำให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างถูกต้อง เหมาะสม และมีเหตุผลและเป็นประโยชน์ตามต้องการ หรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น

6. การวางแผนเป็นเรื่องการเตรียมการไว้ก่อนล่วงหน้า เมื่อมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามความต้องการแล้ว กิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องกระทำเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และบังเกิดผลตามเป้าหมายนั้น จะต้องได้รับการพิจารณา และการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการกระทำกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวิธีการ กระบวนการ ขั้นตอนของการกระทำทรัพยากร ที่ต้องใช้ เวลา สถานที่ และการควบคุมดูแลการทำงานต่างๆ ทั้งหมดจะต้องมีการพิจารณา ทดลอง และทดสอบอย่างละเอียดถูกต้องเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้แผนมีความสมบูรณ์ถูกต้องแล้วจึงนำไปปฏิบัติ ดังนั้นสาระสำคัญดังกล่าวเกี่ยวกับการวางแผนจึงเป็นเครื่องประกันความเป็นไปได้ของการทำงาน ให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์เป็นอย่างดี

7. การวางแผนมีส่วนช่วยให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ได้มาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเสมอตามธรรมชาติ เมื่อมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น มนุษย์มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามความต้องการมากขึ้น การวางแผนจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่มนุษย์อาศัยเพื่อใช้ในการเตรียมการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ในอนาคต และทำให้การเปลี่ยนแปลงมีความเป็นไปได้อย่างดียิ่งขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า "การวางแผนเปรียบเสมือนยานพาหนะที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบ" นอกจากการวางแผนจะมีส่วนช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแล้ว ยังมีบทบาทช่วยให้การกระทำต่างๆ เป็นไปอย่างลุล่วงคล่องประสานและสัมพันธ์กันเป็นระบบอีกด้วย

๖. การวางแผนเป็นตัวนำในการพัฒนาตามหลักการวางแผน ชั้นแรกจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์และวัตถุประสงค์จะเป็นหลักของการตัดสินใจในทุกเรื่องที่จะกระทำต่อไป กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การตัดสินใจใดๆที่เกี่ยวข้องก็เพื่อที่จะทำให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้เพราะการกำหนดวัตถุประสงค์แล้วจะต้องมีการกระทำให้เกิดผล ดังนั้นการมีการวางแผนย่อหมายถึงการมี วัตถุประสงค์ มีเป้าหมาย มีการตัดสินใจที่มีเหตุมีผล มีการกระทำตามแผน และให้บังเกิดผลตามต้องการได้

กล่าวโดยสรุป การวางแผนมีบทบาทสำคัญมากต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตามต้องการและเป็นระบบ เช่น ถ้าต้องการจะทำอะไร ก็ควรจะต้อง รู้ว่าผลที่ต้องการจะได้รับคืออะไร แล้วจึงกระทำให้บังเกิดสิ่งนั้น ผู้วางแผนและผู้ปฏิบัติตามแผน จะต้องมองเห็นภาพทั้งหมดของสิ่งที่ต้องการ หรือผลที่คาดว่าจะได้รับทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ และแน่นอนที่สุด ผลผลิตนี้จะต้องเป็นประโยชน์ที่ตอบสนองและสอดคล้องกับส่วนอื่นๆอย่างเป็นระบบด้วย และจะสมบูรณ์ยิ่งขึ้นถ้าเป็นระบบอย่างครบวงจร เช่น สถาบันการศึกษาควรผลิตคนตามที่ต้องการ สังคมไทยต้องการแพทย์และพยาบาลมาก สถาบันการศึกษาก็ควรผลิตให้มากและควรลดการผลิตด้านอื่นที่ตลาดไม่ต้องการ เช่น รัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ เป็นต้น

จุดมุ่งหมายของการวางแผน (Planning purpose) มีดังนี้

สุพาดา สิริกุตตาและคณะ (2543:10) ได้กล่าวไว้ว่า

1. เพื่ออธิบายวัตถุประสงค์ของโครงการให้ชัดเจน ในการวางแผนจะต้องมีการอธิบายและกำหนดแผนการปฏิบัติการทั่วไปให้ชัดเจน เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจตรงกัน
2. เพื่อกำหนดหน้าที่ของบุคลากรในองค์การ การกำหนดหน้าที่จะทำให้บุคคล เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองในการปฏิบัติงาน
3. เพื่อวางแผนทางและระเบียบกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติงาน ให้เป็นไปตามนโยบายขององค์การ ตลอดจนการกำหนดกลยุทธ์และใช้เป็นแนวทางในการติดต่อประสานงานตามหน้าที่ด้วย
4. เพื่อสร้างการควบคุมงาน เป็นการสร้างการควบคุมภายในองค์การให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งได้ไว้
5. เพื่อป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคต และเป็นการอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานให้การปฏิบัติงานดำเนินไปอย่าง

ประโยชน์ (ข้อดี) ของการวางแผน (Benefit of planning)

สุพาดา สิริกุดตาและคณะ (2543:11) ประโยชน์ (ข้อดี) ของการวางแผน มีดังนี้

1. การปรับปรุงด้านการจัดการการวางแผน สามารถช่วยในการปรับปรุงจัดการได้อย่างมาก

2. ความชัดเจนขององค์กร การวางแผนเป็นการกำหนดหน้าที่ต่างๆในขั้นตอนการบริหาร ดังนั้นการวางแผนจึงทำให้เกิดความชัดเจนในโครงสร้างองค์กรว่า ใครทำหน้าที่อะไร มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร

3. การกระตุ้นข้อผูกมัดกับพนักงาน การวางแผนจะกำหนดภาระกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมายหน้าที่ ความรับผิดชอบ การประเมินผล ซึ่งเท่ากับเป็นเงื่อนไขให้พนักงานต้องปฏิบัติตาม

4. การพัฒนาการควบคุมที่มีประสิทธิผล การวางแผนจะเป็นการกำหนดทั้งมาตรฐานในกระทำงานและวิธีการประเมินผลการทำงานให้เป็นไปตามมาตรฐาน ดังนั้นจึงถือว่าการพัฒนาการควบคุมให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

5. การวางแผนทำให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ การวางแผนจะช่วยให้การบริหารเป็นไปตามวัตถุประสงค์ เนื่องจากมีการคาดคะเนสิ่งต่างๆไว้ล่วงหน้า ทำให้เกิดความถูกต้องในการบริหาร ตลอดจนลดข้อผิดพลาดในการบริหารด้วย

6. การวางแผนทำให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยใช้วิธีที่ประหยัด ที่สุด เช่น การกำหนดระยะเวลา จำนวนแรงงาน วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ รวมถึงการปฏิบัติการ ดังนั้นการวางแผนจึงช่วยลดต้นทุนในการบริหาร

7. การวางแผนสามารถช่วยพัฒนาการปฏิบัติการให้ทันสมัย เนื่องจากการวางแผนจะต้องมีการวิเคราะห์ พยากรณ์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก แล้ววางแผนกลยุทธ์ให้เกิดการสร้างโอกาสและขจัดอุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้นด้วยการระดมความคิดของพนักงานในระดับต่างๆ จึงช่วยทำให้เกิดการพัฒนาการปฏิบัติการและกลยุทธ์ที่ทันสมัยอยู่เสมอ

ข้อจำกัด (ข้อเสีย) ของการวางแผน (Weakness of planning) มีดังนี้

1. ความล้มเหลวในการอธิบาย และให้คำแนะนำวิธีการบริหารตามแผนที่วางไว้ จากแผนที่วางเอาไว้ แต่ขาดการสื่อสารระหว่างกลุ่มพนักงานในระดับผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องในแผนจะทำให้การปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้

2. ความยากลำบากในการวางแผน ผู้ที่วางแผนนั้นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติมีทักษะทั้งทางความคิด ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านเทคนิค และการออกแบบ ซึ่งเป็นการยากที่บุคคลจะมีคุณสมบัติครบถ้วนได้

3. อันตรายจากความไม่ยืดหยุ่นของแผน ในการวางแผนผู้วางแผนจะพยากรณ์จากสภาพแวดล้อมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเอาไว้ ฉะนั้นถ้าลักษณะของแผนไม่มีความยืดหยุ่นก็จะมีปัญหาในการปฏิบัติตามแผนนั้นถ้าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงไม่เป็นไปตามสภาพแวดล้อมที่พยากรณ์ไว้

4. อันตรายจากการมุ่งความสำคัญที่เป้าหมายระยะสั้นมากกว่าเป้าหมายระยะยาว การมุ่งความสำคัญที่เป้าหมายระยะสั้น จะทำให้เกิดปัญหาต่อเป้าหมายระยะยาวได้ เช่น เป้าหมายระยะสั้นกำหนดว่าต้องมีกำไรสูง ซึ่งอาจจะเป็นผลเสียต่อการกำหนดเป้าหมายระยะยาวก็ได้

1.4 รูปแบบของการวางแผน

การวางแผนมีอยู่ 3 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

1. การวางแผนเบื้องบนสู่เบื้องล่าง (Top Down) เป็นวิธีการวางแผนจากผู้บริหารสูงสุด (Top Management) ลงไปยังเบื้องล่าง ผู้บริหารระดับรองลงไป จนกระทั่งถึงผู้ปฏิบัติลักษณะของการวางแผนเช่นนี้ เริ่มต้นจากผู้บริหารที่ผู้บริหารสูงสุดกำหนดนโยบาย (Policy) แล้ววางแผนแม่บท (Master Plan) และแผนย่อย (Sub Plan) จนกระทั่งมีการปฏิบัติงานจริงๆ ผู้ปฏิบัติเพียงแต่ทำตามที่กำหนดมาเท่านั้น

2. การวางแผนเบื้องล่างไปสู่อุ้งบน (Bottom Up) เป็นแผนการที่เริ่มต้นจากเบื้องล่าง คือ หน่วยงานย่อยขึ้นไปสู่งานใหญ่เบื้องบน วิธีนี้มักจะพบในหน่วยงานราชการตั้งแต่ฝ่ายกอง กรม ขึ้นไปจนถึงกระทรวง กล่าวคือ หน่วยงานย่อยๆ จะกำหนดงานที่จะทำในปีต่อไป แล้วรวบรวมเป็นแผนการทำงานของหน่วยงานต้น แล้วหน่วยงานย่อยๆ นี้จะรวบรวมแผนงานเข้าเป็นแผนงานของกรม หลายๆ กรมก็รวมกันเป็นแผนงานของกระทรวง ซึ่งแต่ละกระทรวงก็จะมีสำนักงานปลัดกระทรวงทำหน้าที่รวบรวมแผนทั้งหมดที่เสนอมาแล้วนำมาปรับปรุงอีกเล็กน้อย จากนั้นจึงสรุปเป็นแผน ของกระทรวงนั้นๆ

3. การวางแผนแบบพบกันครึ่งทาง เป็นการวางแผนที่เกิดจากการประสานงานทั้งทาง Top Down และ Bottom Up วิธีการเช่นนี้ผู้บริหารระดับสูงจะกำหนดนโยบายและทำแผนแม่บทไว้ จากนั้นหน่วยงานระดับรองจัดทำแผนของตนเอง ให้สอดคล้องกับแผนแม่บทดังกล่าว เมื่อการวางแผนมี การประสานงานอย่างมีระบบแล้ว ก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ได้อย่างถูกต้อง วิธีการวางแผนนี้ทำได้ยาก แต่วิธีการที่ทำให้การดำเนินการประสานงานกันทุกขั้นตอน ทำให้สามารถให้ทรัพยากรที่มีอยู่อันจำกัดอย่างประหยัดและตรงเป้าหมาย

รูปแบบแผน เพรสตัน พี. เลอ เบรอตัน (Preston P. Le Breton) และเดล เอ. เฮนนิ่ง (Dale A. Henning) ได้กล่าวถึงรูปแบบของแผนไว้ดังนี้

1. ชื่อของแผน
2. ชื่อบุคคลที่สั่งให้ทำการวางแผน
3. ชื่อบุคคลที่อนุมัติแผน
4. ชื่อของบุคคลที่ทำการวางแผน
5. ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของแผน
6. ประเด็นปัญหาที่สำคัญ
7. กระบวนการขั้นตอนของการกระทำ
8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ
9. ทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้
10. หลักฐานสนับสนุนหรือเหตุผล
11. วัน เดือน ปี ของการเสนอ อนุมัติ และการปฏิบัติตามแผน และวันสิ้นสุดของส่วนต่างๆของแผน

รูปแบบของแผนตามที่เบรอตตันและเฮนนิ่งเสนอไว้ ค่อนข้างจะมีความครบถ้วนในทุกเรื่อง และมีรายละเอียดครอบคลุมมากกว่าที่ไมเนอร์เสนอไว้

สำหรับในรูปแบบของแผนที่ราชการใช้อยู่โดยเฉพาะตามแผนพัฒนาฉบับที่ 6 ซึ่งเป็นแผนทางด้านการศึกษา นั้นมีดังนี้

1. ชื่อโครงการ
2. ลักษณะของโครงการ/งาน
3. หน่วยงานที่รับผิดชอบ
4. หลักการและเหตุผล
5. วัตถุประสงค์
6. เป้าหมาย
7. แผนปฏิบัติงาน (ระบุเป็นรายปี)
8. จำนวนนิสิตนักศึกษาในระดับต่างๆ เช่น ประกาศนียบัตร ปริญญาตรี โท และเอก เป็น
9. บุคลากร
10. อาคารและสิ่งก่อสร้าง หรือพื้นที่ที่ต้องการใช้
11. ที่ดิน
12. แหล่งทรัพยากรการเงิน

- 12.1 งบประมาณแผ่นดิน
- 12.2 ประมาณการรายได้นอกงบประมาณแผ่นดิน เช่น ค่าบริการ ค่าธรรมเนียม เงินอุดหนุนและเงินบริจาค เป็นต้น
- 12.3 ประมาณความช่วยเหลือจากภายนอก

1) จากต่างประเทศ

- ผู้เชี่ยวชาญ
- ทุนการศึกษา
- วัสดุอุปกรณ์/ครุภัณฑ์
- อื่นๆ

2) จากแหล่งอื่นๆภายในประเทศ

13. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

13.1 ด้านปริมาณ

13.2 ด้านคุณภาพ

14. แนวการประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ

1.5 องค์ประกอบของแผน

อนันต์ เกตุวงศ์ (2541:18) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของแผนไว้ว่า เนื่องจากการวางแผนโดยทั่วไปสามารถทำได้ในสองลักษณะด้วยกัน คือ

1. การวางแผนอย่างไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนใหญ่จะเป็นการวางแผนในเรื่องส่วนตัวของแต่ละบุคคลและเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่มีความสำคัญ ทั้งมักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับภารกิจส่วนตัวในแต่ละวัน ดังนั้นจึงเพียงแต่คิดๆและจำไว้ว่าจะทำอะไรบ้าง จะพบกับใครบ้าง จะไปไหนบ้างในแต่ละวัน หรือในอนาคตที่ไม่ไกลเกินไป การคิดไว้ล่วงหน้าว่าจะทำอะไรบ้างดังกล่าว จึงเป็นการวางแผนที่มีได้เป็นลายลักษณ์อักษรเพราะไม่มีการบันทึกหรือเขียนไว้ และคงไม่มีความจำเป็นต้องทำ นอกจากบางคนมีกิจกรรมดังกล่าวมาก อาจจดไว้เพื่อเตือนความจำ การจดก็เพียงแต่ระบุไว้ในลักษณะที่ บอกว่าจะทำอะไร กับใคร ที่ไหน เมื่อใดเท่านั้น มิได้มีรายละเอียดที่ต้องเขียนเป็นรูปแบบแต่อย่างใด จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นแผนอย่างไม่เป็นลายลักษณ์อักษร

2. การวางแผนอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร การวางแผนแบบนี้มีการบันทึกไว้เป็นตัวอักษรแน่ๆ เพราะเป็นเรื่องที่มีขนาดขอบเขตและเนื้อหามากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับการวางแผนในลักษณะแรก ทั้งนี้เพราะมีความเกี่ยวข้องกับบุคคล องค์กร หรือสถาบันต่างๆเพิ่มขึ้น มีการใช้

ทรัพยากรหลายอย่างและจำนวนมากขึ้น มีการติดต่อประสานงาน ใช้เวลาในการเตรียมการวางแผนและปฏิบัติตามแผนยาวนานขึ้น ทั้งมีผลกระทบและผลประโยชน์ต่อบุคคลจำนวนมาก ดังนั้นการวางแผนจำต้องใช้ทั้งเวลาและทรัพยากรต่างๆมากตามไปด้วย และมักจะมีลักษณะเป็นทางการ เจ้าของแผนก็มักจะเป็นองค์การของรัฐบาล เอกชน หรือรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น จึงมีการกำหนดรูปแบบของแผนไว้เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกัน และเป็นตัวอย่างสำหรับนักบริหารมือใหม่ด้วย

1.6 ประเภทของแผน

สุธี สุทธิสมบุรณ์ (2541:15) การวางแผนอาจแบ่งออกได้หลายประเภท เช่น ถ้าแบ่งโดยถือตามระยะเวลาสามารถแบ่งได้เป็นแผนระยะสั้น มีระยะเวลา 1-2 ปี แผนระยะปานกลาง มีระยะเวลา 5-10 ปี และแผนระยะยาวตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไป หรือถ้าแบ่งตามลักษณะกิจกรรมอาจแบ่งออกได้เป็นแผนเฉพาะเรื่อง ซึ่งเป็นการวางแผนเฉพาะดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือแผนต่อเนื่องซึ่งจะต้องมีการวางแผนดำเนินการเป็นช่วง ๆ ไปไม่สิ้นสุด นอกจากนั้นยังแบ่งการวางแผนออกได้เป็น แผนปกติหรือแผนฉุกเฉิน ซึ่งการวางแผนแต่ละประเภทขึ้นอยู่กับความจำเป็น เงื่อนไข และสถานการณ์แวดล้อม ต่าง ๆ รวมทั้งระดับการยอมรับและเห็นความสำคัญของการวางแผน

ในการปฏิบัติราชการมีการวางแผนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงาน การจัดสรรงบประมาณ การควบคุมงาน การแบ่งส่วนราชการ และการกำหนดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่โดยจะมีการวางแผนประเภทต่าง ๆ ไว้ดังต่อไปนี้

1. การวางแผน 5 ปี สำหรับการปฏิบัติงานที่ต้องกำหนดโครงการไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะต้องวางแผน 5 ปีขึ้นไว้ เช่น การสร้างถนน การสร้างเขื่อน เป็นต้น โดยมี วัตถุประสงค์ และเป้าหมายพร้อมทั้งวิธีการดำเนินงานในแต่ละปีระบุไว้ และเมื่อแผนดังกล่าวได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและบรรจุไว้ในแผนพัฒนา ฯ ของประเทศแล้วก็จะมีผลผูกพันการของงบประมาณประจำปี และการขออัตรากำลังเจ้าหน้าที่เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงาน

2. การวางแผนประจำปี นอกจากการวางแผน 5 ปี ที่ได้รับความเห็นชอบดังกล่าวแล้วแต่ ละปีจะมีการวางแผนดำเนินงานต่าง ๆ ประจำปีควบคู่กันไปด้วยเสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามงบประมาณที่มีการจัดสรรเป็นรายปี และเพื่อควบคุมให้สอดคล้องกับแผน 5 ปี ในกรณีที่กำหนดไว้ด้วย

การวางแผนประจำปีนี้ อาจวางแผนเพื่อปฏิบัติงานตามโครงการต่าง ๆ ในส่วนราชการ นั้น ๆ หรืออาจเป็นการวางแผนเพื่อปฏิบัติงานประจำปีปกติ ซึ่งต้องเตรียมการปฏิบัติไว้ล่วงหน้าให้ เรียบร้อยและใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมการดำเนินงานให้เป็นผลดีได้

3. การวางแผนเฉพาะเรื่อง ในการปฏิบัติราชการมีบ่อยครั้งที่มอบหน้าที่เป็นเรื่อง ๆ ให้ ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในเวลาอันจำกัด ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการวางแผนดำเนินงานขึ้น โดย กำหนด วัตถุประสงค์ วิธีการ กิจกรรมระยะเวลา และผู้รับผิดชอบ งบประมาณค่าใช้จ่ายสำหรับการ ดำเนินงานในเรื่องนั้น ๆ ให้เป็นผลดีและสำเร็จภายในเวลาที่กำหนด

กรมส่งเสริมการปกครอง (2546 :18) การวางแผนเป็นการมองไปเพิ่มทฤษฎีการวางแผน ช้างหน้า อาจเป็นช่วงสั้น ระยะปานกลางหรือระยะยาว และเป็นกระบวนการกำหนดการใช้ ทรัพยากรขององค์กร โดยกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้าให้บรรลุภารกิจ วัตถุประสงค์ นโยบาย เป้าหมาย และเป้าหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นจะเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ ที่ดีขึ้น ของประชาชนในท้องถิ่นในอนาคต การที่ท้องถิ่นจะพัฒนาไปทิศทางใดจำเป็นต้องมีการกำหนด วิสัยทัศน์ หรือภาพพจน์ในอนาคต และแปลงมาสู่การปฏิบัติ ดังนั้นระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่า ด้วยการจัดทำ และประสานแผนพัฒนา ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2546 จึงได้กำหนด ประเภทของแผนพัฒนาของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ 2 ประเภท คือ

1. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา
2. แผนพัฒนา 3 ปี

การวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องดำเนินอย่าง เป็น ขั้นตอนซึ่งประกอบด้วย 8 ขั้นตอนดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลและปัญหาสำคัญ
2. การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินสถานการณ์การพัฒนาของท้องถิ่นในปัจจุบัน และ กำหนดประเด็นในการพัฒนา
3. กำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจหลักการพัฒนาท้องถิ่น
4. กำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
5. กำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาท้องถิ่น
6. กำหนดยุทธศาสตร์และบูรณาการแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น
7. กำหนดเป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่น
8. การอนุมัติและประกาศใช้แผนยุทธศาสตร์การให้แผนพัฒนา

๖ ๗๖๖๙

เลขทะเบียน.....	119931
วันที่.....	19 ส.ค. 2547
เลขหมู่.....	๑๕ ๑๕๑

๓๔๖๖

2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมตามมาตรา 46 เป็นการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ นั้นมีมาตั้งแต่สมัยที่มนุษย์รวมกันอยู่เป็นชุมชน ซึ่งเกิดขึ้นหลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวัตถุประสงค์ และได้มีการให้ความหมายที่แตกต่างกันตามลักษณะพื้นฐานแนวความคิด และการพัฒนาที่แตกต่างกันดังนี้คือ

พินิจ ลาภธนานนท์ (2528: 30) การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดจากความเชื่อที่ว่า การพัฒนาที่ดีที่สุดและถาวรที่สุดนั้น ควรจะเกิดจากพลังและขีดความสามารถของประชาชนที่ได้ผนึกกำลังร่วมกันพัฒนารวมทั้งการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างมากที่สุดในการวางแผนพัฒนาชุมชนของตนเอง จะทำให้สามารถพัฒนาได้ตรงกับความต้องการของประชาชน ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของผลผลิตของการพัฒนานั้นด้วย

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541: 10) และ ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 253) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย (การศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดการผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

สายทิพย์ สุกดิพันธ์ (2534 : 92) ได้กล่าวว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงกลไกในการพัฒนา จากการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงหมายถึง การทำให้เกิดอำนาจ (Empowerment) ในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชนอย่างน้อยที่สุด ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่มวางแผน และดำเนินการในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่และอนาคตของเขาในการติดตามและประเมินผล

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527 : 2) กล่าวว่า การที่ประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการ ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคม ทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการ ตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน โดยภาครัฐจะต้องคืนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชนเพื่อให้ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มสตรี คนจนหรือคนด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการแสดงความต้องการแสวงหาทางเลือก หรือเสนอข้อเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วมของกลุ่มและเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน คือ

เป็นผู้กำหนดความจำเป็นพื้นฐานของ ชุมชนระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนองตอบความจำเป็น และให้บรรลุตามวัตถุประสงค์บางประการ ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

WHO/UNICEF (1978 : 11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิด กระบวนการและโครงสร้าง ที่ประชาชนสามารถจะแสดงออกซึ่งความต้องการของตน การจัด อันดับความสำคัญการเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยเน้นการให้อำนาจตัดสินใจแก่ประชาชน

Wertheim (1981 : 3-5) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมคือ การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนในการ ตัดสินใจในระดับต่าง ๆ ทางการจัดการบริหารและทางการเมือง เพื่อกำหนดความต้องการใน ชุมชนของตน

อาจกล่าวได้ว่าการให้โอกาสประชาชน เป็นฝ่ายตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเอง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้ประชาชนระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และ ควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ

HO (1983 : 32) ให้ความเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ควรมีเนื้อหา ดังนี้

1. การเน้นคุณค่าระดับท้องถิ่น
2. การใช้เทคโนโลยีและทรัพยากรที่จะหามาได้ในท้องถิ่น
3. การฝึกอบรม ที่เน้นให้ประชาชนสามารถดำเนินการพัฒนาด้วยตนเองได้
4. การแก้ปัญหาความต้องการพื้นฐานโดยสมาชิกของชุมชน
5. การช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามแบบประเพณีดั้งเดิม
6. การใช้วัฒนธรรมและการสื่อสารที่สอดคล้องกับการพัฒนา

โดยทั่วไปแล้ว จะเห็นได้ว่าแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีความหมายกว้าง คือ การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตน ในการจัดการควบคุมการใช้และกระจาย ทรัพยากร ธรรมชาติ ตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาค้นคว้า

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 : 135) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนควร เป็นไปตามแนวทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน พัฒนา การรับรู้ สติปัญญา และความสามารถในการตัดสินใจกำหนดชีวิต จนถึงภาวะสุขภาพ ได้ด้วยตนเอง ตลอดจนต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้า มามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความ ต้องการของ ตนเอง การตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ สามารถที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการ

ของตน และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาต่าง ๆ ในท้องถิ่น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นทั้งวิธีการ (Means) และเป้าหมาย (Ends) ในเวลาเดียวกัน

พาลาก ลิงเฮเน่ และคณะ (2545 : 32) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาการรับรู้ สติปัญญา สามารถตัดสินใจและแสดงออกซึ่งความต้องการของตนเอง และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาต่าง ๆ ในท้องถิ่น

ปริศนา โกลละสุต(2543: 9) แนวคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วม เกิดจากแนวความคิดที่สำคัญ 3 ประการดังนี้ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม

2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสภาพการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่มวางแผนและลงมือกระทำร่วมกัน

3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันที่จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความริเริ่มกระทำที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527 : 6-7) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งรูปในส่วนบุคคลกลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกัน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้โดยมีส่วนร่วมในลักษณะดังต่อไปนี้

1. ร่วมกันทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมตลอดจนความต้องการของชุมชน

2. ร่วมคิดหา และสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน

3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อขจัดและแก้ไข้ปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน

4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ

6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน

7. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

อนุชาติ พวงสำลี (2540 : 17) การมีส่วนร่วมหรือความร่วมมือในการพัฒนา เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตแก้ไขปัญหา ก็คือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนเพื่อเป็นกลไกสำคัญ โดยการระดมความร่วมมือของประชาชนในทุก ๆ ส่วนเพื่อเข้าร่วมการวางแผน การตรวจสอบและแก้ไขปัญหา ร่วมกัน ในลักษณะ "เบญจภาคี" หรือ "พหุภาคี" ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกัน ประสานงานกันในการสร้างให้เกิดสมดุลของมหภาคอำนาจในสังคม อันนำไปสู่การพัฒนาพลังอำนาจเพื่อความคงอยู่ของสังคม และมวลมนุษยชาติบนแนวทางสันติและการพัฒนาทางจิตวิญญาณ การรวมตัวกันทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาทุกอย่างแบบบูรณาการนั้น เพื่อปฏิบัติการพัฒนาการหรือความร่วมมือ "เบญจภาคี" จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันบนเป้าหมายและวิสัยทัศน์ต่อสังคมและอนาคตร่วมกัน อันประกอบด้วย

1. ชุมชนได้แก่ องค์กรประชาชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา อาสาสมัครและประชาชนทั่วไป

2. รัฐ ได้แก่ รัฐบาลและหน่วยงานทางราชการ

3. นักวิชาการได้แก่ สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ชำนาญการต่าง ๆ

4. องค์กรเอกชน ได้แก่ มูลนิธิ สมาคม องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรพัฒนา เอกชน องค์กรกุศล สื่อมวลชน ตลอดจนกลุ่มและชมรมต่าง ๆ

5. องค์กรธุรกิจ ได้แก่ บริษัท ห้างร้าน และนักธุรกิจ

อรพินท์ สพฤกษ์ชัย (2538 : 2) สำหรับความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) นี้ โดยทั่วไปมีความหมายแบบกว้าง พอจะสรุปความหมายในด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ได้ว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนหรือประชาชนที่เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานกิจกรรมใดของชุมชนในขั้นตอนต่าง ๆ

ในกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งได้เป็นดังนี้ (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2525 : 11)

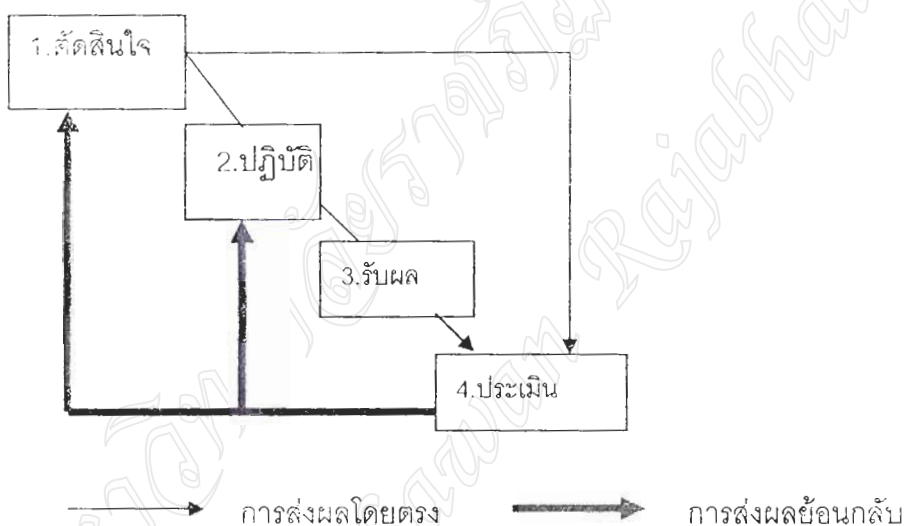
1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาของชุมชนเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุดเพราะถ้าชาวบ้านยังไม่สามารถเข้าใจปัญหา และสาเหตุของปัญหาด้วยตัวเอง

กิจกรรมต่างๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ และในอีกแง่หนึ่งประชาชนเป็นผู้อยู่กับปัญหาอันเป็นผู้ที่
รู้ปัญหาดีที่สุด

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรม การดำเนินการวางแผนเป็นขั้นตอน
ที่ขาดไม่ได้หากประชาชนไม่ได้เข้าร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรม ประชาชนก็จะไม่
สามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้เองโดยที่ไม่มีผู้ช่วย

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงานในส่วนนี้หมายถึง การมีส่วนร่วมในการทำ
กิจกรรมต่าง ๆ ตามความสามารถของประชาชนแต่ละคนนั่นเอง โดยที่ใครมีทุนก็สามารถ
ช่วยเหลือด้านเงินทุน หากใครไม่มีเงินทุนก็สามารถช่วยในด้านแรงงานได้

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้าย
ซึ่งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นหากประชาชนมีส่วนร่วมก็คือ การที่จะทราบข้อดีข้อเสียของตนเองได้
ความสัมพันธ์ของชนิดการมีส่วนร่วม สามารถแสดงได้ดังภาพนี้

ที่มา: โคเซนและอัปฮอฟฟ์ (อ้างใน สุรัสวดี หนูพนยนต์, 2528 : 18)

2.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนมีดังนี้ (ปริศนา โกลละสุต, 2534 : 13)

1. จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหา
และความต้องการของประชาชน

2. ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพัน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น

3. การดำเนินโครงการจะราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น

4. จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

5. โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรเพื่อการดำเนินโครงการมากขึ้น

ลักษณะการมีส่วนร่วม (สุเมธ ทรายแก้ว, 2536 : 15-16) แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 4 ประเภท

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

1.1 ริเริ่ม (Initial Decisions)

1.2 ดำเนินการตัดสินใจ (Doing Decisions)

1.3 ตัดสินใจปฏิบัติงาน (Operational Decisions)

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน (Implementation) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

2.1 การสนับสนุนด้านทรัพยากร (Resource Contributions)

2.2 การบริหารจัดการและการประสานความร่วมมือ (Administration and Coordinations)

2.3 การขอความร่วมมือ (Enlistment)

3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) แบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ

3.1 ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ (Material)

3.2 ผลประโยชน์ทางสังคม (Social)

3.3 ประโยชน์ส่วนบุคคล (Personal)

4. การมีส่วนในการประเมินผล (Evaluation)

H.R Chaturvedi & S.K. Mitra (อ้างถึงใน อนุภาพ ธิรลภา, 2518 : 21) ได้เสนอเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดผลในการเริ่มต้นจากพัฒนาชนบท 3 ประการ คือ

1. ความช่วยเหลือจากภายนอก ระบบ ซึ่งอาจเป็นพัฒนาองค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน นักวิชาการ และนักพัฒนาในรูปของการช่วยเหลือทางการเงิน การเมือง และความรู้ด้านเทคนิค

2. ความพร้อมภายนอก ระบบ เช่น ผู้นำ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและกายภาพ ช่องโอกาสในการเข้าร่วม วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

3. การบำรุงรักษาระบบ เช่น ในรูปของสิ่งจูงใจ การบริหารและการจัดการองค์กรกิจกรรม ตลอดจนการแทรกแซงจากภายนอก เป็นต้น

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนาหรือนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี ฯลฯ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

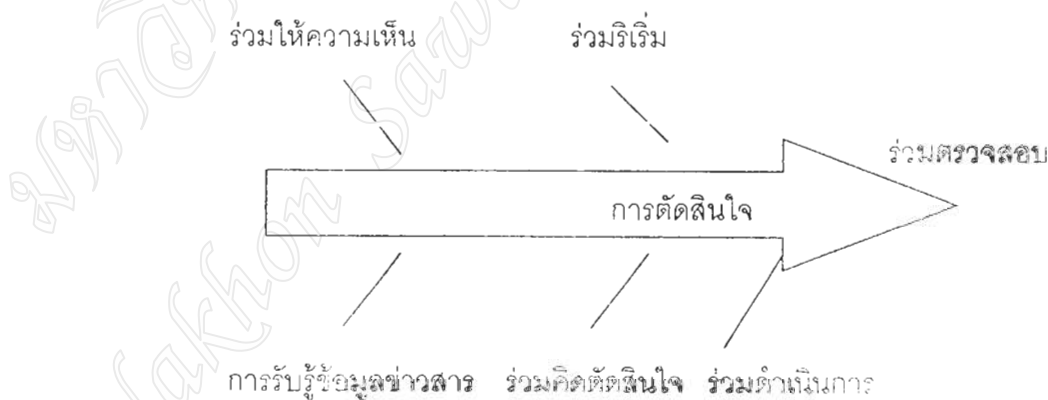
กับกระบวนการมีส่วนร่วมพบว่า โดยส่วนใหญ่กระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหา และสาเหตุ การวางแผนดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์และการติดตามประเมินผล (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2526 : 10) ผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับที่

อคิน รพีพัฒน์ (2531 : 49) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่ง 5 ระดับ คือ

1. ชาวบ้านมีส่วนร่วมใน การค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา การจัดระดับความสำคัญของปัญหา
2. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา
3. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหา และพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา
4. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
5. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมในการพัฒนา

ซึ่งรัฐธรรมนูญได้วางรากฐานแห่งการมีส่วนร่วมของพลเมือง คือ ในกระบวนการนโยบายสาธารณะ (Public Policy Process) การตัดสินใจทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มกระบวนการไปจนถึงสิ้นสุดกระบวนการดังภาพที่ 2 (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ . 2544:5)

ภาพที่ 2 แผนภูมิกระบวนการมีส่วนร่วม

ในปัจจุบัน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา (People participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติในงานพัฒนา กระบวนการของการมีส่วนร่วมนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับการริเริ่ม หรือการวางแผนโดยรัฐ แต่ความดำเนินอยู่นั้นอยู่ที่

ประชาชนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระ เน้นการทำงานในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน พลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้งานพัฒนาต่างๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย (จรัญญา วงษ์พรหม . 2536)

นอกจากนี้การพัฒนาจำเป็นต้องมีการรวมพลังในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการและ ประชาชน เพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนเอง

มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชนมีความห่วงกังวล ความต้องการและมีทัศนคติที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อจะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน (Creighton, 1992 แปลโดยวันชัย วัฒนศัพท์) พร้อมกันนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่เป็นพลวัต เพราะมีความต่อเนื่องโดยเริ่มจาก

1.การมีส่วนร่วมในการวางแผนซึ่งประกอบด้วย การรับรู้ การเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับวางแผน การร่วมวางแผนกิจกรรมการ

2.การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การดำเนินการซึ่งประกอบด้วย การเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ และในการตัดสินใจ

3.การมีส่วนร่วมในการจัดผลประโยชน์ เป็นการจัดสรรผลประโยชน์ หรือผลของกิจกรรม ผลของการตัดสินใจ

4.การมีส่วนร่วมในการติดตามผลการประเมินผลในกิจกรรมต่างๆ และพิจารณาว่า จะดำเนินการต่อไปหรือไม่ ซึ่งจะเป็นข้อมูลย้อนกลับนำไปสู่การวางแผน เพื่อวางแผนดำเนินโครงการต่อไปในขั้นตอนหนึ่ง (Szentendre, 1996)

เสนีย์ จามริก และคณะ (2523 : 29) การมีส่วนร่วมจัดเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย เป็นการปูพื้นฐานให้มั่นคงสำหรับการวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่น ขั้นปลายจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น เริ่มจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่อยๆ ไป กิจกรรมเหล่านี้จะต้องสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน

การมีส่วนร่วมจึงเป็นการที่ประชาชนรู้สึกตื่นตัวที่จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยความสมัครใจ เพื่อร่วมกันรับทราบข้อมูล ร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว และมีความรับผิดชอบต่อชุมชน

แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ธรรมาภิบาลในการดูแลคุณภาพของชุมชน

ในช่วงระยะเวลาประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา แม้ว่าการพัฒนาและอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศได้ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วขึ้นนั้น อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยยังไม่มีพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง เนื่องจากสถานการณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศกลับเสื่อมโทรมลงไปอย่างน่าวิตก การเกิดขึ้นของโครงสร้างการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่หลายโครงการเพื่อสนับสนุน กิจกรรมการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตของประชาชนส่วนหนึ่งได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของสิ่งแวดล้อมอย่างเห็นได้ชัด

ภาคเอกชน ทั้งที่อยู่ในองค์กรทางธุรกิจและที่อยู่ในองค์กรสาธารณกุศลหรือองค์การอาสาสมัครที่มีได้หากำไร ได้รับการสนับสนุนจากรัฐให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมกันพัฒนาประเทศมากขึ้นและยังได้รับการสนับสนุนด้านทุนจากองค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ ทำให้เกิดองค์กรเอกชนและองค์กรชาวบ้านประเภทต่าง ๆ ทั้งในเมืองและในชนบท ในภาคธุรกิจได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมภาครัฐ ภาคเอกชน (กรอ.) เพื่อความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ มีการจัดตั้งสภาหอการค้า และสมาคมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการค้ามากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนในยุคนี้เริ่มใกล้ชิดกันและมีทิศทางแบบสองทาง แม้ว่าการรวมกลุ่มกันในหมู่ประชาชนเพื่อการมีส่วนร่วมกับรัฐ ดังกล่าว จะมีวัตถุประสงค์ในครั้งแรกเพื่อการดูแลผลประโยชน์ของกลุ่มแต่ก็มีผลพลอยได้ในระยะต่อมาในการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมในที่สุด กฎหมายที่สำคัญฉบับหนึ่งคือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัตินี้ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกในมาตรา 7 ว่า "เพื่อเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้องค์กรเอกชนซึ่งมีฐานะเป็น นิติบุคคลตามกฎหมายไทยหรือกฎหมายต่างประเทศที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม หรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และมีได้มีวัตถุประสงค์ในทางการเมือง หรือมุ่งการค้ากำไรจากการประกอบกิจกรรมดังกล่าว มีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎหมาย"

อาจกล่าวได้ว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายที่สร้างขึ้นในช่วงที่ มิติด้านการพัฒนากำลังถูกท้าทาย และมีมิติด้านประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วม เข้ามามีบทบาทสูง เนื่องจากการพัฒนาประเทศในช่วงดังกล่าว มุ่งเน้น

การเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นฐานของเศรษฐกิจถูกนำมาใช้อย่างมากมายและ รวดเร็ว ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มปริมาณการผลิตเพื่อสนองผู้ตลาดโลกผลที่ตามมาคือ ทรัพยากรธรรมชาติมีจำนวนลดน้อยถอยลงและมีคุณภาพที่เสื่อมโทรมลง ในขณะที่ปัญหามลพิษมีปริมาณและความรุนแรงเพิ่มขึ้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ,2544 : 128-129)

ทั้งนี้การจะดำเนินการไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรมได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยการผสมผสานกันของแนวคิดที่หลากหลายแต่ร่วมทิศทาง รวมทั้งการประสานผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันด้วยความรอบธรรมโดยมีหลักธรรมาภิบาล (Good governance) และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นรากฐานที่สำคัญในกระบวนการการตัดสินใจด้านการพัฒนาที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ธรรมาภิบาล หมายถึง ระบบ โครงสร้าง และกระบวนการต่าง ๆ ที่วางกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ ระหว่างเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของประเทศ เพื่อที่ภาคต่าง ๆ ของสังคมจะพัฒนาและอยู่ ร่วมกันอย่างสงบสันติสุข (บวรศักดิ์ อุวรรณโน,2542 :อ้างถึงใน UNDP. 1997:18 Governance for Sustainable Human Development.a UNDP Policy Document.January 1997)

การนำธรรมาภิบาลไปปรับใช้กับการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หรือปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นแนวทางการพัฒนาประเทศด้วยหลักธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคม ทำให้ประชาชนมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น ร่วมรับรู้ เป็นการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการตัดสินใจในการจัดสรรทรัพยากร และจัดตั้งโครงการต่าง ๆ ซึ่งชุมชนของตน ประชาชนมีความสามัคคี

หลักธรรมาภิบาล หรือการบริหารจัดการที่ดีนั้น โดยหลักสากลจะประกอบด้วยคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ ความรับผิดชอบ (Accountability) ความโปร่งใส (transparency) ซึ่งรวมถึงการที่ สาธารณชนเกิดความมั่นใจ (predictability) ซึ่งในที่นี้หมายความว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ จะไม่เปลี่ยนแปลงไปเปลี่ยนมาหรือมีการเลือกปฏิบัติ และคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน (participation) นอกจากนี้จะเป็นคุณลักษณะของธรรมาภิบาลเองแล้ว ยังเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดธรรมาภิบาลผ่านกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของประชาสังคมที่เป็นแรง ผลักดันที่ทำให้เกิดกระบวนการตัดสินใจที่เหมาะสม ทั้งในระดับนโยบาย และการปฏิบัติที่ดีในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

ธรรมาภิบาลและความสำคัญต่อการพัฒนาระดับการมีส่วนร่วม

การบังคับใช้กฎหมาย (Rule of Law) ความเป็นอิสระของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งได้แก่ การทำให้กฎหมายเป็นบรรทัดฐานและทุกคนเคารพกฎหมาย โดยกรอบของกฎหมายที่ใช้ในประเทศต้องมีความยุติธรรมและบังคับใช้กับทุกคนกลุ่มอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 โดยเฉพาะในมาตรา 59 กำหนดให้ภาครัฐที่ดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัยคุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่นและมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าวทั้งนี้ต้องปฏิบัติตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนตามกฎหมายกำหนด

การจัดทำ พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นธรรมนูญด้านสุขภาพของชาติเป็นการประกาศเจตนารมณ์ด้านสุขภาพของสังคมไทย กำหนดเงื่อนไข ระบบและโครงสร้างหลัก เพื่อให้เกิดการปฏิรูประบบสุขภาพของชาติอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม คือหนทางสำคัญของ การปฏิรูป

กิจกรรม - การป้องกันการฉกฉวยประโยชน์

- กฎระเบียบและนโยบายด้านสุขภาพ

ตัวชี้วัด - จำนวนกิจกรรมติดตาม ตรวจสอบ

- ประชาชนรู้สึกมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน

- ไม่มีกิลีน / ความบกพร่องของเครื่องจักร/กระบวนการผลิตสารเคมี

ใน อุตสาหกรรมมารบ กวนชุมชน

การกระจายอำนาจ (Decentralization) เนื่องจากภายใต้ระบบการกระจายอำนาจ บทบาทขององค์กรชุมชนและองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญอย่างมาก โดยเป็นองค์กรที่มีสิทธิและหน้าที่ในการดูแลสุขภาพและบริหารจัดการด้านสุขภาพของชุมชน รวมทั้งการพัฒนา บัณฑิตยเขตลุ่ม และปัจจัยพื้นฐานที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาสุขภาพของประชาชน ให้ได้รับประโยชน์ ในการสร้างเสริมสุขภาพอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมตามกฎหมาย ให้เกิดความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทั้งในชนบท เขตเมืองและผู้ด้อยโอกาสทั้งหลาย ดังนั้นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึง จำเป็นต้องให้ความสำคัญในส่วนขององค์กรชุมชน และประชาสังคมด้านต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการด้านสุขภาพของประชาชนในชุมชน และสามารถวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดทางเลือกในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งในส่วนของปัจจัยแวดล้อม ปัจจัยพื้นฐานในการส่งเสริมสุขภาพของตนเอง รวมทั้งการป้องกันและควบคุมโรคท้องถิ่น

การคุ้มครองผู้บริโภค การสร้างหลักประกันทางด้านสังคมและการเข้าถึงบริการทางด้านสาธารณสุข โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงจะช่วยให้การส่งเสริมสุขภาพของประชาชนประสบความสำเร็จและเกิดการพัฒนาดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง อันเป็นรากฐานหลักในการพัฒนาอย่างแท้จริง ทั้งนี้เป็นเพราะการกระจายอำนาจที่เป็นจริงได้จะต้องมีประชาชนในพื้นที่ที่มีความรู้ และเอาใจใส่ในการพิทักษ์ผลประโยชน์ของส่วนรวมร่วมกันต่อไป

กิจกรรม - รัฐลดบทบาทให้อำนาจแก่ประชาชน

- ถ่ายโอนอำนาจหน้าที่และภารกิจการจัดการมลพิษและปัญหา
- สิ่งแวดล้อมให้องค์กรท้องถิ่น

ตัวชี้วัด - การเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรปกครองท้องถิ่น

- อำนาจหน้าที่และงบประมาณที่มอบให้องค์กรปกครองท้องถิ่นการดำเนิน

กิจกรรม

- การจัดทำแผนสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด

การมีความรับผิดชอบและตรวจสอบได้ (Responsiveness and Accountability) หลักธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีนั้น ประกอบไปด้วยคุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งคือ ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ การตัดสินใจกระทำการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาชนก็ตาม จะต้องกระทำโดยมีพันธะความรับผิดชอบต่อผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับสาธารณชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากหน่วยงานนั้น โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวม และการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนเป็นหลักด้วย ที่สำคัญคือต้องมีความโปร่งใส (transparency) ที่ประชาชนสามารถตรวจสอบเองได้ เช่น การติดตามเฝ้าระวังการปล่อยมลพิษจากปล่องควัน หรือการปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำลำคลอง เป็นต้น อย่างไรก็ตามการที่จะให้ประชาชนสามารถติดตามตรวจสอบได้นั้น ต้องส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึง ข้อมูลต่าง ๆ ได้ครบคู่กันไปด้วย การส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความตระหนักรู้ถึงอันตรายที่อาจเกิดขึ้น ก็เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังตรวจสอบผู้ประกอบการ และ กัดคั้นให้ผู้ประกอบการหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ เร่งปรับปรุงมาตรฐานดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยมากขึ้น และส่ง ผลกระทบน้อยที่สุด

การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาดังกล่าว จำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะกำหนดปัญหาและความต้องการด้วยตนเอง โดยเฉพาะในขั้นตอนของการวางแผนแก้ไขปัญหาดังที่ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision making) ประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจในการดำเนินการและตัดสินใจปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุนทรัพยากรการบริหารและประสานความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วยผลประโยชน์ด้านวัสดุ สังคม และส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision making)

ในขั้นตอนการตัดสินใจนั้นจำเป็นจะต้องมีข้อมูลเบื้องต้นก่อน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และตัดสินใจในที่สุด การนำข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความเสี่ยงมาใช้ประกอบการตัดสินใจว่าปัญหาหรือความเสี่ยงที่เกิดขึ้นนั้นมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด อยู่ในระดับที่ยอมรับได้หรือไม่ โดยจะต้องคำนึงว่าข้อมูลที่ได้มาเพื่อประกอบการตัดสินใจนั้นเป็นข้อมูลที่นำเชื่อถือได้เพียงใด เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในประเทศไทยและใช้ได้กับสภาพการณ์จริงได้หรือไม่ ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการตัดสินใจนั้นเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสมมากที่สุด ในการเลือกวิธีดำเนินการจัดการกับความเสี่ยงนั้นๆ โดยในขั้นตอนของการตัดสินใจเลือกวิธีดำเนินการจัดการ ก็จำเป็นจะต้องวิเคราะห์ถึงผลเสียของวิธีต่างๆ เพื่อใช้ตัดสินใจเลือกวิธีที่เหมาะสมและคุ้มค่าที่สุด

การมีส่วนร่วมการปฏิบัติการ (Implementation)

หลังจากกระบวนการการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจถึงความรุนแรงของความเสี่ยงและเลือกวิธีการดำเนินการจัดการกับความเสี่ยงแล้ว การลงมือปฏิบัติการนั้นจัดว่าเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งที่ต้องอาศัยความร่วมมือของหลายฝ่ายด้วยกันเพื่อให้งานที่ปฏิบัติบรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits)

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์นั้นจะรวมถึงผลประโยชน์ในทุกๆด้านที่ชุมชนได้รับจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมและคุ้มค่า ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับได้แก่ ความเสี่ยงจากอันตรายจากอุบัติเหตุจากสารเคมีที่จะเกิดขึ้นในชุมชนลดลง การได้รับคัดเลือกเป็นโรงงานดีเด่น เทศบาลดีเด่น และชุมชนน่าอยู่ เป็นต้น นอกจากนี้ หนึ่งในผลประโยชน์ที่สำคัญที่สุดที่ประชาชนในชุมชนได้รับ ได้แก่ การมีสุขภาพที่ดี

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น ได้แก่ การประเมินว่ากระบวนการที่ดำเนินการมาข้างต้นตั้งแต่การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์นั้นเป็น

กระบวนการจัดการต่างๆ ที่ดำเนินการมานั้นสามารถช่วยลดความเสี่ยง ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้มี ประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ทำได้โดยการให้ความร่วมมือของประชาชนแก่เจ้าหน้าที่ สาธารณสุขในด้านการยินยอมให้ตรวจสุขภาพทั้งระยะสั้นและระยะยาว ในเรื่องของการศึกษา เจริญระบบวิทยาในชุมชน เป็นต้น

3. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

3.1 ความหมายของการท่องเที่ยว (The Meaning of tourism)

ปรีชา แดงโรจ(2544:29) การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งทำขึ้นเพื่อ ผ่อนคลาย ความตึงเครียดจากกิจการงานประจำ โดยปกติการท่องเที่ยวจะหมายถึงการเดินทางจากที่หนึ่งไป ยังอีกที่หนึ่งโดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกล และการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรม หรือไม่องค์การสหประชาชาติในคราวประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยว ณ กรุงโรมเมื่อปี พ.ศ.2506 ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวไว้ว่าหมายถึงกิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ

- ต้องมีการเดินทาง
- ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน
- ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทาง

ที่ประชุมยังได้พิจารณาเห็นว่า คำว่าการท่องเที่ยวเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง จึง เห็นสมควรกำหนดความหมายของคำว่า นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ค้างคืน (International Tourist) ให้เน้นคำที่กินความหมายกว้างขวางขึ้น เพื่อใช้เป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลสถิติ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่จะสามารถใช้เปรียบเทียบซึ่งกันและกันได้ต่อไป โดยการเสนอแนะให้ ประเทศสมาชิกใช้ คำว่า “ผู้มาเยือน” (Visitors) แทนคำว่า “นักท่องเที่ยวที่ค้างคืน” (Tourist) ซึ่งคำว่าผู้มาเยือนให้หมายถึง บุคคลที่เดินทางไปยังประเทศที่ตนมิได้พักอาศัยอยู่ประจำด้วย เหตุผลใดๆก็ตาม ที่มีใจไปประกอบอาชีพเพื่อหารายได้

ดังนั้นคำว่า “ผู้มาเยือน” จึงหมายรวมถึงผู้เดินทาง 2 ประเภทคือ

1. นักท่องเที่ยวที่ค้างคืน ได้แก่ ผู้เดินทางมาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ในประเทศที่มาเยือน ตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป และเดินทางมาเยือนเพื่อพักผ่อน พักฟื้น ทัศนศึกษา ประกอบศาสนกิจ ร่วมการแข่งขันกีฬา ติดต่อธุรกิจ ร่วมประชุมสัมมนา ฯลฯ เป็นต้น

2. นักท่องเที่ยวที่ไม่ค้างคืน ได้แก่ ผู้ที่เดินทางมาเยือนชั่วคราวและอยู่ในประเทศที่มา เยือนน้อยกว่า 24 ชั่วโมง ประเทศไทยก็ได้ยึดถือคำจำกัดความที่ได้กำหนดขึ้นที่กรุงโรมนี้เป็นหลัก ในการจัดสถิติจำนวน “นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ” ซึ่งสรุปแล้วก็หมายถึงชาวต่างประเทศที่

เดินทางเข้ามาในประเทศไทยและพำนักอยู่ครั้งละหนึ่งวันไม่น้อยกว่า 1 คืน หรือ 24 ชั่วโมง และไม่มากกว่า 60 วัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาเพื่อ

1. มาท่องเที่ยวพักผ่อน มาเยี่ยมญาติหรือมาเพื่อพักผ่อน ฯลฯ
2. มาร่วมประชุมหรือเป็นตัวแทนของสมาคม ผู้แทนของศาสนา นักกีฬา นักแสดง ฯลฯ
3. เพื่อติดต่อธุรกิจ แต่ไม่ทำทำงานหารายได้
4. มากับเรือเดินสมุทรที่แวะจอด ณ ท่าเรือ แม้ว่าจะแวะน้อยกว่า 1 คืน

พร้อมกันนี้ก็ได้อำหนดคำนิยามของ “นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน” (Domestic Tourist) ไว้ว่า คือคนไทยหรือคนต่างด้าว ที่อยู่ในประเทศไทยเดินทางจากจังหวัดซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยตามปกติของตนไปยังจังหวัดอื่นๆ โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางอะไรก็ตามที่มีค่าใช้จ่าย หารายได้และระยะเวลาที่พำนักอยู่ก็ไม่เกิน 60 วัน (ดร.นิคม จารุมณี, 2535:1-2)

ความหมายของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Tourism Industry)

วินิจ วีรยางกูร (2533:4-5) เป็นอุตสาหกรรมบริการประเภทหนึ่ง ซึ่งประกอบไปด้วยธุรกิจหลายประเภทได้แก่

1. ธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ ธุรกิจด้านการขนส่ง ธุรกิจกิจการด้านโรงแรมและที่พัก ธุรกิจร้านอาหารและภัตตาคาร และธุรกิจด้านการนำเที่ยว ซึ่งผลผลิตหลักที่นักท่องเที่ยวซื้อโดยตรง ได้แก่ บริการ (Service) ต่าง ๆ รวมทั้งความสะดวกสบายตลอดการเดินทางท่องเที่ยว

2. ธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางอ้อม ได้แก่ การผลิตสินค้าเกษตรกรรมและสินค้าหัตถกรรมต่างๆ เป็นต้น วัตถุประสงค์ที่ใช้ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวคือ ความสวยงามตามธรรมชาติ ศิลปกรรม โบราณสถาน ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน ผลผลิตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็คือ บริการที่นักท่องเที่ยวได้รับในรูปแบบต่างๆ และก่อให้เกิดความพึงพอใจและยังมุ่งเน้น ในเรื่องของการมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาพักมากขึ้นมีระยะเวลาในการเข้าพักค้างคืนในประเทศยาวนานขึ้น และมีการใช้จ่ายในประเทศสูงขึ้น

จีนและคณะ (Gee, Choy and Makens, 1984:14) ได้อธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวกับธุรกิจต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับนักท่องเที่ยว เช่น บริษัทการบิน โรงแรมและที่พัก การขนส่งภาคพื้นดิน บริษัทนำเที่ยว ภัตตาคารและร้านค้าปลีกส่ง

2. ธุรกิจสนับสนุนการท่องเที่ยวหรือมีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น บริษัทจัดนำเที่ยว วารสารหรือผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับการนำเที่ยว บุคลากร ฝ่ายบริหารในธุรกิจโรงแรมและบริษัทที่ทำการศึกษาวิจัยหรือวางแผนพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว

3.หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือเอกชน ซึ่งมีหน้าที่ในการวางแผนพัฒนาอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว สถาบันการเงิน บริษัทก่อสร้าง สถาบันการศึกษาที่ให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาและให้การฝึกอบรมที่เกี่ยวกับวิชาการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Tourist Industry) ประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภทธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรงได้แก่ ธุรกิจด้านการขนส่ง ธุรกิจด้านที่พักและอาหาร ธุรกิจการนำเที่ยว และธุรกิจ การค้าของที่ระลึก ธุรกิจเหล่านี้จะขายบริการแก่นักท่องเที่ยวโดยตรง และยังมีธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางอ้อม เช่น การผลิตสินค้าเกษตรกรรม การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น การซื้อบริการของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศถือได้ว่าเป็นการส่งสินค้าออก เพราะเป็นการซื้อด้วยเงินตราต่างประเทศ การผลิตสินค้าคือบริการต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวซื้อก็ต้องมีการลงทุนซึ่งผลประโยชน์จะตกอยู่ในประเทศ และจะช่วยให้เกิดงานอาชีพอีกหลายแขนง เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ทางด้านสังคม การท่องเที่ยวเป็นการพักผ่อนคลายความตึงเครียดพร้อม ๆ กับการได้รับความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่ผิดแผกแตกต่างออกไปอีกด้วย (เอกสารวิชาการหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู,2533:20)

ปรีชา แดงโรจ (2544:30-31) ความสำคัญในภาพรวมแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

ด้านพัฒนา (Development)

ด้านเศรษฐกิจ (Economic)

ด้านสังคม (Social)

ด้านพัฒนา

เมื่อเกิดการเดินทางท่องเที่ยวเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวในชนบทการพัฒนาเจริญไปถึงภูมิภาคนั้น ๆ อาทิ ระบบสาธารณูปโภค การคมนาคม โรงแรม ภัตตาคาร ร้านอาหารและสิ่งอำนวยความสะดวก ต่าง ๆ

ด้านเศรษฐกิจ

1. การท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก
2. รายได้จากการท่องเที่ยวจะมีผลทวีคูณ ในการสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ผลผลิตส่วนรวมของประเทศมีค่าทวีคูณ 2 เท่าตัว
3. การท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตเป็นวงจรหมุนเวียนภายในประเทศ และมีการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาค ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพของประชาชนทั้งทางตรงและ

ทางอ้อมเป็นการลดการว่างงานลง ประชากรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีผลให้รัฐบาลได้รับรายได้
ในรูปของภาษีอากรประเภทต่าง ๆ

ด้านสังคม

1. การท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ เป็นการ
แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม สร้างความเป็นมิตรไมตรีและความเข้าใจในดีระหว่างเจ้าของบ้านและ
ผู้มาเยือน

2. การท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนา สร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมให้เกิดแก่ท้องถิ่น
ทำให้ประชาชนมีรายได้จากการมีงานทำจึงทำให้อยู่ดีกินดี

3. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิด
ความภาคภูมิใจ ความสำนึกและตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการรักษา
เอกลักษณ์ของชาติ

4. การท่องเที่ยวช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ช่วยบรรเทาการ
อพยพจากชนบทสู่เมือง

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของ
ประเทศชาติให้เป็นที่รู้จักของสังคมโลก อันจะเป็นผลดีต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม
และการเมือง ในเวทีระหว่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์เป็นอย่างดี ดังนั้น ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก
จึงใช้ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชาติบ้านเมืองกันอย่างกว้างขวาง

สรุป การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึงการพัฒนาโดยมุ่งเน้นการป้องกันและ
การกำจัดผลเสียที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยควบคุมให้เกิด
ผลเสียน้อยที่สุด และผลเสียที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องไม่เป็นอันตรายต่อทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการดำรงคุณค่าของการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนถาวรตลอดไป

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

4.1 ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2537:269-278) กล่าวถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable
Development) จากรายงาน Thailand County Report to the United Nations Conference on
Environment and Development (UNCED) ว่าคือการพัฒนาแบบเศรษฐกิจสังคม ซึ่งมี
ศักยภาพสูงพอที่จะปรับปรุงและรวมทั้งรักษาคุณภาพชีวิตให้ดำรงอยู่อย่างยาวนานได้ ซึ่งมี
หลักการพื้นฐาน 3 ประการคือ

1. ค่าของสิ่งแวดล้อม จะมีความสำคัญแก่ค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้คุณภาพ
สิ่งแวดล้อมเป็นการประกันคุณภาพชีวิตของคนในสังคมขณะเดียวกันธรรมชาติก็สามารถดำรงอยู่

เช่นเดียวกับชีวิตมนุษย์ หลักการ ค่าของสิ่งแวดล้อม อยู่ในระบบเศรษฐกิจ จะต้องคำนึงถึงค่าของสิ่งแวดล้อมโดยการวิเคราะห์ประโยชน์และการสูญเสีย การประเมินค่าของสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง และผนวกค่านี้เข้าไปในการวางแผนนโยบายเศรษฐกิจ และการพัฒนา การประเมินผลโครงการพัฒนา จะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และต้นทุนทางสังคมที่แท้จริงในการผลิตและบริการ ต้องสอดคล้องกับหลักการที่ว่า ผู้สร้างมลภาวะเป็นผู้จ่าย

2. มิติแห่งอนาคตหมายถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การพัฒนาเพื่ออนาคตเป็นการวางแผนนโยบายสิ่งแวดล้อมที่มองอนาคต ในการมองอนาคตจุดหลักไม่ได้อยู่ที่การสร้างวัตถุ หากแต่เป็นการพิทักษ์รักษาความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยาวนาน คือสร้างวัฒนธรรมชาติในอนาคต

3. ความยุติธรรม ใช้หลักการว่า ความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นปัจจุบันกับอนาคตที่บ่งชี้ว่าชนรุ่นปัจจุบันมีภาระหน้าที่รับผิดชอบต่อชนรุ่นหลัง ในการที่จะต้องมอบมรดกทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ในปริมาณและคุณภาพที่ไม่ด้อยไปกว่ายุคปัจจุบัน ในเวลาเดียวกันต้องใช้หลักการว่าความยุติธรรมภายในชนรุ่นเดียวกันนั้นคือ วางนโยบายจะต้องมุ่งไปยังการแก้ไขปัญหาความยากจน และการสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันและการส่งมอบมรดกแห่งความอุดมสมบูรณ์ไปยังคนรุ่นหลังในอนาคต

สากล จริยวิทยานนท์ (2538:8-9) กล่าวคือ การพัฒนาที่ยั่งยืนว่าหมายถึง รูปแบบการพัฒนาที่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ความขาดแคลนหรือเกิดภาวะมลพิษ ซึ่งได้เสนอแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจากนักคิด 2 ท่านคือ

Brown and others (1987 อ้างในสากล จริยวิทยานนท์,2538:11) ได้เสนอลักษณะของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ดังนี้

1. มีความต่อเนื่องของเผ่าพันธุ์มนุษย์บนโลก โดยมีการให้กำเนิดชีวิตใหม่และผู้ที่เกิดใหม่สามารถอยู่รอดเติบโตและมีลูกหลานต่อเนื่องไปในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย
2. สามารถรักษาปริมาณสำรองของทรัพยากรทางชีวภาพและสามารถให้ผลผลิตทางการเกษตรได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน
3. มีจำนวนประชากรมนุษย์คงที่
4. เน้นการพัฒนาในระดับ small – scale และในรูปแบบการพึ่งตัวเอง (Self- reliance)
5. สามารถรักษาระบบนิเวศและคุณภาพของสิ่งแวดล้อมได้อย่างต่อเนื่อง

Barbier (1967 อ้างในสากล จริยวิทยานนท์, 2538:11-12) ได้เสนอว่าการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน เป็นรูปแบบการพัฒนาที่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายของระบบ 3 ระบบคือ ระบบทางชีววิทยา ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคม โดยที่แต่ละระบบสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายของตัวเองได้ ทั้งนี้ เป้าหมายของระบบทางชีววิทยาคือการนำไปสู่ ความหลากหลายทางพันธุกรรม ความสามารถในการกลับคืนสู่สมดุลในกรณีที่ถูกรบกวน หรือถูกใช้ไป และสามารถใช้ในการให้ผลผลิตทางชีวภาพสำหรับเป้าหมายของระบบเศรษฐกิจคือ การนำไปสู่การได้รับความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอ ส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันและมีสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น สุดท้ายเป้าหมายและระบบสังคมคือ การนำไปสู่ความหลากหลายในวัฒนธรรมที่ยั่งยืน มีความเป็นธรรมชาติของสังคมและมีส่วนร่วมจากผู้คนต่างๆ ในสังคม

4.2 กระบวนการสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องเริ่มที่การพัฒนาคน

2. การพัฒนาคน เป็นปัจจัยให้เกิดความยั่งยืน ต้องพัฒนาตัวคนทั้งระบบ คือ การพัฒนาด้านพฤติกรรม จิตใจและปัญญา

2.1 ด้านพฤติกรรม ได้แก่ การทำมาหาเลี้ยงชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม

2.2 ด้านจิตใจ ได้แก่ การปลูกฝังคุณธรรม ความรู้สึก แรงจูงใจ ความมั่นคงทาง จิตใจ สภาพจิตใจที่ดีงามมีความสุขและความพึงพอใจตามกำลังของตน

2.3 ด้านปัญญา ได้แก่ การสร้างความรอบรู้ ความเข้าใจ เหตุและผล การเข้าถึง ความจริง มีความเชื่อ ทศนคติ และแนวคิดต่างๆที่เหมาะสมและถูกต้องมีคุณค่า

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต 2543) ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาคนและสิ่งแวดล้อม ที่ยั่งยืน แนวคิดในการพัฒนาคนและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

การปลูกฝังความรัก ความห่วงใยในสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นตนช่วยให้ทุกคนมีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มจากบ้าน โรงเรียน และชุมชน การสร้างจิตสำนึกและคุณธรรมในการดำเนินชีวิตให้อุปโภค บริโภคอย่างเหมาะสม มีความพอดี และพอเพียงตามความต้องการแนวคิด ในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความรู้ความเข้าใจในสภาพที่สัมพันธ์กันทั้งระบบ จะพัฒนากายคู่กับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมได้ โดยไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและ

ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม
เป็นการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่ยั่งยืน

นักพัฒนาในยุคปัจจุบันสนใจ “การพัฒนาที่ยั่งยืน”(Sustainable Development) เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะนักพัฒนาชาวตะวันตกเอง เนื่องจากในอดีตได้พัฒนาอย่างผิดพลาด เมื่อมีความตื่นตัวที่จะปรับปรุงแก้ไขความผิดพลาดในการพัฒนาในอดีตมาเป็นแนวทางใหม่ ที่เรียกว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ซึ่งชาวตะวันตกเองก็ยังไม่เข้าใจชัดเจนแจ่มแจ้งว่าจะพัฒนาไปในรูปแบบใด

พระธรรมปิฎก กล่าวถึงความเป็นมาในการพัฒนาของสังคมตะวันตกและประเทศไทย ในอดีตพร้อมทั้งชี้ให้เห็นความบกพร่องของการพัฒนาทั้งระบบ ท่านได้เสนอแนวความคิดใหม่ ซึ่งขณะนี้ องค์การหลักสององค์กร คือ องค์การสหประชาชาติและกรรมาธิการสิ่งแวดล้อมโลก กำลังนำแนวคิดนี้มาใช้ แต่ปรากฏว่ายังคงเป็นรูปแบบการพัฒนาที่ขาดความสมบูรณ์

การพัฒนาที่ยั่งยืนสมบูรณ์แบบนั้น ท่านได้เสนอแนวทางที่องค์กรได้ปฏิบัติอยู่ผนวกเข้ากับแนวทางการพัฒนาแบบพุทธ ซึ่งเน้นการพัฒนาคนเป็นหลัก จากภูมิปัญญาอันละเอียดลึกซึ้งของท่านถือเป็นคุณูปการแก่ชาวโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต (ปยุทธ์ ปยุตโต.2543)

4.3 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดดุลยภาพของทุกมิติ กล่าวคือ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จิตใจ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการบริหาร จัดการที่ดี ที่มีพหุภาควิชาทุกขั้นตอนเป็นกลไกขับเคลื่อน ซึ่ง สศช. ได้มี 4 ยุทธศาสตร์หลักคือ การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การพัฒนาทุนทางสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเสริมให้การพัฒนามุ่งสู่ความยั่งยืนที่ชัดเจนขึ้นอยู่แล้ว

ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งสู่ความพอเพียงทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ ปัญญาและระบบการศึกษาที่สร้างปัญญาอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างสังคมที่พออยู่พอกินและมีไมตรีจิตต่อกันและทฤษฎีพระมหาชนก ที่มุ่งสู่การพึ่งพาตนเอง ความเพียรอันบริสุทธิ์ การอนุรักษ์ที่เพิ่มพูนทรัพยากรธรรมชาติ การมีปัญญาออกจากโมหภูมิ และการมีมหาวิทยาลัยล้วนก็เป็นทฤษฎีที่เหมาะสมกับการนำมาสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งสิ้น

เศรษฐกิจที่พอเพียง จะช่วยสร้างศักยภาพในการแข่งขัน จากเศรษฐกิจฐานราก ทรัพยากร และทุนทางสังคมโดยการสร้างศักยภาพในการแข่งขัน จะต้องมีการเชื่อมโยงให้เป็นเอกภาพระหว่างนโยบายและการดำเนินการตามนโยบาย โดยทั้งนี้จะต้องผ่านกระบวนการสังเคราะห์

องค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างเศรษฐกิจฐานรากจะต้องสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกพื้นที่ที่มีการจัดการโดยท้องถิ่น มีความชัดเจนเรื่องสิทธิชุมชน และมีการสนับสนุนจากทุกหน่วยงาน การอนุรักษ์และเพิ่มทรัพยากรจะต้องมีการตั้งเป้าหมาย มีกระบวนการทางนโยบายและกฎหมายที่เอื้อและมีดัชนีชี้วัดที่ชัดเจน

กรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน : ความเชื่อมโยงเหตุปัจจัย และแนวทางการดำเนินงาน โดย ดร.พงษ์พิสิฐรัฐ วิเศษกุล สรุปได้ว่า

ความต้องการบริโภคสินค้าและบริการ ทำให้มนุษย์ต้องนำทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้ในการผลิต เพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ ผลของค่านิยมที่ฟุ่มเฟือยและบริโภคนิยมที่ได้รับจากต่างประเทศผนวกกับการเคลื่อนย้ายทุนจากต่างประเทศ เข้ามาใช้ทรัพยากรในประเทศไทยเป็นฐานการผลิต ยิ่งสร้างความเสื่อมโทรมให้กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันนำมาซึ่งความขัดแย้งในสังคมไทย อย่างไรก็ตามกระแสความตื่นตัวทางด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากต่างประเทศ ก็ช่วยให้เกิดความตระหนักขึ้นในสังคมไทย อันนำมาซึ่งการแก้ไขกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นที่มาของยุทธศาสตร์หลักของแผนฯ 9 กล่าวคือยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และเพิ่มทุนทางทรัพยากรธรรมชาติยุทธศาสตร์การเพิ่มทุนทางสังคมและแก้ไขปัญหาความยากจน โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี และเกิดการแบ่งสรรทรัพยากรอย่างยุติธรรม ลดความขัดแย้งในสังคม และเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ความรู้ และความคิดของคนไทย ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาและพึ่งตนเองของสังคม ยิ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจนก่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีมากเพียงใด ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็จะไม่กลับคืนสู่สภาพสมดุลมากขึ้นเพียงนั้น ความหลากหลายทางชีวภาพที่ฟื้นคืนมา ผนวกกับการดำเนินการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยชุมชนที่เข้มแข็งก็จะยิ่งสร้างศักยภาพในการแข่งขันให้กับประเทศ ตามยุทธศาสตร์การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

การพัฒนาให้เกิดดุลยภาพทางเศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในแนวทาง ดังกล่าว จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ทำให้คนไทยอยู่ดี มีสุขตลอดไปสิ่งที่ต้องทำเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงจะต้องแปลง 4 ยุทธศาสตร์หลักไปสู่แผนปฏิบัติการและการปฏิบัติ ทบถ้วนและ แก้ไขนโยบายและกฎหมายที่เป็นอุปสรรค กำหนดดัชนีชี้วัด จัดระเบียบการบริหารจัดการ ประสานงาน และมีการประเมินผลโดยคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งแถลงผลการพัฒนาดังกล่าวและเชิญชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น

แนวคิดเพื่อนำไปสู่ยุทธศาสตร์ และวิธีดำเนินการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยกลุ่มทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้เสนอในแต่ประเด็นไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมต้องมาจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนและชุมชนท้องถิ่น โดยกระบวนการมีส่วนร่วมต้องมีอยู่ในทุกขั้นตอนของการจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ทั้งแผนชุมชน แผนท้องถิ่น และแผนระดับชาติ จนกระทั่งสามารถนำแผนดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้โดยเริ่มกระบวนการจากการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา กำหนดวิสัยทัศน์ กำหนดนโยบาย จัดทำแผนปฏิบัติการ การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ (และร่วมมือปฏิบัติ) การติดตามและประเมินผล (ตามดัชนีชี้วัด) ตลอดจนการทบทวนผลสัมฤทธิ์ทั้งนี้การจัดทำแผนควรต้องเริ่มจากการจัดทำแผนชุมชนในลักษณะจากระดับรากหญ้าขึ้นมา (Bottomup) ให้แล้วเสร็จ แล้วจึงค่อยจัดทำแผนท้องถิ่นและแผนชาติตามลำดับ

ต้องปรับสัดส่วนของชุมชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนและสิ่งแวดล้อมให้มีความเหมาะสม เพื่อสร้างสังคมเรียนรู้เช่นคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติควรมีผู้แทนจากภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคอื่น ๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสม เป็นต้น

เนื่องจากระดับความรู้ของประชาชนมีความแตกต่างกัน ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ (Knowledge) และศักยภาพของประชาชนและท้องถิ่นควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาจากความแตกต่างของฐานความคิดตามมา รวมทั้งต้องมีการกำหนดระดับของการเข้ามามีส่วนร่วมไว้ด้วย ควรมีเวทีที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีศักดิ์ศรีอย่างเท่าเทียมกัน

ในขณะนี้ยังขาดช่องทางที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบและได้รับการยอมรับในหลักการ ดังนั้น การที่จะให้ภาคประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง จะต้องมีกฎหมายรองรับ และต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดของภาครัฐให้มีการยอมรับและสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

2. กฎหมายและกฎระเบียบของสังคม

ที่ผ่านมาองค์ความรู้ด้านกฎหมายจะแยกส่วนในแต่ละด้าน ทำให้การบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นไปได้ยาก จึงควรมีการจัดการองค์ความรู้ด้านกฎหมายให้บูรณาการอย่างเป็นองค์รวม กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในประเด็นต่าง ๆ ควรมีการ ปรับปรุงแก้ไข เช่น ด้านการมีส่วนร่วม เป็นต้น โดยจะต้องสามารถนำไปบังคับใช้ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริงควรเพิ่มเติมการพิจารณาทั้งในส่วนข้อกฎหมายที่เป็นอุปสรรคและส่วนที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนใน

ทุก ๆ ด้าน ต้องมีกฎหมายประกอบ เพื่อช่วยให้การมีส่วนร่วมสามารถบังเกิดผลในทางปฏิบัติได้
 อย่างเป็นรูปธรรม

3. สถาบัน

ต้องมีการพัฒนาสถาบัน โดยมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบาย
 ของสถาบัน (Policy Assessment) อย่างต่อเนื่อง เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ของสถาบัน อันนำไปสู่การ
 ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงสถาบันให้ดีขึ้น

ควรจัดตั้งสถาบันอิสระที่จะเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบการดำเนินงานด้านการ
 จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้และการส่งเสริมการวิจัยที่ประกอบด้วย
 ทุกภาค ส่วนของสังคม อาทิ ภาคธุรกิจ ภาคประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น โดย
 มีกฎหมายรองรับเพื่อ ให้การดำเนินงานสถาบันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

เพื่อเป็นกลไกติดตามประเมินผลความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการพัฒนา มีข้อเสนอแนะ
 ดังนี้

การจัดทำดัชนีชี้วัดการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรใช้หลักการเชิงพื้นที่
 มาร่วมวิเคราะห์ด้วย ควรมีการรวบรวมและสังเคราะห์ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้
 ทำไว้แล้ว เพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นดัชนีการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปไม่ควรจัดทำดัชนีชี้วัดในลักษณะ
 ที่เป็นด้านๆ หรือแต่เพียงด้านเดียว แต่ควรพิจารณาถึงด้านต่างๆที่เชื่อมโยงกันด้วย เช่น การ
 สร้างดัชนีชี้วัดด้านป่าไม้ ควรพิจารณาความเชื่อมโยงด้านคนและองค์ความรู้เข้าไว้ด้วย เป็นต้น
 ควรเพิ่มเติมประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ในแบบสอบถามของ จปฐ. เพื่อให้เกิดการสร้าง
 ดัชนีที่มาจากความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ควรเพิ่มเติมตัวชี้วัดมิติทางสังคมและ
 ทรัพยากรมนุษย์ อาทิ ตัวชี้วัดความรู้ ทักษะคิดและความพึงประสงค์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม
 เป็นต้น

5. ประเด็นอื่นๆ

ควรกำหนดแนวทางในการปรับเปลี่ยนฐานคิดและค่านิยม และสร้างจิตสำนึก อาทิ

- การปรับเปลี่ยนฐานคิดของคนในชาติและทุกภาคส่วนในสังคม ให้มีความสอดคล้องกัน
 โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ การพัฒนาที่ยั่งยืน

- การสร้างจิตสำนึกและค่านิยม ในการบริโภคของคนในสังคมไทย ให้เกิดความสมดุล
 กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่

- การสร้างค่านิยมความรับผิดชอบต่อประชาชนเพื่อให้เกิดการยอมรับ อาทิ การจ่ายค่าบริการต่างๆ ค่าบำบัดน้ำเสีย ค่ากำจัดขยะ หรือบริการอื่น ๆ รวมทั้งการเสียภาษีสิ่งแวดล้อม

- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอนาคต จะต้องคำนึงถึงการจัดการเชิงพื้นที่โดยไม่แยกเป็นแต่ละด้าน แต่มีความบูรณาการ

- การวางแผนการพัฒนาและการกำหนดนโยบายสาธารณะ ต้องออกมาจากผู้ที่มีฐานคิดในแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ใช่มาจากผู้ที่ไม่มีความรู้หรือไม่เข้าใจเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่มีฐานคิดจากการรักษาผลประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มตน

สรุป การพัฒนาที่ยั่งยืนว่าหมายถึง รูปแบบการพัฒนาที่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ

5. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชน

แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชนนี้ มีแนวคิดที่ว่าวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของบุคคลและชุมชน หากคนเราไม่รู้จักตนเอง/ไม่เคารพตนเองก็ไม่อาจพัฒนาได้ และวัฒนธรรมเป็นพลังสำหรับการพัฒนาตนเองและสังคม การศึกษาชุมชนตามแนวคิดนี้จากหลักที่ว่าแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมองว่า มนุษย์มีลักษณะเป็นองค์รวม การพัฒนา ก็ต้องเป็นแบบองค์รวมด้วย และการพัฒนา คือ การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้ถึงจุดสูงสุด ดังนั้น วิธีการศึกษาจึงเน้นไปที่การศึกษาวรรณกรรมและตัวบุคคล การวิเคราะห์ ในแนวคิดของแนววัฒนธรรมชุมชนมองการวิเคราะห์สังคมและชุมชนว่า การมองเพียงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไม่เพียงพอ ต้องเจาะลึกลงไปหาเหตุอันเป็นสมมติฐานและมองว่า "วิกฤตด้านวัฒนธรรม" เป็นสาเหตุพื้นฐานที่สำคัญของปัญหาสังคม ปัจจัยอีกประการหนึ่งคือ เนื้อหาของทฤษฎีการทำประเทศให้ทันสมัยที่ประเมินฐานะของวัฒนธรรมผิดพลาด ทำให้สูญเสียทั้งต่อการพัฒนาและต่อวัฒนธรรมโดยตรง

ดังนั้น จึงมีการสร้างวัฒนธรรม หรือการจัดระบบวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้สามารถสร้างความสมดุลและรักษาความสงบสุขให้แก่ชุมชน ซึ่งสรุปได้ว่า ปัญหาสังคม ชุมชนเกิดขึ้น เพราะคนหมดความเชื่อมั่นในพลังของตน การพัฒนาในอดีต มีสมมติฐานและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาที่ผิดพลาดและการเสียความสมดุลระหว่างการสร้างปัญหาและการแก้ไขปัญหา จากการมองปัญหาสังคมว่า เกิดขึ้นด้วยสาเหตุ 3 ประการดังกล่าว การกำหนดยุทธศาสตร์จึงต้องร้อยพันความมั่นใจและภูมิใจในตนเอง เปลี่ยนแปลงสมมติฐานต่อวัฒนธรรม ว่ามิใช่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาแต่เป็นรากฐานในการพัฒนาและต้องปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์เพื่อความสมดุลในการแก้ไขปัญหา

สรุปการศึกษาชุมชนแนววัฒนธรรมชุมชนนั้น เริ่มต้นที่มีจิตสำนึกว่าชุมชนมีชีวิตและวงจรการผลิตซ้ำของตัวเอง การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชนจะช่วยให้เข้าใจโครงสร้าง ความเป็นอยู่และสภาวะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อจะได้ปรับเปลี่ยนแนวความคิดในการศึกษาและลงมือปฏิบัติงานในชุมชน ทั้งนี้เพื่อสร้างความมั่นใจและพลังของชุมชนในการพัฒนาต่อไป (ปารีชาติ วลัยเสถียร.2543 : 62-63)

6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมบัติ อารงธัญวงศ์ (2537:บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จะต้องประกอบไปด้วยนโยบายที่ชัดเจน ให้การส่งเสริมเฉพาะอุตสาหกรรมที่เกิดประโยชน์ต่อประเทศทั้งทางทางเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และจะต้อง ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะจะต้องไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่าง ๆ ที่จะทำลายความบริสุทธิ์ และความงดงามของสิ่งแวดล้อม ประการสำคัญจะต้องไม่ ก่อให้เกิดการทำลายศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมอันดีงามของสังคม รัฐบาลจะต้องมีนโยบายชัดเจนในการควบคุม กำกับ และตรวจสอบกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่าง เข้มงวดเพื่อไม่ให้เกิดผลเสียที่ไม่พึงปรารถนา แนวทางสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้แก่ การทำความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของการท่องเที่ยวทั้งในด้านที่เป็นประโยชน์และโทษอย่างให้ความชัดเจน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างทั่วหน้า

พัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม การมีบุคลากรที่มีคุณภาพจะส่งเสริมให้การประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวได้รับการควบคุม กำกับ และตรวจสอบให้มีความถูกต้องเหมาะสมอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานอย่างเสมอภาคทั่วหน้า

การวางแผนและพัฒนาโครงสร้างทางกายภาพให้เหมาะสมการพัฒนาาระบบบริหารเมืองท่องเที่ยวให้มีสมรรถนะที่จะรองรับภาระกิจจากการขยายตัวของท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วิชณพันธ์ วณิชชาภิวงศ์ (2543:บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง” พบว่าในปัจจุบันอุทยานแห่งชาติภูกระดึงยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้อุทยานฯ ได้รับผลกระทบตามมา ทั้งปัญหาที่เกิดจากนักท่องเที่ยวและปัญหาที่เกิดจากการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ อาทิเช่น ปัญหาในเรื่องของขยะมูลฝอย หรือจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินกว่า ขีดความสามารถในการรองรับ เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขและป้องกันปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ โดยสามารถจำแนกแนวทางในการพัฒนาได้ดังนี้

- 1) ด้านพื้นที่ จำแนกพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึงออกเป็น 3 เขตการจัดการคือ เขตบริการ เขตท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเขตสงวนสภาพธรรมชาติ
- 2) ด้านการจัดการ มีการนำมาตรการที่เหมาะสมมาใช้ในการดำเนินงาน ได้แก่ มาตรการในการควบคุมนักท่องเที่ยว และมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม
- 3) ด้านกิจกรรมและกระบวนการ ควรกำหนดกิจกรรมขึ้นมาให้สอดคล้อง คือ การประชุมสัมมนาเพื่อประชาสัมพันธ์ เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง การจัดทำหลักสูตรและ ฝึกอบรมเรื่องความพร้อมของอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาเรื่องการรักษาความหมายธรรมชาติ และการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
- 4) ด้านการมีส่วนร่วม โดยให้มีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นองค์กระระดับท้องถิ่น เพื่อดำเนินการ เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 5) การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ซึ่งสามารถจำแนกเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น กิจกรรมเดินป่า กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น และกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทใกล้เคียงขึ้นชมธรรมชาติ เช่น กิจกรรมชมทิวทัศน์ธรรมชาติ กิจกรรมพักผ่อนด้วยเต็นท์ เป็นต้น
- 6) การประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 7) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อทั้งทางบวกและทางลบต่อประชาชนในท้องถิ่นประกอบด้วย สำหรับข้อจำกัดของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ได้แก่ การขาดแคลนงบประมาณ การขาดความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และการขาดจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม

สุรัชย์ บุญเจริญ (2543:บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การพัฒนาการท่องเที่ยว ชุมชนตลาดน้ำวัดบางประมุงแบบยั่งยืน อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์" พบว่า ตลาดน้ำวัดบางประมุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีธรรมชาติเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่ จึงมีฐานอยู่กับธรรมชาติ

ด้านเศรษฐกิจและสังคม เศรษฐกิจในอดีต ชุมชนบางประมุงใช้ชีวิตอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ และลำคลอง บ้านเรือนและร้านค้าอยู่ติดริมน้ำ ดังนั้นเมื่อเกิดแหล่งชุมชนค้าขาย ก็เกิดเป็นตลาดน้ำขึ้น

เพื่อเป็นเส้นทางส่งสินค้าสู่อำเภอเมืองและอำเภอใกล้เคียง ส่วนมากเป็นการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรกันเป็นส่วนใหญ่ แต่ในปัจจุบันได้พัฒนาและมีความเจริญเข้ามา มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกรวดเร็ว และได้มีการศึกษาเข้ามาก็ส่งผลให้สภาพสังคมในชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป มีการส่งลูกหลานเข้ามาเรียนในตัวเมือง หนุ่มสาววัยทำงานต่างก็ออกไปใช้แรงงานนอกถิ่น ดังนั้นจึงได้มีการก่อตั้งตลาดน้ำขึ้นมาเพื่ออนุรักษ์ความเป็นไทยในอดีตให้คงอยู่ ถึงแม้ว่าวิถีگردดำรงชีวิตจะแตกต่างจากเดิมไปบ้าง แต่ก็ยังมีความเป็นเอกลักษณ์ของความสามัคคี การพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกันไว้ให้เห็นดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา

ด้านการเมืองและการปกครอง การเมืองและการปกครองจากความรุ่งเรืองในอดีตจนถึงการได้ยกฐานะเป็นสุขาภิบาลบางปะมงขึ้นอยู่กับอำเภอโกรกพระ และต่อมาในปี พ.ศ.2542 สุขาภิบาลบางปะมงก็ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบลบางปะมง ตามพระราชบัญญัติการเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล แต่การดูแลประชาชนในชุมชนบางปะมงขึ้นตรงกับเทศบาลตำบลบางปะมงและมีกำนันตำบลบางปะมงดูแลและปกครองลูกบ้านในชุมชนตามกฎหมายเก่าที่ยังไม่ได้แก้ไข

ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ประเพณีและวัฒนธรรมเดิมในอดีต ชุมชนบางปะมงเป็นคนไทยเชื้อสายมอญและมีวัฒนธรรมมอญที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน เช่น ประเพณีขันโดกข้าวแช่ที่มีในช่วงวันสงกรานต์และประเพณีไทยวันสงกรานต์ เช่น การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ สรงน้ำพระ และยังมีการเล่นพื้นบ้านเช่นการแข่งขันเรือยาว เรือตะเซ่ และการแสดงพื้นบ้านต่างๆ เช่น รำไท่น รำเคียวเกี่ยวข้าวและการแสดงดนตรีไทย

ด้านภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมในอดีตนั้น สภาพชุมชนบางปะมงเป็นป่ารกทึบและมีต้นไม้บริเวณสองฝั่งคลองอย่างหนาแน่น มีความหลากหลายทางกายภาพ และ ชีวภาพ เช่น ห้วย หนอง ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบเรียบและลุ่มลัดกับห้วย หนอง คลองบึง ลักษณะอากาศเป็นแบบร้อนชื้นสะวันนา คือ มีช่วงฤดูฝน และฤดูแล้งแบบเห็นได้ชัดเจน

สภาพปัจจุบันจากการพัฒนาความเจริญจากภายนอกสู่ท้องถิ่น ลักษณะพื้นที่ยังคงความเป็นธรรมชาติอยู่มากดังเช่นในอดีตยังคงเป็นป่าอยู่ ลักษณะเป็นป่าโปร่งสลับกับรกทึบในบางส่วน เพราะมีถนนตัดผ่าน และการทำสวนไร่นาที่มีการถางป่าเพื่อการเกษตร ลักษณะที่เห็นได้ชัดคือป่าไผ่ที่ยังคงความเป็นธรรมชาติและมีมากเห็นได้ชัด ถึงแม้มีการทำการเกษตรแต่ก็เป็นลักษณะสวนผสมที่รักษาธรรมชาติ

ข้อสรุปสำคัญของการวิจัยครั้งนี้

1. ชุมชนตลาดน้ำเห็นคุณค่าต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และร่วมกันพัฒนา
2. ชุมชนเห็นคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. ชุมชนต้องรักษารากเหง้าภูมิปัญญาวัฒนธรรม
4. ชุมชนสร้างความพร้อมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
5. ผู้นำชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการประสานผลประโยชน์เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา
6. ชุมชนสร้างเครือข่ายในพื้นที่เพื่อเปลี่ยนทรัพยากรและองค์ความรู้ต่างๆ

กาญจนา เพชรประยูร และคณะ (2545:บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาตลาดน้ำบางปะมง ตำบลบางปะมง อำเภอกอกรพระ จังหวัดนครสวรรค์" พบว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จบการศึกษาระดับประถมศึกษา สถานภาพสมรส ประกอบอาชีพเกษตรกร และมีรายได้ ต่อปีระหว่าง 10,001-20,000 บาท ข้อมูลเกี่ยวกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตลาดน้ำบางปะมง ตำบลบางปะมง อำเภอกอกรพระ จังหวัดนครสวรรค์

จากผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับน้อย ทั้ง 6 ด้าน คือ

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการประชุม เกี่ยวกับการดำเนินงานและการจัดตั้งตลาดน้ำบางปะมง ตำบลบางปะมง อำเภอกอกรพระ จังหวัดนครสวรรค์
2. ด้านการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตลาดน้ำบางปะมงของประชาชนในการพัฒนาตลาดน้ำบางปะมง ตำบลบางปะมง อำเภอกอกรพระ จังหวัดนครสวรรค์
3. ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน/นโยบายของประชาชนในการพัฒนาตลาดน้ำบางปะมง ตำบลบางปะมง อำเภอกอกรพระ จังหวัดนครสวรรค์
4. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนในการพัฒนาตลาดน้ำบางปะมง ตำบลบางปะมง อำเภอกอกรพระ จังหวัดนครสวรรค์
5. ด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของประชาชนในการพัฒนาตลาดน้ำบางปะมง ตำบลบางปะมง อำเภอกอกรพระ จังหวัดนครสวรรค์
6. ด้านการมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ ของประชาชนในการพัฒนาตลาดน้ำบางปะมง ตำบลบางปะมง อำเภอกอกรพระ จังหวัดนครสวรรค์

จากผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตลาดน้ำบางปะมง ตำบลบางปะมง อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย อาจเป็นเพราะความห่างไกลของหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ทำให้รวมตัวกันได้ยาก

กิจจา โสมะภีร์ และคณะ (2545:บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่ท่องเที่ยว : กรณีศึกษา บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์" ในการวิจัยเป็นการสำรวจทัศนคติ หรือความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยว บึงบอระเพ็ด จำนวน 367 ราย เมื่อเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2545 พบว่า นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบึงบอระเพ็ดเป็น เพศชายมากกว่าเพศหญิง นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวจะอยู่ในช่วงอายุต่ำกว่า 20 ปี ส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวที่มาบึงบอระเพ็ดมีระดับการศึกษาปริญญาตรี นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีอาชีพเป็น นักศึกษา มีระดับรายได้อยู่ในช่วง 10,000 บาท ต่อเดือนขึ้นไป รูปแบบการมาเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยว บึงบอระเพ็ดส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวมากับเพื่อน ในการเดินทางจะนำรถส่วนตัวมาเอง สถานที่ท่องเที่ยวเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การพักผ่อน

เสรี ซาเหลา และคณะ (2545:บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด" พบว่า "บึงบอระเพ็ด" หรือ "จอมบึง" เป็นบึงน้ำจืดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่สำคัญ โดยมีเนื้อที่ประมาณ 134,737 ไร่ ตารางวา หรือ 212.4 ตารางกิโลเมตรซึ่งมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอในจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบไปด้วย อำเภอเมือง อำเภอท่าโก และอำเภอชุมแสง

โดยชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ส่วนใหญ่ที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง บริเวณด้านเหนือของบึงบอระเพ็ดมีอาณาเขตบริเวณครอบคลุม อำเภอเมือง ได้แก่ ตำบลแควใหญ่ ตำบลเกรียงไกร และอำเภอชุมแสง ได้แก่ ตำบลทับกฤช บริเวณด้านตะวันออกของบึงบอระเพ็ดมีอาณาเขตครอบคลุมอำเภอเมือง ได้แก่ ตำบลพระนอน และอำเภอท่าตะโก ได้แก่ ตำบลพนมเศษ ตำบลพนมรอก บริเวณด้านใต้ของบึงบอระเพ็ดมีอาณาเขตครอบคลุมอำเภอเมือง ได้แก่ ตำบลพระนอน ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดอพยพมาจากจังหวัดลพบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอ่างทอง จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดนนทบุรี จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดสระบุรี โดยประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา การเพาะปลูกพืชไร่ ที่ให้ ผลผลิตในระยะสั้น เช่นข้าวโพด พริก แตงโม เป็นต้น นอกจากนี้ ประชากรยังประกอบอาชีพประมง คือ การเลี้ยงปลา เมื่อว่างจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรประชากรจะประกอบอาชีพเสริม คือ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา ได้แก่ ปลารำน้ำปลา ปลาหย่าง และ ปลาเค็ม ทางด้านความเชื่อ ประชากรของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดจะมีความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่ ซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประชากรของชุมชนรอบ

บึงบอระเพ็ดให้ความเคารพนับถือ คือ เจ้าแม่หมอนทอง โดยมีความเชื่อว่าเมื่อจะไปประกอบอาชีพก็จะมีการบอกกล่าวต่อเจ้าแม่เพื่อเป็นสิริมงคลในการประกอบอาชีพและเพื่อความปลอดภัยในการเดินทาง ทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด ส่วนใหญ่ในอดีตประเพณีจะเป็นประเพณีทางน้ำ ได้แก่ ประเพณีการแข่งเรือ ประเพณีทอดกฐินทางเรือ ประเพณีการแห่เรือ ประเพณีการเล่นเพลงเรือ ซึ่งในปัจจุบันประเพณี ทอดกฐินทางเรือ ประเพณีการแข่งเรือ ประเพณีการแห่เรือ และประเพณีการเล่นเพลงเรือได้สูญหายไป เนื่องมาจากชนรุ่นหลังไม่ได้สืบทอดประเพณีเหล่านี้ไว้ ทางด้านสังคม ชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดส่วนใหญ่จะมีการรวมกลุ่มในรูปแบบของกลุ่มสังคมนิยมเพื่อส่งเสริม/เพิ่มพูนรายได้ของ ครอบครัวสมาชิก และบรรเทาความเดือดร้อนของสมาชิก เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพของสมาชิกให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อให้สมาชิกรู้จักประหยัดและคุณค่าของเงิน เพื่อให้สมาชิกได้ใช้เงินให้เป็นประโยชน์ และเพื่อให้สมาชิกมีความสามัคคีและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

ปัจจัยที่ส่งผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ การขยายตัวของประชากร การขยายตัวของประชากรชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดมีการขยายตัวของประชากรสูง จะเห็นได้จากการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของประชากรเพิ่มขึ้น การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ ในการประกอบอาชีพจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของประชากรในชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด การใช้ทรัพยากรธรรมชาติทำให้ชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะทางด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย การตั้งบ้านเรือน การศึกษา และการรักษาพยาบาล การใช้ทรัพยากรธรรมชาติของประชากรในชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดในปัจจุบัน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในบริเวณบึงบอระเพ็ดก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง นั่นคือ ประชากรในชุมชนรู้ไม่ทำทันข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลง ไม่เข้าใจสภาวะตนเอง ชุมชน เป็นผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย โดยที่คนในชุมชนเองไม่รู้ตัวและขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด นอกจากนี้ ผู้ประกอบการยังมีความเห็นแก่ตัวในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย เพื่อตอบสนองธุรกิจของตนเอง ในด้านกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ โครงสร้างและหน่วยงานต่างๆ ประชากรยังขาด จิตสำนึกและความตระหนัก ในเรื่องของการจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเหมาะสมและประหยัดและความเป็นชุมชน ยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดเกิดการเปลี่ยนแปลง ในอดีตชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดเป็นชุมชนหนึ่งที่มีความเป็นชุมชนที่มีความเป็นธรรมชาติมิได้เกิดจากการจัดตั้งมีความรัก ความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันจุดมุ่งหมายของการเป็นชุมชนเพื่อสร้างสัมพันธ์มิตรอันดีต่อกัน

และมุ่งหวังความสงบสุขให้เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนบ้าน เป็นต้น แต่ปัจจุบันนี้ ความเป็นชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดเปลี่ยนแปลงไป ความเป็นชุมชนเกิดขึ้นจากการจัดตั้ง จากคนในชุมชนเองและจากองค์การภายนอกชุมชน จุดมุ่งหมายเพื่อความอยู่รอด และการรวมตัวกันเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ของชุมชนทำดินแดง ในตำบลเกรียงไกร อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การหลังไหลทางวัฒนธรรม การหลังไหลทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด โดยการรับเอาเทคโนโลยีจากภายนอก ชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน เช่น แต่เดิมการประกอบอาชีพจะอาศัยแรงงานคนและแรงงานสัตว์เป็นหลักการประกอบอาชีพ ต้องใช้แรงงานและเวลามาก ก็เปลี่ยนมาเป็นการใช้เครื่องมือที่ทันสมัยมากขึ้น ได้แก่ รถไถ เครื่องสูบน้ำ เครื่องยนต์ ปูย ยาปราบศัตรูพืช พันธุ์ข้าว ฯลฯ และองค์การของภาครัฐและองค์กรเอกชน เนื่องจากองค์การภาครัฐได้เข้ามามีส่วนพัฒนาวิถีชีวิตการประกอบอาชีพ สิ่งสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และการศึกษาของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด จึงทำให้ประชากรของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากเดิม

โดยที่ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด ซึ่งปัจจัยภายนอกจะเป็นตัวเร่งให้ปัจจัยภายในเกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น ชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยจากสื่อต่างๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ในด้านการแต่งกาย ด้านการรักษาพยาบาล และด้านการศึกษา เป็นต้น

จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มี การจัดทำแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้กำหนดแนวทางไว้ดังนี้

กรอบแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว

1. พัฒนาการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ
2. กระจายผลการพัฒนาสู่ชุมชน หมู่บ้าน โดยให้ประชาชนในชุมชนได้รับผลจากการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมอย่างทั่วถึง
3. ดำเนินการดูแลรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตของประชาชนให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน
4. พัฒนาเมือง ชุมชน บ้าน สถานที่สำคัญ สถานที่ท่องเที่ยว ให้มีความสะอาดสวยงาม สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมท้องถิ่น เพื่อให้เกิดสุนทรียภาพของเมืองน่าอยู่
5. การพัฒนาจะต้องคำนึงถึงระบบนิเวศวิทยา สภาพแวดล้อมทางกายภาพและชีวภาพ ให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และสามารถดำรงใช้ได้อย่างยั่งยืน

6.ประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไปในการรักษาความหลากหลายทางธรรมชาติ พันธุ์พืช สัตว์

7.เร่งรัดดำเนินการให้จัดระบบความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว สถานบริการ ร้านอาหาร รวมทั้งการรักษาความสงบเรียบร้อยในชีวิตและทรัพย์สิน

8.เร่งประชาสัมพันธ์ทั้งทางกว้างและทางลึกให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยว และพัฒนาให้ประชาชนมีความพร้อมที่จะรับ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศผู้มาเยือนอย่างมีคุณภาพ อบอุ่น

9.เตรียมความพร้อมด้านการบริการนำเที่ยว สถานที่พัก สถานบริการ ร้านอาหาร การขนส่ง บุคลากรทางการท่องเที่ยวให้มีความพร้อมที่จะสามารถรองรับการท่องเที่ยวระดับสากล

เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดชายแดนภาคใต้ สอดคล้องกับนโยบายของ รัฐบาลและทิศทางการพัฒนาของแผนพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประชาชนได้รับผลจากการพัฒนาอย่างทั่วถึง

แนวทางการพัฒนา

1.การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยการพัฒนาปรับปรุง สภาพภูมิทัศน์ให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ สุนทรียภาพของแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน

2.การสร้างและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก และโครงสร้างพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ ห้องส้วม ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ร้านอาหาร ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ให้เพียงพอและมีคุณภาพ

3.ส่งเสริมให้มีกรผลิตของที่ระลึก เพื่อเสริมสร้างรายได้แก่ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น

4.เร่งเพิ่มมาตรฐานการให้บริการโรงแรม ที่พัก สถานบริการ ร้านอาหาร บริการ นำเที่ยว การขนส่ง ให้ได้คุณภาพสู่สากล

5.จัดให้มีป้ายแผนที่แหล่งท่องเที่ยวและสถานที่สำคัญในจุดต่าง ๆ บนถนนหลักและในเมือง ย่านชุมชน และจุดสถานีขนส่งที่สำคัญ

6.ส่งเสริมให้ท้องถิ่นและภาคเอกชนพัฒนาระบบการบริหารจัดการดูแลแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานท่องเที่ยวให้เพียงพอและมีประสิทธิภาพ

7.เพิ่มขีดความสามารถของตำรวจ และท้องถิ่นในการดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และความปลอดภัยในการเข้าไปเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางน้ำ และอื่น ๆ โดยจัดให้มีหน่วยเฉพาะกิจดูแลเป็นพิเศษ

8. สนับสนุนให้ท้องถิ่นจัดกิจกรรม เทศกาลท่องเที่ยวตามประเพณีท้องถิ่น เพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวมากขึ้น

9. กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวให้หลากหลาย และสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

10. ส่งเสริมพัฒนาให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนประกอบ การค้าการท่องเที่ยวทั้งธุรกิจ โรงแรม สถานบริการ ร้านอาหาร บริการนำเที่ยว โดยกำหนดเงื่อนไขพิเศษสูงใจ และให้หน่วยงานของรัฐสนับสนุนด้านวิชาการ และอำนวยความสะดวกเป็นพิเศษ

11. เร่งประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่อทุกรูปแบบทั้งในทางกว้างและลึก เพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบข้อมูล ในภาพลักษณ์ที่ดีของจังหวัด และเดินทางมาเที่ยวจังหวัดชายแดนภาคใต้

12. สนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กร ชุมชน องค์กรเอกชน ด้านการท่องเที่ยว เพื่อรวมตัวกันพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดชายแดนภาคใต้

13. ดำเนินการร่วมกับส่วนราชการทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ภาคเอกชน และหน่วย การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะยาว และจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวประจำปีของจังหวัด แต่ละจังหวัด เพื่อใช้เป็นกรอบในการบริหารจัดการท่องเที่ยวของจังหวัด อำเภอ และท้องถิ่นในพื้นที่ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

14. สนับสนุนให้ภาคเอกชน สร้างเครือข่ายตลาดการท่องเที่ยวกับจังหวัดใกล้เคียง และเชื่อมโยงการเดินทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน

15. จัดให้มีศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์และของที่ระลึกตามแหล่งท่องเที่ยว

16. สนับสนุนให้ภาคเอกชนจัดทำธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือ SMEs ในการ ประกอบธุรกิจโรงแรม สถานบริการ และร้านอาหาร รวมทั้งบริษัทนำเที่ยว

แผนงานพัฒนา

แผนงานพัฒนาด้านกายภาพประกอบด้วย

1. จัดให้มีป้ายประชาสัมพันธ์แนะนำแหล่งท่องเที่ยวให้สวยงามเพียงพอน่าสนใจและเหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. จัดให้มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โดยมีการแจกเอกสาร แนะนำแหล่งท่องเที่ยวและจำหน่ายของที่ระลึกสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน ตลอดจนการสาธิตการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์บริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้สวยงาม กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและภูมิประเทศของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนท้องถิ่น กำหนดให้มีเส้นทางท่องเที่ยว และมีการปรับปรุงเส้นทางท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับตลาดการท่องเที่ยว และศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

แผนงานพัฒนาระบบการบริหารจัดการ ประกอบด้วย

- (1) ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกให้ได้มาตรฐาน
- (2) พัฒนาศูนย์บริการทางการท่องเที่ยวทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ และภาคเอกชน ผู้นำชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว การเป็นเจ้าบ้านที่ดีและการบริการทางการท่องเที่ยว
- (3) พัฒนาโดยการอบรมและสร้างมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- (4) จัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกันระหว่างจังหวัด อำเภอ/กิ่งอำเภอ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น
- (5) สร้างความเข้มแข็งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ให้มีการจัดตั้งองค์กรเอกชน เพื่อรับผิดชอบงานด้านการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดและท้องถิ่น

แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

- (1) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายหาด โดยเฉพาะบริเวณให้เป็นศูนย์กลางกิจกรรมกีฬาทางน้ำ เช่น การแข่งเรือ แข่งเรือใบ วินเซิร์ฟ การแข่งขัน ตกปลา เป็นต้น
- (2) พัฒนาเขตแหล่งท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติโดยจัดให้มีศูนย์บริการทางวิชาการ ห้องประชุม และจัดให้มีท่าเทียบเรือศูนย์บริการท่องเที่ยว
- (3) พัฒนาสภาพภูมิทัศน์บ่อน้ำร้อนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพโดยจัดให้มีสถานที่อาบน้ำอุ่น อบไอน้ำ อบสมุนไพร นวดแผนโบราณเพื่อสุขภาพ และจัดระบบบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ให้สามารถบริการ นักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ มีคุณภาพสามารถรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศได้
- (4) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม โดยการบูรณะโบราณสถานโบราณวัตถุ เช่น สถานที่สำคัญทางศาสนา
- (5) จัดให้มีศูนย์ผลิตและจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยจัดให้มีศูนย์แสดงการผลิต การแสดงสินค้าในสถานที่ท่องเที่ยวและแหล่งชุมชน (www.google.co.th)

วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2545-2549) ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาท ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาท ได้จัดทำยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนามีดังนี้

1.วิสัยทัศน์การพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

สนับสนุนและจัดการศึกษาตามภารกิจให้เยาวชน ประชาชน และบุคลากรทางการศึกษาได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เป็นบุคคลที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีสุขภาพดี จิตดี ปลอดภัยปลอดจากสารเสพติด และ ส่งเสริมงานศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

2.ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารและการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับระบบการจัดการศึกษาของชาติ

แนวทางและการพัฒนา

1.1 เตรียมความพร้อมในการรับการถ่ายโอนการจัดการศึกษาจากรัฐและดำเนินการจัดการศึกษา อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ

1.2 จัดให้มีคณะกรรมการพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาทขึ้นเพื่อให้คำแนะนำ และสนับสนุนการจัดการ ศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นโดยคณะกรรมการ ประกอบด้วยผู้แทนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ผู้แทนภาคเอกชน ชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านการจัดหา และพัฒนาบุคลากรผู้รับผิดชอบงานด้าน การศึกษาเพื่อให้มีคุณภาพ และมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง

แนวทางและการพัฒนา

จัดให้มีบุคลากรผู้รับผิดชอบงานด้านการศึกษาอย่างเพียงพอและเหมาะสม

2.2 จัดให้มีระบบการสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรทางด้านการศึกษาโดยอาจจัดทำ ในรูปกองทุน การให้รางวัลดีเด่น รางวัลชูเกียรติ เป็นต้น

2.3 จัดทำเกณฑ์และดำเนินการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรผู้รับผิดชอบ ทางด้านการศึกษา

2.4 จัดให้มีการรวมกลุ่มเป็นชมรมและกลุ่มวิชาการ

2.5 พัฒนาปรับปรุงกระบวนการบริหารงานในทุกขั้นตอนให้รวดเร็ว และมี ประสิทธิภาพ โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยเสริมการบริหารงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

แนวทางและการพัฒนา

3.1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด สถานศึกษา และผู้แทนประชาชน ร่วมกันจัดทำเกณฑ์มาตรฐานของสถานศึกษาเพื่อกำหนดเป้าหมายคุณภาพการศึกษาของแต่ละด้านให้สอดคล้องกับมาตรฐานชาติ

3.2 องค์การบริหารส่วนจังหวัด สถานศึกษา และผู้แทนประชาชนจัดหรือสนับสนุนให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในเพื่อรองรับระบบการประกันคุณภาพภายนอก

3.3 จัดฝึกอบรมและ/หรือ ประสานการฝึกอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาให้กับบุคลากรซึ่งรับผิดชอบงานด้านการศึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาระบบการศึกษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวทางและการพัฒนา

4.1 พัฒนาและจัดระบบการศึกษาตามภาระกิจหน้าที่รับผิดชอบที่ดีมีคุณภาพเสมอภาค และทัดเทียมกันสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของท้องถิ่นบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่จบการศึกษาไปแล้วสามารถมีงานทำสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง หรือศึกษาต่อในชั้นที่สูงได้

4.2 ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันทางการศึกษา ประสานกันในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่นและสืบทอดศิลปะ วัฒนธรรมของชาติและท้องถิ่น

4.3 สนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาทุกด้าน

4.4 ปลุกฝังจิตสำนึกทางวัฒนธรรม ศิลธรรมและศาสนาแก่ประชาชนทุกระดับ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาศักยภาพ คุณภาพชีวิต เยาวชนและประชาชน

แนวทางและการพัฒนา

5.1 สนับสนุนให้เยาวชนและประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพและตระหนักรู้โดยมี รูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย และบูรณาการบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชน

5.2 ประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนและประชาชนมีความรู้ด้านสุขภาพอนามัย ส่งเสริมและสนับสนุนด้านกีฬา ไม่ตกเป็นทาสสารเสพติด

5.3ปลูกฝังแนวความคิดทัศนคติเกี่ยวกับการปกครองในระบบประชาธิปไตยให้แก่เยาวชน และประชาชนในรูปของกิจกรรมต่างๆ (ร่างแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาท ระยะ 5 ปี พ.ศ.2545-2549 :18-20)

7. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดที่ผ่านมา ยังไม่สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดอย่างแท้จริง ส่วนใหญ่หลักในการกำหนดแนวทางการวางแผนพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด จะมีการวางแผนจากหน่วยงานราชการที่มีส่วนร่วมมาช่วยกันวางแผน กำหนดนโยบายต่างๆ โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง อันนำไปสู่การพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อสนองตอบต่อหน่วยงานที่มีส่วนร่วมนั้นกำหนด มากกว่าที่จะมุ่งพัฒนาไปตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ยังไม่สามารถที่จะแก้ปัญหา ของนโยบายไปตามความต้องการและตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้ นโยบายการพัฒนาดังกล่าวจึงนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

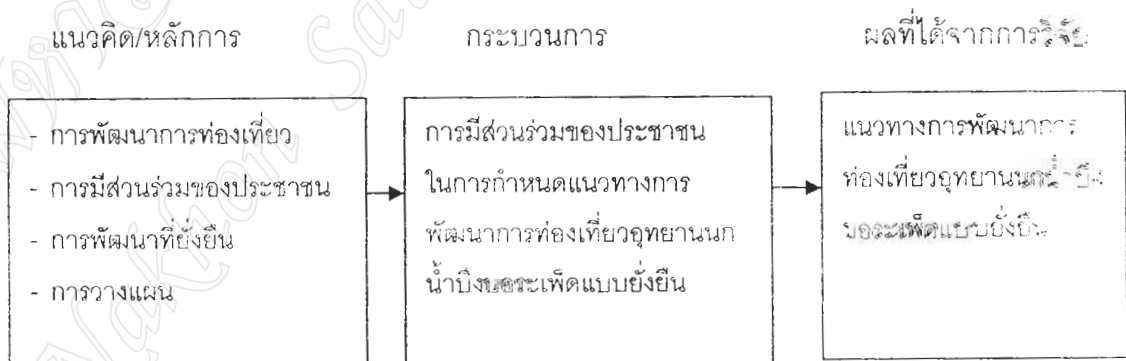
การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน ประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วม ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่นำเอาศักยภาพและบริบทของชุมชนภายในท้องถิ่นมาเป็นแนวทาง เพื่อใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น โดยคำนึงถึงการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนภายใน ท้องถิ่นนั้น เป็นหลักสำคัญในการวางแผนและการกำหนดนโยบายต่างๆ ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมี วัตถุประสงค์ ที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้ตรงกับความต้องการของประชาชน เพราะฉะนั้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน โดยคณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน และแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน มาเป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานในการจัดทำวิจัยในการครั้งนี้ ซึ่งแนวความคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน มีหลักการพื้นฐานว่า การตัดสินใจใดๆที่มีผลกระทบต่อใครหรือคนกลุ่มใด บุคคลนั้นหรือคนกลุ่มนั้นควรเป็นผู้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจหรือกำหนดเป้าหมายและทิศทางการดำเนินการ ควบคุมการดำเนินการต่างๆด้วยตนเอง และรับผิดชอบต่อการดำเนินการนั้นๆ อย่างเต็มที่ และการที่บุคคลหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาใด ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั้น ชุมชนนั้นต้องมีกระบวนการเรียนรู้มีความเป็นประชาสังคมและมีความเชื่อว่า ชุมชนของตนเองนั้นมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมชุมชน นอกจากการ

มีส่วนร่วมของชุมชนแล้วแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ยังถูกนำมาใช้เป็นกรอบแนวความคิดในการจัดทำวิจัยครั้งนี้ ซึ่งแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน มีหลักการพื้นฐานว่า เป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุก ๆ ด้านอย่างสมดุลบนพื้นฐาน ของทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย เพื่อที่จะมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ให้มีความน่าสนใจมากขึ้นและสามารถให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นช่วยกันพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน

การศึกษาวิจัยของคณะผู้จัดทำในครั้งนี้ จึงเป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งทั้งสองแนวคิดจะสอดประสานกันนำไปสู่กระบวนการและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน ซึ่งมีแนวคิดที่สำคัญว่าการดำเนินการวิจัย ประชาชนในท้องถิ่น ต้องได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการวิจัยในสถานการณ์ที่ดำเนินอยู่ ตั้งแต่การทำความเข้าใจปัญหา การหาแนวทางการแก้ไขปัญหา การดำเนินการแก้ไขปัญหา การเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนนำผลการศึกษาวิจัยไปใช้ปรับปรุง และพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการประยุกต์ใช้ แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ดังกล่าวมาเป็นฐานความคิดหรือเป็นกรอบในการดำเนินการศึกษาวิจัย อันเป็นการนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน ซึ่งสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดพื้นฐาน ดังภาพประกอบ

กรอบแนวความคิด

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง " แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน " ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการวิจัย
2. สถานที่ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลหลัก
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย คณะผู้วิจัยได้มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Reserch and Development) โดยประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ซึ่งคณะผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนของการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหา ศักยภาพและบริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

กิจกรรมย่อย ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 การเตรียมการก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

โดยคณะผู้วิจัยร่วมกันสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์แบบลึก (Indept Interview) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) เป็นต้น

1.2 การสร้างความคุ้นเคยกับชุมชน โดยเฉพาะการเข้าไปพบปะพูดคุยกับชาวบ้าน โดยผ่านอบต. ผู้ใหญ่บ้าน

1.3 ดำเนินการรวบรวมข้อมูลในการลงพื้นที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบลึก (Indept Interview) โดยการเก็บข้อมูลจาก ประชาชนในพื้นที่ ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดและนักท่องเที่ยว ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1.3.1 สภาพทั่วไป ศักยภาพและบริบทในด้านต่างๆ ของอุทยาน
นกกน้ำบึงบอระเพ็ด

1.3.2 ความต้องการในการพัฒนาอุทยานนกกน้ำบึงบอระเพ็ดของ
ชุมชน

ระยะที่ 2 กำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน

กิจกรรมย่อย ประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันวางแผนกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน โดยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop)

2. สนามที่ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้สนามที่ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลหลักในการเก็บข้อมูล การวิจัย คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขต ตำบลพระนอน อ.เมือง จ.นครสวรรค์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกกน้ำบึงบอระเพ็ด โดยมีการสุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling)) คือ การสุ่มตัวอย่างโดยการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยการสัมภาษณ์แบบลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลในด้านต่างๆ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักที่จะใช้ในการศึกษาและเก็บข้อมูลมีดังนี้

- (1) ผู้นำในท้องถิ่น
- (2) เจ้าหน้าที่อุทยานนกกน้ำบึงบอระเพ็ด
- (3) ประชาชนในเขตพื้นที่อุทยานนกกน้ำบึงบอระเพ็ด
- (4) นักท่องเที่ยว

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การสัมภาษณ์แบบลึก (Indept Interview) และการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) เพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การค้นคว้าจากเอกสารข้อมูลที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้แล้วจากห้องสมุดสถาบันราชภัฏ นครสวรรค์ รวมทั้งเอกสารจากหน่วยงานของอุทยานนกกน้ำบึงบอระเพ็ด กรมประมงจังหวัด นครสวรรค์ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) เป็นการสังเกตการณ์ โดยที่ผู้วิจัยไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการวิจัย แต่มีโอกาสได้ร่วมในกิจกรรมการวิจัยในฐานะผู้สังเกตการณ์เท่านั้น เพื่อเป็นการศึกษาระยะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มคน

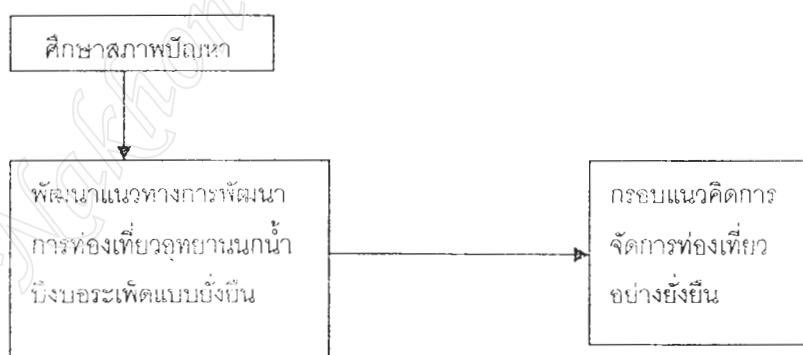
นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญในการวิจัย ซึ่งจำแนกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) การสัมภาษณ์แบบลึก (Indept Interview) เป็นต้น การสัมภาษณ์บุคคลและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง และได้มีการใช้กล้องถ่ายภาพบันทึกภาพและมีการใช้เทปบันทึกเสียง เพื่อช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมไว้แล้วโดยบุคคลกลุ่มบุคคล และสถาบันต่าง ๆ เช่น เอกสาร รายงานวิจัย หนังสือ รวมถึงข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้จะทำควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลอยู่ตลอดเวลา ที่ผู้วิจัยอยู่ในสนามโดยการจดบันทึกแล้วทำการวิเคราะห์หลังจากที่ได้ข้อมูลมาแต่ละครั้ง ทั้งนี้เพื่อดูว่าข้อมูลนั้นสนับสนุนหรือไม่สนับสนุน พร้อมทั้งมีการตรวจสอบข้อมูลอย่างละเอียดสม่ำเสมอ และทำการตรวจสอบข้อมูลโดยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เป็นการพิจารณาถึงเวลา สถานที่และบุคคล วิธีวิเคราะห์เนื้อหา และทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Descriptive Analysis) โดยมีกระบวนการศึกษาประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

บทที่ 4

บริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

จากการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดทางด้านต่าง ๆ นั้นในบทนี้ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาของกรวิจัย ดังนี้คือ ส่วนที่ 1 เป็นบริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดโดยคณะผู้วิจัยได้แบ่งบริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดออกเป็นสองส่วนคือ ข้อมูลที่เป็นทฤษฎี ที่กล่าวถึงลักษณะทางด้านกายภาพ สภาพภูมิอากาศ ลักษณะทางนิเวศ การแบ่งเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ส่วนข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่โดยการใช้แบบสัมภาษณ์ของคณะผู้วิจัยเอง ส่วนที่ 2 เป็นสภาพปัญหาของการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด และส่วนที่ 3 เป็นการวางแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำ บึงบอระเพ็ด ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดของแต่ละส่วนต่อไป ดังนี้

1. บริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดจากข้อมูลทฤษฎี

จากการศึกษาบริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด จากหนังสือ เอกสาร และวารสารต่างๆ เราสามารถจำแนกบริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

1.1 ลักษณะทางด้านกายภาพ

ตำแหน่งของบึงบอระเพ็ดในด้านธรณีสัณฐาน อยู่ในจุดต่ำที่สุดของที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน และอยู่บนแนวรอยเลื่อนแม่น้ำปิงที่พาดผ่านไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้เดิมเป็นที่ราบลุ่มมีหนอง บึง แม่น้ำลำคลองไหลมารวมกันไหลผ่านพื้นที่ลุ่มแม่น้ำน่าน กระทบวงเกษตรจึงได้มีการสร้างที่กั้นนํ้าและประตูระบายน้ำในปี พ.ศ.2470 ทำให้ฝนตกและน้ำป่าจากที่ราบสูงทางทิศตะวันออกเฉียงที่ไหลบ่าลงมาตามคลองต่างๆ ถูกเก็บกักไว้เกิดเป็นบึงน้ำจืดขนาดใหญ่ที่ระดับ ความสูงเฉลี่ย 23.80 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง น้ำที่ท่วมทันเกินระดับเก็บกักไหลลงสู่แม่น้ำน่านทางประตูระบายน้ำที่คลองบอระเพ็ด บึงบอระเพ็ดตั้งอยู่ในเขตอากาศร้อนชื้นแบบสะวันนา มีช่วงฤดูฝนและฤดูแล้งชัดเจน ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จึงหนาวเย็นและแห้งแล้งในฤดูหนาว(ตุลาคม-กุมภาพันธ์) เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม เป็นช่วงฤดูร้อนที่มีอากาศร้อนจัด อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 28.4 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย 69.6 เปอร์เซ็นต์ ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1.0819 มม.ต่อปี บึงบอระเพ็ดมีพื้นที่รับน้ำประมาณ 2.75 ล้านไร่ หรือ 4,400 ตารางกิโลเมตร ด้านเหนือของบึงในเขต ต.แควใหญ่คลองวังมหากกร คลองขุดด้านตะวันออกมีพื้นที่น้ำจืดเขาพนมเคษ

น้ำไหลเข้าบึงโดยลำธารเล็กๆ ที่เชื่อมโยงกันหลายสาย โดยเฉพาะในฤดูน้ำไหลหลากเข้าบึงบอระเพ็ด ในปริมาณมากทุกทิศทาง ทั้งจากแม่น้ำปิง แม่น้ำน่าน คลองบอระเพ็ด คลองบอน คลองขุด คลองท่าตะโก คลองไยใหม่ คลองสายลำโพง ห้วยหิน ห้วยสา คลองดง คลองลำเจ็ดก ห้วยขว้ น้ำไหลออกจากบึงลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ผ่านทางช่องระบายน้ำตะวันตก บางส่วนไหลออกสู่อ่างน้ำน่าน ทางคลองบอระเพ็ดด้านเหนือ ระดับความลึกเฉลี่ยของน้ำในบึงประมาณ 1.6 เมตร บริเวณที่ลึกที่สุดประมาณ 62.500 ไร่ (100 ตารางกิโลเมตร) ในบึงมีเกาะเล็กๆ อยู่ราวประมาณ 10 เกาะ เนื้อที่ประมาณ 900 ไร่ เกิดจากการทับถมรวมตัวของพันธุ์ไม้น้ำจำพวกสาหร่าย อ้อเอื้อง หญ้าไม่ กะขนาก หญ้าไทรเอื้องเพ็ดม้า

สภาพภูมิอากาศ

ภูมิอากาศทั่วไปของบึงบอระเพ็ดจัดอยู่ในเขตร้อนชื้น ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้มีฝนไม่ทิ้งช่วงในฤดูฝน และได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจึงทำให้มีความหนาวเย็นและแห้งแล้งในฤดูหนาวประกอบด้วย 3 ฤดูกาล คือ

ฤดูฝน	เริ่มตั้งแต่เดือน พฤษภาคม - ตุลาคม
ฤดูหนาว	เริ่มตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน - ตุลาคม
ฤดูร้อน	เริ่มตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ - เมษายน

สภาพภูมิอากาศซึ่งประกอบด้วยปริมาณน้ำฝน และอุณหภูมิในบริเวณบึงบอระเพ็ด และบริเวณใกล้เคียง ระหว่างเดือนมกราคม 2539 ถึงเดือนธันวาคม 2539 ซึ่งรายงานโดยกรมอุตุนิยมวิทยานครสวรรค์ ปรากฏว่ามีฝนตกรวม 1,168.2 มิลลิเมตร ทั้งนี้เดือนกันยายน มีปริมาณน้ำฝนมากที่สุด คือ 242.2 มิลลิเมตร ทางด้านอุณหภูมิจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับภาคกลาง กล่าวคืออุณหภูมิต่ำสุด 11.2 องศาเซลเซียส ในช่วงเดือนมกราคม และสูงสุด 40 องศาเซลเซียส ในช่วงเดือนมกราคม 2539 ถึงเดือน ธันวาคม 2539 ซึ่งรายงานโดยกรมอุตุนิยมวิทยานครสวรรค์ ปรากฏว่ามีฝนตกรวม 1,168.2 มิลลิเมตร ทั้งนี้เดือนกันยายน มีปริมาณน้ำฝนมากที่สุด คือ 242.2 มิลลิเมตร ส่วนความชื้นเฉลี่ยต่ำสุด 53 เปอร์เซ็นต์ เฉลี่ยสูงสุด ๗๖ เปอร์เซ็นต์

1.2 ลักษณะทางนิเวศ

บึงบอระเพ็ดเป็นระบบนิเวศชุ่มน้ำ ประกอบด้วยพื้นที่น้ำขังซึ่งในฤดูน้ำหลากเป็นบึงน้ำใหญ่ ผิวน้ำเปิดโล่ง บริเวณที่ระดับความลึกของน้ำไม่มากนักมีพืชลอยน้ำเกาะกลุ่มอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะ

ตะวันตกเฉียงเหนือ พืชลอยน้ำเกาะกลุ่มใหญ่จนมองดูคล้ายเกาะลอย มีทั้งบัว มีบริเวณที่เป็นเกาะซึ่งเดิมเป็นเนินดิน เมื่อสร้างประตูน้ำแล้วน้ำท่วมไม่มิด บริเวณที่ลุ่มขึ้นและ ป่าพรุและป่าละเมาะริมฝั่ง ซึ่งเป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างระบบนิเวศและบก น้ำท่วมเฉพาะในช่วงน้ำมาก มีพืชยืนน้ำขึ้นอยู่หนาแน่นและโดยรอบฝั่งเป็นทุ่งนาและทุ่งหญ้า เนื่องจากมีลำน้ำลำห้วยไหลลงสู่ฝั่ง พัดพาตะกอนและธาตุอาหารมาสะสมอยู่จึงอุดมด้วยพืชพันธุ์และสัตว์นานาชนิดที่สำคัญคือ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์อนุบาลสัตว์น้ำให้กับแม่น้ำเจ้าพระยา และเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยหากินสร้างรังวางไข่ของนกนานาชนิด ทั้งนกประจำถิ่นและนกอพยพย้ายถิ่น พื้นที่ในฝั่งหลายชนิดเหมาะต่อการทำรังของนก มีอายุใช้งานได้นาน 5 - 15 เดือน เช่น พืชปรี่มน้ำ ได้แก่ จอกหูหนู ติปลี่น้ำ หญ้าแพรกน้ำเหมาะสำหรับ นกอีแจว พืชเหนือน้ำ ได้แก่ ผักตบชวาธูปฤาษี บัวหลวง เหมาะกับนกอีโก้ง นกอีลุ้ยญีญีคว้าว นกยางไฟ ธรรมดา เป็นต้น

1.3 การแบ่งเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

พื้นที่บึงบอระเพ็ด ได้ถูกจัดตั้งให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมิให้ทำการล่าหรือจับสัตว์ป่าและทำการพัฒนา เพื่อการส่งเสริมการศึกษาและการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ในพื้นที่บึงซึ่งเป็นระบบนิเวศวิทยาน้ำจืดขนาดใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้น้ำสัตว์น้ำและสัตว์ป่าจำพวกนก โดยเฉพาะช่วงฤดูหนาวที่จะมีนกอพยพหนีหนาวมาจากประเทศอื่น

ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่บึงบอระเพ็ด มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของชุมชนบุกรุกเข้ามาในบริเวณบึง และก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอย่างมากมาย เช่น มีการใช้ที่ดินเพื่อทำการเกษตร ปลูกพืชชนิดเดียวและทำลายป่าละเมาะที่เคยเป็นที่อยู่และแหล่งอาหารของนกบางชนิด มีการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงซึ่งมีผลต่อนกและเมื่อถูกชะล้างก็จะมีผลต่อพืชและสัตว์น้ำ นอกจากนี้ยังมีส่วนทำให้บึงตื้นเขินและมีการจับนกจับปลาอย่างผิดวิธีดังกล่าว ทำให้คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรสัตว์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้เสนอแนะการกำหนดเขตสิ่งแวดล้อมของพื้นที่บึงบอระเพ็ด ในการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติบึงบอระเพ็ด พ.ศ.2537 เพื่อกำหนดเขตสิ่งแวดล้อมออกเป็น 3 เขต คือ

1. เขตสงวน (Peeservation Zone)

คือพื้นที่ชายฝั่งบึงบอระเพ็ดที่มีพืชน้ำขึ้นอยู่และมวลของน้ำบึงบอระเพ็ดทั้งหมดเป็นพื้นที่เป้าหมายที่จะรักษาธรรมชาติและควมมีเอกลักษณ์ให้คงอยู่ตลอดไป เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่า

ทางด้านวิชาการ มีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงหรือถูกทำลายได้ง่าย พื้นที่มีคุณค่าต่อสาธารณชน ด้านเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจคุณค่าทางนิเวศวิทยาเป็นพื้นที่หวงห้ามมิให้กระทำการใดๆที่เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติโดยเด็ดขาด

2. เขตอนุรักษ์ (Conservation Zone)

คือ พื้นที่ถัดจากแนวพื้นน้ำขึ้นมาจนถึงแนวถนนวงแหวน ที่ระดับความสูงของภูมิประเทศประมาณ 24 เมตร อันเป็นพื้นที่ที่มีผลกระทบโดยตรงต่อบึงบอระเพ็ดถ้าเป็นพื้นที่บริเวณนี้ถูกพัฒนาหรือกำหนดกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องเหมาะสม จะมีผลต่อการอยู่ของแหล่งธรรมชาติ บึงบอระเพ็ด บริเวณพื้นที่อนุรักษ์นี้จะเป็นบริเวณที่ยินยอมให้ทำกิจกรรมได้บางประการ ที่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่มากนัก และควรจะให้พื้นที่อันนี้เป็นเขตกันชนระหว่างเขตสงวนและเขตพัฒนา

3. เขตพัฒนา (Development Zone)

คือ บริเวณพื้นที่ด้านนอกสุดถัดจากเขตอนุรักษ์หรือแนวถนนออกไป พื้นที่บริเวณนี้จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของระบบนิเวศบึงบอระเพ็ดอยู่บ้างแต่เป็นส่วนน้อย พื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาโครงการที่เกี่ยวกับบึงบอระเพ็ด โดยเฉพาะกิจกรรมการบริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่บริเวณนี้ จะยินยอมให้ทำกิจกรรมต่างๆได้ โดยมีการควบคุมและเป็นการป้องกันไม่ให้กิจกรรมเหล่านี้ขยายตัวไปทำลายแหล่งคุณค่า แหล่งธรรมชาติบึงบอระเพ็ด สำหรับการวางผังบริเวณและออกแบบสิ่งก่อสร้างจะมุ่งเน้นในเขตพัฒนา เพื่อปรับปรุงและออกแบบสิ่งก่อสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด โดยจะวางผังบริเวณอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ออกเป็น 5 พื้นที่ คือ 1. เขตบริการรวม 2. เขตพักผ่อน 3. เขตศึกษา หาคำความรู้และพักผ่อน 4. เขตเพื่อทำการวิจัยทางธรรมชาติ 5. เขตสำนักงานและที่พักเจ้าหน้าที่ (รายงานครั้งสุดท้ายการศึกษาและออกแบบสิ่งก่อสร้างพร้อมองค์ประกอบตามโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและปรับปรุงอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ , 2545:1-7)

2. บริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดจากข้อมูลปฐมภูมิ

จากการลงพื้นที่โดยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์แบบลึกและการสอบถามจากผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ประชาชนในเขตพื้นที่ นักท่องเที่ยว ทำให้คณะผู้วิจัยได้ทราบถึงประวัติชุมชน เศรษฐกิจของชุมชน ระบบสังคมของชุมชน ความต้องการของประชาชน และความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งสรุปออกมาในด้านต่างๆ ได้ดังนี้

ก็สะดวกดี มีญาติพี่น้องที่ต้องการไปหากีจะได้ไปหาเขาได้” การสร้างสาธารณูปโภคต่างๆนี้รวมไปถึงการที่ทางราชการจะเป็นคนจัดสรรที่ดินให้อยู่และที่ดินที่ใช้ในการทำมาหากิน ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านไม่ต้องเดือดร้อนกับ การหาที่ดินทำกินจากการย้ายขึ้นมาอีกด้วย ชาวบ้านที่อยู่บนแพจึงมีความสมัครใจที่จะย้ายขึ้นมา ดังเช่น ชาวบ้านที่ย้ายขึ้นมาจากแพคนหนึ่งพูดว่า “ พอย้ายมาทางราชการเขาก็ดินะ เขามีที่ให้อยู่ มีที่ให้ทำกิน ก็ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์มั่งจะได้มีงานทำทุกอย่างก็สะดวกดี ไม่ต้อง เดี๋ยวร้อนอะไรมาก ” สำหรับในระยะแรกชุมชนในบริเวณอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดนั้นมีประชาชนอาศัยอยู่เป็นจำนวนน้อย แต่ต่อมาก็จะมีการชักชวนเครือญาติกันมาอยู่และมีการแยกออกเป็น ครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งชาวบ้านคนหนึ่งเล่าว่า “ ตอนมาอยู่นี้ก็ไม่ค่อยมีใครหรอก มาอยู่โดดๆผีจะหลอก แต่เดี๋ยวนี้มาดูสิ เต็มไปหมด ก็มีแต่ญาติกันเกือบทั้งนั้นลูกใครได้กับหลานใครก็แยกกันออกมาออกลูกออกหลาน แยกบ้านกันอยู่แต่ก็ใกล้ๆกันมันก็เลยเยอะ ” โดยคนใน หมู่บ้านจะอยู่กันแบบเครือญาติกัน มีการพึ่งพาอาศัยและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันการอยู่ร่วมกันนั้นจะมี ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลประชาชนในหมู่บ้าน ไม่มีข้อกำหนด กฎเกณฑ์ หรือข้อตกลงที่ทำร่วมกันจะอยู่กันด้วยระบบเครือญาติ ถ้าเกิดปัญหาหรือการทะเลาะวิวาทกันก็จะบอกผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวกลางในการจัดการกับปัญหาหรือไกล่เกลี่ยปัญหาให้

2.2 ด้านเศรษฐกิจชุมชน

1. วิถีชีวิตของชุมชนในอดีต

ในอดีตขนาดของบึงบอระเพ็ดจะมีขนาดกว้างกว่าในสมัยนี้มาก เพราะว่าพอน้ำแห้งประชาชนก็จะเข้าไปจับจองที่ดินเพื่อใช้ในการทำมาหากิน เพราะที่ดินที่ทางราชการจัดสรรให้ นั้นไม่เพียงพอกับการใช้ทำมาหากิน และอีกส่วนก็จะเป็นป่าหญ้า ป่ารก ส่วนปลาก็มีจำนวนลดน้อยลงกว่าเมื่อก่อนมาก เนื่องจากหน้าแล้งน้ำแห้งปลาก็จะไปหากินที่อื่น แต่เมื่อถึงเวลาน้ำหลากปลาจะชุม เพราะลงใหญ่จะเป็นปลาแม่น้ำ เช่น ปลาชะโด ปลาตะกรอก ปลาดุก ซึ่งปู่บอกไว้ว่า “ เมื่อก่อนเวลาออกหาปลา เอาเบ็ดไปคันเดียวก็พอกินแล้ว เลือกเอาได้เลยว่าจะเอาปลาอะไรเยอะแยะหมด ” และอีกสาเหตุหนึ่งก็คือ เครื่องมือที่ใช้จับปลาในปัจจุบัน มีความทันสมัยกว่าแต่ก่อนมาก อย่างเช่น ในสมัยนี้มีการซื้อปลาเพื่อให้ได้ปลาครั้งละจำนวนมากหรือการใช้อวน เครื่องมือเหล่านี้ทำให้จับปลาได้ครั้งละมากๆ แต่ก็ทำให้ปลาเล็กปลาน้อยที่ยังขายหรือกินไม่ได้ก็ต้องตายไปด้วย หรือการจับปลาในฤดูวางไข่ก็ส่งผลให้จำนวนปลาลดลงอย่างรวดเร็วและเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังได้รับผลจากสารเคมีที่ใช้ในการเกษตร คือเมื่อถึงฤดูน้ำหลากสารเคมีที่ใช้ในการเกษตรก็จะไหลรวม

มากับน้ำทำให้ปลาตายเป็นจำนวนมาก ส่วนจำนวนนกที่อาศัยอยู่ในบริเวณอุทยานนกน้ำ บึงบอระเพ็ดจะมี 2 ประเภท คือ นกประจำถิ่นและนกอพยพ ซึ่งนกอพยพส่วนใหญ่จะอพยพมาในฤดูหนาว จำนวนนกจะขึ้นอยู่กับสภาพอากาศและความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ถ้าอากาศมีความหนาวเย็นมากจำนวนนกที่อพยพก็จะมีมากสำหรับความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาตินั้น ถ้าน้ำไม่ท่วมความอุดมสมบูรณ์ของบึงมีมากนกก็จะเข้ามาอาศัยอยู่ ถ้าน้ำท่วมนกก็จะอพยพไปหากินที่อื่น เมื่อความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในบึงบอระเพ็ดมีมากทำให้ ในอดีตชาวบ้านในเขตพื้นที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดประกอบอาชีพโดยการหาปลาในบึง เมื่อว่างจากการหาปลาก็ไปรับจ้างในโรงงานและทำนาบัว จะมีวิธีการถ่ายทอดอาชีพกันก็คือคนในครอบครัวก็จะหาปลาตามกันมา บ้าคนหนึ่งบอกว่า " เวลาพ่อออกไปหาปลา แม่กับลูกก็ตามออกไปหาด้วยป่าวว่าทำให้รู้ถึงวิธีการหาปลา และอีกอย่างหนึ่งถ้าลูกบ้านไหนไม่ได้เรียนหนังสือก็จะหาปลาตามกันมาเป็นอาชีพนั่นแหละ " ส่วนใหญ่ก็จะประกอบอาชีพเดิมคือ การหาปลา การพึ่งพาธรรมชาติของประชาชนในอดีตก็จะเป็นการจับปลา และการเก็บบัว ในอดีตก่อนที่จะมีการจัดตั้งอุทยานนกน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะมีประชาชนเข้ามาทำมาหากินกันมากและใช้ประโยชน์จากอุทยานนกน้ำมากกว่าในปัจจุบัน เพราะไม่มีการห้ามปรามในการจับสัตว์น้ำหรือใช้ที่ทำกิน คือใครจับจอบที่ตรงไหนสามารถใช้ที่ทำกินได้ ที่ทำกินจะจับจอบกันมาตั้งแต่อดีต โดยจะมีการปักธงกันเพื่อเป็นการแบ่งเขตว่าที่ดินบริเวณนั้นเป็นของใคร ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านจะทำการซื้อขายที่ดินกันเอง โดยการทำเป็นสัญญาซื้อขายไว้เพื่อเป็นหลักฐานเท่านั้นแต่ไม่มีใบโฉนด ปัญหาที่เกิดในอดีตส่วนมากจะเป็นปัญหาที่อยู่อาศัย การไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเองต้องใช้ที่ดินของทางราชการ แต่ก็เป็นเพียงแค่ว่าบางส่วนเท่านั้น เพราะบางส่วนจะมีที่ดินเป็นของตัวเองเนื่องจากอาศัยอยู่มาตั้งแต่เกิด

2. วิถีชีวิตของชุมชนในปัจจุบัน

ในปัจจุบันชุมชนมีการทำมาหากินกันโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมากนักก็คือจะหาปลากันอย่างเดิม มีชาวบ้านคนหนึ่งพูดว่า " เขาหาปลากันมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ หาตามกันมา ปลาที่ได้ก็สารพัดปลาเลยมีหลายชนิดมากนับไม่ถ้วน" ปลาส่วนใหญ่ที่จับได้ คือ ปลานิล ปลาดตะเพียน ปลาช่อน ปลาหมอ ปลาสร้อย ปลาชะโด ปลาชลาคราด ปลาสร้อย เป็นต้น เมื่อว่างจากการหาปลาก็จะไปรับจ้างทำงานในโรงงาน เมื่อมีการจัดตั้งอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แล้ว ก็ไม่มีผลกระทบต่อประกอบอาชีพของชาวบ้าน การทำมาหากินกันในปัจจุบันลำบากมากกว่าแต่ก่อน เพราะในปัจจุบันกรมประมงได้มีการแบ่งเขตห้ามจับสัตว์น้ำ มี 2 เขต

เขต 1 เป็นเขตที่ห้ามมิให้ผู้ใดทำการประมงโดยเด็ดขาด มีพื้นที่ประมาณ 38,850 ไร่ (พื้นที่สีแดง)
 เขต 2 เป็นเขตหวงห้ามที่อนุญาตให้ราษฎรทำการประมง โดยใช้เครื่องมือบางชนิดที่ราชการกำหนด เช่น เบ็ด ลอบ เป็นต้น ยกเว้น ในฤดูปลาวางไข่จะห้ามทำการประมงเด็ดขาด อนุญาตให้จับสัตว์น้ำได้และมีการห้ามปรามห้ามจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่ คือประมาณเดือนพฤษภาคม แต่สามารถเข้าไปเก็บบัวและผักชนิดอื่น ๆ ได้ มีพื้นที่ประมาณ 93,887 ไร่ (พื้นที่สีเหลือง) ดังที่ลุงพร บอกว่า “ถึงมีการห้ามก็ยังมีลักจับปลากันอยู่ เพราะถ้าชาวบ้านเขาไม่จับ เขาก็ไม่มีรายได้อะไร ไม่มีเงินส่งให้ลูกเรียน จะเอาอะไรกิน” ซึ่งการลักจับปลาในฤดูวางไข่ เจ้าหน้าที่ก็จะจับส่งให้ตำรวจ การดำเนินการก็จะมีทั้งจำทั้งปรับและยึดอุปกรณ์การจับปลา ต้องมีการเสียค่าน้ำซึ่งเป็นการเสียค่าเบ็ด ค่าอวน ค่าขายดักปลา ค่าอุปกรณ์จับปลาต่างๆ การเสียเงินค่าอุปกรณ์จับปลาก็จะไปเสียที่องค์การบริหารส่วนตำบลหรืออำเภอ ซึ่งผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ประกาศให้ทราบให้ชาวบ้านไปเสียเงิน โดยเสียเป็นปี ค่าแห ค่าเบ็ด ปากละ 10 บาท ขายฝืนละ 30 บาท อวนปากละ 30 บาท

การที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประชาชนก็มีรายได้อะไรเพิ่มขึ้นมาอะไร จะมีรายได้อะไรเพิ่มขึ้นก็เฉพาะพวกร้านค้าที่ขายของอยู่ในบึงและพวกที่ล่องบิงพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวในบึง เพราะคนส่วนใหญ่ที่อยู่รอบ ๆ อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดก็ไม่ได้มีรายได้อะไรเพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

2.3 ด้านระบบสังคมของชุมชน

1. ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ในอดีตการปกครองจะมีผู้ใหญ่บ้านปกครองดูแลชาวบ้าน และปัจจุบันก็ยังใช้ระบบนี้ในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน จะอยู่กันแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแบบพี่น้องกันและการควบคุมดูแลความสงบเรียบร้อย และการจัดการความขัดแย้งของคนในชุมชนจะมีผู้ใหญ่บ้านควบคุมดูแลอยู่ แต่คนในชุมชนได้ยืนยันว่า คนในชุมชนไม่เคยมีการทะเลาะกันหรือขัดแย้งกันรุนแรงจนถึงขั้นที่ผู้ใหญ่บ้านต้องเข้ามาไกล่เกลี่ย

ผู้นำชุมชนในอดีตและปัจจุบันยังคงใช้ระบบเดิม คือ การมีผู้ใหญ่บ้านดูแลความสงบเรียบร้อยและพัฒนาชุมชนให้เจริญขึ้น และชาวบ้านยังเคารพนับถือให้ความสำคัญกับผู้ใหญ่บ้านดังเช่นในอดีต

ก่อนที่จะมีการประกาศให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ดหรืออุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ชาวบ้านได้บอกว่ามีประมงเข้ามาดูแลอยู่แต่เดิม มีหน้าที่รับผิดชอบอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดและดูแลทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงสัตว์น้ำและสัตว์อื่น ๆ ไม่ให้ถูกทำลายหรือถูกบุกรุก

ในเรื่องของการให้ความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่นกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้นำในท้องถิ่นนั้น หากเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เข้ามาขอความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำและประชาชนในท้องถิ่นก็จะให้ความร่วมมือตลอด ในเรื่องของการขอความร่วมมือพอได้สอบถาม ข้อมูลจากชาวบ้านว่ามีเรื่องใดบ้าง ชาวบ้านก็จะตอบเหมือน ๆ กันว่า “เขาก็มาขอความร่วมมือจากชาวบ้านให้ช่วยกันรณรงค์อนุรักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและเขาก็ไม่ให้ล่าสัตว์ในเขตห้ามล่าไม่ให้จับปลาในฤดูวางไข่” ซึ่งก็จะมีเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดที่เข้ามาขอความร่วมมือและคอยสอดส่องดูแลอยู่แล้ว ในการให้ความร่วมมือของชาวบ้านนั้น ชาวบ้านก็ให้คำตอบว่า “ชาวบ้านเขาก็ให้ความร่วมมือตลอดนั่นแหละ เขาไม่ให้ล่าสัตว์เขตนี้อะไรก็ไปล่าเขตที่ให้ล่า แต่มันก็มีพวกที่ลักลอบไปในเขตห้ามล่าก็ชาวบ้านเอง เขาก็ไม่รู้ว่าจะไปทำอะไรกิน ถ้าไม่ไปจับปลาก็หากินอาชีพจับปลากันมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่แล้ว ถ้าไม่ให้ไปจับปลาแล้วจะไปทำอะไรกิน” แล้วเรื่องการลักลอบนั้น ถ้าจับผู้กระทำผิดได้เจ้าหน้าที่ก็จะจับผู้ลักลอบไปส่งตำรวจและเสียค่าปรับแล้วก็ยึดอุปกรณ์ที่ตกจับสัตว์น้ำไป

ชุมชนที่นี้ส่วนใหญ่มีความเชื่อในเรื่อง “เจ้าแม่หมอนทอง” กันมากไม่ว่าจะทำกิจกรรมใดก็จะมีการบอกกล่าวทั้งในด้านการประกอบอาชีพ การคมนาคม และการเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น เกิดพายุ ฝนแล้ง เจ้าแม่หมอนทองถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจซึ่งมีประวัติว่าเจ้าแม่หมอนทองเดิมเป็นจระเข้เพศเมียที่มีขนาดใหญ่มาก และเป็นจระเข้ที่คอยดูแลจระเข้ตัวอื่น ๆ เมื่อจระเข้ตัวนี้เสียชีวิตลงและมีคนไปพบศพจระเข้ตัวนี้จึงนำหัวใจ ที่มีขนาดใหญ่มากไปตั้งเคารพกราบไหว้ในบริเวณบึงบอระเพ็ดซึ่งอยู่ใกล้ริมคลอง ชาวบ้านที่ออกมาปลาวงเวลาผ่านบริเวณนี้ก็จะเอ่ยบนบานขอให้ได้ปลามาก ๆ ก็ได้ปลามากตามคำขอ จึงเป็นความเชื่อเป็นเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการกระทำกิจกรรมและมีการตั้งศาลขึ้น ซึ่งคนทั่วไปหากต้องการขอสิ่งใดก็สามารถไปขอกับศาลเจ้าแม่ได้ สิ่งที่นิยมใช้ในการบนคือ ตุ๊กตาจระเข้ ซึ่งเจ้าแม่จะโปรดปรานเป็นพิเศษ และสิ่งที่ขอจะสมหวังตามปรารถนา ใครลบหลู่ศาลเจ้าแม่หมอนทองไม่ได้ มีเช่นนั้นจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นกับตัว จากการสอบถามจากชาวบ้านถึงความเชื่อและการเคารพนับถือเจ้าแม่หมอนทอง ก็จะได้รับคำตอบว่า “เจ้าแม่หมอนทองก็เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับบึงนั่นแหละ คนที่นี้เคารพบูชากันมากไม่ว่าจะทำอะไรก็ต้องบอกกล่าวกับเจ้าแม่หมอนทองก่อนเพื่อความเป็นสิริมงคล ท่านศักดิ์สิทธิ์จริงๆ นะ หากไม่เชื่อก็อย่าลบหลู่”

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ถ้าพูดถึงอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด นักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวแน่นอนว่าต้องได้เข้าไปกราบไหว้เพื่อความเป็นสิริมงคล และเป็นจุดสำคัญหรือเป็นสิ่งดี จุดที่สำคัญอีกอย่าง ที่เชิญชวนให้มีคนเป็นจำนวนมากอยากจะทำจะเข้าไปสัมผัส เรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่หมอนทอง ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแห่งนี้

2. ระบบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับรัฐ

ทางด้านหน่วยงานก็มีโครงการอนุรักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ที่เชิญชวนให้ประชาชนเข้ามาร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ให้รู้จักถึงประโยชน์และตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนด้วย อย่างเมื่อบึงบอระเพ็ดเกิดภาวะน้ำท่วมก็จะมีสิ่งปฏิภูมิต่าง ๆ ที่เข้ามาทับถมบริเวณบึงก็จะต้องขอความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นมาร่วมกันกำจัดปฏิภูมิต่าง ๆ เพื่อให้บึงกลับมาสู่สภาพเดิม เป็นต้น

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ดนั้น จะมีมาตรการในการคุ้มครองและอนุรักษ์สัตว์ที่อยู่ในเขตอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดด้วยมาตรการ คือ หากประชาชนรุกร้าเข้าไปในเขตห้ามล่าสัตว์หรือไปละเมิดเรื่องต่าง ๆ เช่น การจับปลาในฤดูวางไข่ ทางเขตห้ามล่าก็จะใช้วิธีการจับตัวผู้กระทำผิดส่งตำรวจเพื่อเสียค่าปรับ และหน่วยงานก็จะยึดของกลางทั้งหมดเอาไว้ไม่คืนให้ แต่จากการมีมาตรการต่าง ๆ ก็จะได้รับความร่วมมือจากประชาชนเป็นอย่างดี

ไม่มีหน่วยงานอื่นเข้ามาพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว นอกจากหน่วยงานของรัฐ ประชาชนในเขตพื้นที่ไม่ค่อยมีบทบาทในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดเพราะประชาชนส่วนใหญ่จะอยู่กับการทำมาหากิน บางคนอาจจะไม่ค่อยมาเที่ยวที่นี่เลยเมื่อหน่วยงานเข้ามาขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะเข้าไป แต่ให้ชาวบ้านรวมตัวกันพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดนั้น ชาวบ้านไม่ได้เข้ามาร่วมตัวกันเลย

2.4 ด้านความต้องการของประชาชน

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ลงไปสอบถามจากประชาชน ในเขตพื้นที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด โดยให้วิธีการสัมภาษณ์แบบลึก เกี่ยวกับความต้องการที่จะให้อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว จากการสอบถามความต้องการของประชาชนทำให้ทราบความต้องการดังนี้

ความต้องการที่จะให้ทางอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาหารายได้จากการที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะเป็นในเรื่องของการให้เข้ามาค้าขายโดยไม่ต้องเสียค่าเช่าพื้นที่ หรือการให้การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่อง

ของการสอนหรือฝึกอาชีพให้กับชาวบ้าน เพื่อเป็นการสร้างงานหรือมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะเป็นในเรื่องของการนำเอาวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาผลิตเป็นสินค้าเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว โดยเป็นการนำเอาวัสดุที่เหลือใช้มาทำให้เกิดประโยชน์สร้างรายได้ ซึ่งถือเป็นการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าที่สุด ดังเช่นที่ป่าสุขได้บอกกับเราว่า “เมื่อก่อนได้มีการนำเอาเกล็ดปลาไปทำเป็นดอกไม้ขาย แต่ก็ต้องเลิกเพราะไม่มีทุน ทุนที่เอามาลงทุนไม่ได้สิน”

ความต้องการในด้านของการปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้มีความสวยงาม เพื่อเป็นการสร้างสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งอาจกระทำได้โดยการเพิ่มกรงนก การจัดตกแต่งสวนหย่อมให้มีความสวยงามมากขึ้น เพราะจะทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวมากขึ้นก็จะทำให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

ความต้องการให้ทางอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นมาเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และสร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยว เพราะกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นนั้นจะเป็นตัวสอดประสานระหว่างความสนุกสนานเพลิดเพลินกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวได้รับความเพลิดเพลินและความรู้ไปพร้อมๆ กัน นั่นก็คือ จะทำให้นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมเกิดความรู้ความเข้าใจมากขึ้น ทั้งในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การดำรงชีวิตอย่างพึ่งพาธรรมชาติ ดังนั้น กิจกรรมจึงเปรียบเสมือนเป็นกลไกอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดจุดสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวมากขึ้น และจะทำให้ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้กลับไปด้วยความต้องการที่จะให้อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดจัดกิจกรรมขึ้นนั้น นอกจากจะส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแล้ว ยังส่งผลดีโดยตรงต่อระบบการหมุนเวียนของเงินในชุมชนมากขึ้น จะช่วยให้เกิดรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยวมากขึ้น ประชาชนในชุมชนก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้นด้วย ดังที่ป่าแมวบอกกับเราว่า “ป่าอยากให้เราจัดงานเยอะๆ งานลอยกระทง งานดูนก เวลาที่นกมันบินกันมาอยู่กันเยอะๆ นักท่องเที่ยวจะมาเยอะดี”

การที่จะพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้นั้น เราจะต้องมีการสำรวจสภาพปัญหาของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ถึงความพร้อมของพื้นที่ว่ามีศักยภาพพอที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้หรือไม่ และเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม ซึ่งจากการสำรวจทำให้ได้ทราบถึงสภาพปัญหาของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดได้ดังนี้

2.5 ด้านความต้องการของนักท่องเที่ยว

อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติอีกแห่งหนึ่งของเมืองไทยที่ยังคงอนุรักษ์รักษาความเป็นธรรมชาติและระบบนิเวศไว้ ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เข้าไปท่องเที่ยวต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศนี้ หากไม่เข้าใจหรือไม่ทราบถึงจุดมุ่งหมายหรือความสำคัญของการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์นี้ ก็อาจจะทำให้มองไม่เห็นทัศนียภาพโดยรอบที่สวยงาม ซึ่งความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นปัญหาหรืออุปสรรคในการเข้ามาท่องเที่ยว หรือสิ่งที่ต้องการให้มีการปรับปรุงของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแห่งนี้ จึงมีส่วนสำคัญที่จะนำมาประกอบในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้ดียิ่งขึ้น

และจากการสอบถามนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว ในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มีความคิดเห็นตรงกันว่า ต้องการให้มีการปรับปรุงเรื่องของร้านอาหารเป็นอันดับแรก ทั้งในด้านของความสะอาดความถูกสุขอนามัยของอาหาร วัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหาร รวมถึงภาชนะที่ใส่อาหาร การให้บริการ รวมถึงราคาอาหารที่มีราคาแพงกว่าที่ควรจะเป็น การรักษาความสะอาดของบริเวณโดยรอบของร้านอาหาร ควรจะมีการจัดตั้งขยะอย่างเป็นระบบเพื่อมิให้ส่งกลิ่นเหม็นรบกวนและอีกเรื่องที่สำคัญ คือเรื่องของการปล่อยสุนัขเข้ามารบกวนและสร้างความรำคาญให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการทำลายบรรยากาศในการรับประทานอาหารและชมวิวของนักท่องเที่ยว ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด และผู้ประกอบการร้านอาหารควรมีความใส่ใจในเรื่องนี้และควรมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น

สำหรับเรื่องที่นักท่องเที่ยวต้องการให้มีการปรับปรุงในลำดับต่อมา เป็นเรื่องของห้องน้ำ จากการสอบถามนักท่องเที่ยวทำให้ทราบว่า สภาพของห้องน้ำนั้นขาดการดูแลรักษาความสะอาด จึงทำให้เกิดสภาพที่ซ้ำรดทูดโทรมมาก จึงเป็นเรื่องที่นักท่องเที่ยวอยากให้มีการปรับปรุงและดูแลในเรื่องนี้

สำหรับเรื่องในลำดับต่อมา เป็นเรื่องของสภาพภูมิทัศน์ที่ควรจะมีการปรับปรุงให้มีสภาพพื้นที่โดยรอบให้มีความสวยงามทั้งการตกแต่งพื้นที่ การจัดสวนหย่อมและสร้างศาลาพักผ่อนให้มีความสวยงามและเพียงพอ มีกัลลิ่งสองดูนกเพิ่มขึ้นและการเพิ่มจำนวนกรงนกให้มีจำนวนมากขึ้น รวมถึงการจัดรถรับส่งจากปากทางถึงในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกและสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มบรรยากาศและเพิ่มอรรถรสให้กับการท่องเที่ยว อย่างเช่นนักท่องเที่ยวท่านหนึ่งพูดว่า “มองไปไม่เห็นมีอะไรสวยเลย มีแต่ป่าหญ้ารกเต็มไปหมด”

จากคำพูดดังกล่าว เป็นที่น่าเก็บมาคิดทบทวนและหาทางปรับปรุงแก้ไข ซึ่งในคำพูดของนักท่องเที่ยวนี้ก็แสดงให้เห็นว่าที่นักท่องเที่ยวพูดเช่นนี้ก็เพราะว่านักท่องเที่ยว ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้ ไม่ทราบถึงจุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ ที่ต้องการรักษาและคงสภาพของความเป็นธรรมชาติเอาไว้ให้คงอยู่ เพื่อให้สัตว์ที่อาศัยอยู่ยังคงอาศัยและดำรงชีวิตอยู่ได้ และอีกปัญหาหนึ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข คือ เรื่องของการประชาสัมพันธ์ซึ่งควรจะมีการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นถึงเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้ จัดให้มีการแสดงข้อมูลให้มากขึ้นโดยจัดเป็นบอร์ดนิทรรศการเพื่อให้ความรู้ในจุดที่น่าสนใจ การจัดกิจกรรมต่างๆ ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดและที่สำคัญคือ นักท่องเที่ยวอยากให้มีไกด์หรือบุคคลที่คอยแนะนำการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

เพราะฉะนั้น จากการสำรวจสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด จึงเป็นส่วนสำคัญอีกด้านหนึ่งที่จะนำมาใช้ประกอบในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด สำหรับในจุดต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวอยากให้มีการปรับปรุงจะเป็นในเรื่องของร้านอาหาร ห้องน้ำ การสร้างสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงาม รวมถึงการประชาสัมพันธ์ให้มีความทั่วถึงมากยิ่งขึ้นทั้งในด้านข้อมูลหรือความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้หรือ การประชาสัมพันธ์ถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด เพื่อเป็นการเชิญชวนและดึงดูดใจให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมความสวยงามและความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแห่งนี้

3. สภาพปัญหาของการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติและยังต้องคงอนุรักษ์รักษาสภาพธรรมชาตินั้นให้คงอยู่ เพื่อให้สัตว์ที่อาศัยอยู่ในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดยังคงอาศัยอยู่ได้ ถึงแม้จะเปิดให้อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแต่ก็ต้องไม่เป็นการไปกระทบต่อสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น ทั้งนก ปลา และสัตว์อื่น ๆ เพื่อให้ระบบนิเวศนั้นยังคงอยู่โดยไม่ถูกทำลายไป

และจากการสำรวจอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดถึงสภาพโดยทั่วไป ที่ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดอยู่พบว่า บริเวณรอบ ๆ บึงนั้น ยังคงมีวัชพืชเกิดขึ้นบริเวณรอบริมบึงอยู่มาก ซึ่งทำให้บดบังทัศนียภาพอันสวยงาม มองไม่เห็นถึงบึงอันกว้างใหญ่และความสวยงามแต่ถ้าหากทำลายวัชพืชนั้นก็จะทำให้กระทบต่อสัตว์ที่อาศัยอยู่ทั้งนกที่ยังคงต้องอาศัย

วัชพืชเหล่านั้นอยู่อาศัยและเป็นที่ยางไข หรือปลาที่ยังคงต้องอาศัยอยู่ได้วัชพืชเหล่านั้นเพื่อหลบซ่อนตัวจึงเป็นเรื่องยากที่จะทำลายวัชพืชเหล่านั้นได้ เพราะจะเป็นการไปกระทบต่อระบบนิเวศนั้น

ปัญหาบึงตื้นเขินก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญ ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นได้เด่นชัดมากกว่าบึงนั้นมีความตื้นเขินมากขึ้น ทำให้มองเห็นถึงพื้นดินที่โผล่พ้นขึ้นมาเหนือน้ำและมีวัชพืชขึ้นในพื้นที่นั้น และน้ำที่อยู่บริเวณบึงที่ตื้นเขินนั้นไม่ใสสะอาด เพราะมีโคลนค่อนข้างมากและส่งกลิ่นเหม็นซึ่งเป็นที่คณิษภาพอันไม่สวยงาม แต่ถ้าหากจะแก้ปัญหานี้ของบึงตื้นเขินก็ต้องใช้งบประมาณค่อนข้างมาก เพราะต้องใช้รถแม็คโครมาขุดดิน เพื่อให้บึงที่ตื้นเขินนั้นมีความลึกขึ้นและงบประมาณนั้นต้องขอมาจากจังหวัดและต้องใช้ระยะเวลา หรือบางครั้งงบประมาณที่ขอไปนั้นอาจไม่ได้มาตามที่ขอจึงไม่เพียงพอต่อการนำไปพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น

เรื่องของน้ำท่วมก็เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด จากการสำรวจและสอบถามจากเจ้าหน้าที่ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ปัญหาน้ำท่วมก็เป็นปัญหาที่สำคัญเนื่องจากเมื่อทำการพัฒนาหรือปรับปรุงบริเวณโดยรอบของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด จัดทำสวนหย่อมปลูกต้นไม้-ดอกไม้เพื่อความสวยงาม แต่เมื่อเกิดภาวะน้ำท่วมขึ้นมาก็จะทำให้สวนที่จัดไว้ั้นเสียหายไปหมดหรือแม้แต่สภาพโดยรอบ ไม่ว่าจะเป็นบ้านพักของเจ้าหน้าที่หรือสถานที่ทำการของเจ้าหน้าที่ หรือแม้แต่ถนนหนทางต่างก็ได้รับความเสียหายจากภาวะน้ำท่วม และจากการที่น้ำท่วมซึ่งเป็นเวลานานนั้นก็ยิ่งได้ทิ้งร่องรอยของความเสียหายไว้ ทั้งขยะสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ หรือวัชพืชที่เน่าเสียส่งกลิ่นเหม็นไปทั่ว จึงทำให้ต้องของงบประมาณเพื่อนำมาทำการปรับปรุง แทนที่จะนำงบประมาณนั้นมาเพื่อทำการพัฒนาจุดอื่นๆ ให้มีความสวยงาม ก็ต้องเสียงบประมาณมาทำการปรับปรุงสิ่งที่เสียหายไปจากภาวะน้ำท่วม ซึ่งปัญหาน้ำท่วมก็ยังคงเป็นปัญหาที่แก้ไขไม่ได้เพราะเป็นภัยที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ

และสภาพปัญหาอีกประการ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่สำคัญอีกประการก็คงจะเป็นตัวของประชาชนในชุมชนใกล้เคียงที่ยังคงขาดความรู้ ความเข้าใจ เรื่องของระบบนิเวศทำให้ประชาชนนั้นยังคงไม่ค่อยรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ค่อยตระหนักถึงคุณค่าของสภาพแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์หรือความสำคัญของระบบนิเวศ ทำให้ประชาชนยังคงลักลอบดักจับสัตว์น้ำอยู่ไม่เว้นแม้กระทั่งการจับปลาในฤดูวางไข่ หรือการใช้อุปกรณ์จับสัตว์น้ำที่เป็นอันตรายต่อระบบนิเวศ เช่น การช้อนปลา ซึ่งจะทำให้สูญเสียระบบนิเวศโดยรอบ ๆ ไม่ว่าจะทางเจ้าหน้าที่ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด จะได้ออกมาประกาศควบคุมหรือขอร้องไม่ให้ชาวบ้านลักลอบทำการจับ

สัตว์น้ำในเขตห้ามล่า แต่ก็ยังคงมีประชาชนที่ยังคงลักลอบเข้าไปทำการดักจับสัตว์น้ำ อาจจะเป็นเนื่องจากประชาชนนั้นไม่มีความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญของระบบนิเวศเพียงพอ ฉะนั้นเจ้าหน้าที่จึงควรให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชน ถึงการที่พวกเขายังคงใช้อุปกรณ์ที่เป็นอันตรายต่อสัตว์น้ำ เหล่านั้นหรือการจับปลาในฤดูวางไข่ ซึ่งควรชี้ให้เห็นโทษ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากความไม่รู้ของชาวบ้านเองและระบบนิเวศที่กำลังจะสูญเสียไป

ซึ่งสภาพปัญหาในทุกๆปัญหา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดจากสภาวะที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ คน สภาพแวดล้อม ที่ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ซึ่งยังคงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ และยังคงได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน เพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขปัญหานั้นอย่างจริงจัง เพื่อให้การพัฒนานั้นคงเกิดขึ้นได้และพัฒนาให้อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดนั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สวยงามอีกแห่งหนึ่งของเมืองไทย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบลึกและการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) โดยให้ผู้ร่วมเข้าประชุมช่วยกันวิเคราะห์และร่วมกันแก้ปัญหา โดยเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนและเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนทางปฏิบัติ เพื่อให้แนวทางนั้นนำไปสู่การพัฒนา การประชุมครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมขึ้น ณ อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดโดยผู้เข้าร่วมประชุมเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ และมีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด อันประกอบไปด้วย นายกองดีการบริหารส่วนตำบลพระนอน ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพระนอน กำนันตำบลพระนอน หัวหน้าสถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด หัวหน้าเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด หัวหน้าสถานีวิจัยสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด ซึ่งเจ้าสามหน่วยงานนี้เป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติงานอยู่ในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการได้ร่วมกันวางแผนทางในการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนและนักท่องเที่ยวออกเป็นแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านร้านอาหาร

- ปรับปรุงโครงสร้างของร้านอาหาร โดยการปรับเปลี่ยนสถานที่ตั้งและออกแบบโครงสร้างของร้านอาหารที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่
- การจัดให้มีสาธารณสุขุชุมชนเข้ามาควบคุมตรวจสอบในเรื่องของความสะอาดของร้านอาหารทั้งในด้านของความสะอาดของพื้นที่ร้าน ผู้ประกอบการ รวมทั้งภาชนะที่ใช้ในการ

ใส่อาหารรวมไปถึงการกำจัดของเสียจากร้านให้เป็นไปอย่างถูกสุขลักษณะ และไม่ทำลายสภาพแวดล้อม

- การให้เจ้าหน้าที่เข้ามาควบคุมในเรื่องของราคาอาหาร โดยให้มีการจัดทำป้ายบอก

ราคาอาหารให้อย่างชัดเจน

2. ด้านห้องน้ำ

- เข้ามาควบคุมดูแลในเรื่องของความสะดวกของห้องน้ำ โดยการทำให้มีพนักงานทำความสะอาด รวมทั้งดูแลเรื่องน้ำ และไฟฟ้าให้มีจำนวนเพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว
- เพิ่มจำนวนห้องน้ำให้มีความเพียงพอต่อความต้องการ

3. ด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

- จัดให้มีไกด์คอยแนะนำและให้ความรู้เกี่ยวกับจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจ โดยให้นำเอานักเรียนและประชาชนในเขตพื้นที่ที่มีความรู้และประสบการณ์ มาเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว
- เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดจัดขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ในการช่วยประชาสัมพันธ์

4. ด้านการปรับสภาพพื้นที่

- ปรับสภาพพื้นที่โดยการขุดลอกบางส่วนของบึง เนื่องจากปัจจุบันบึงบอระเพ็ดเกิดการตื้นเขินขึ้นทุกปี ทำให้ทัศนียภาพของบึงบอระเพ็ดลดน้อยลง
- จัดให้มีการจัดแต่งและดูแลสวนหย่อมพืชพรรณธรรมชาติให้มีความอุดมสมบูรณ์และสวยงาม

จากการศึกษาบริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดดังกล่าวข้างต้น และการศึกษาสภาพปัญหาทางด้านต่างๆ ของการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงการสัมภาษณ์จากผู้นำในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ประชาชนในเขตพื้นที่ นักท่องเที่ยว ทำให้ได้ทราบข้อมูล ปัญหาและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด จากข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม คณะผู้วิจัยจึงได้มีการนำข้อมูลมากำหนดวิสัยทัศน์ขึ้น เพื่อเป็นกรอบในการนำข้อมูลที่ได้มากำหนดเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ตามแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

ตารางที่ 4.3.1 แสดงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

ประเด็นยุทธศาสตร์	ยุทธศาสตร์	แนวทาง
1. ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว	<p>การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>ปรับปรุงและพัฒนาสภาพของพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างมาตรการในการควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ - บริหารการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน - ปรับภูมิทัศน์ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและอนุรักษ์เชิงนิเวศ - พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการบริการนักท่องเที่ยว
2. ด้านสิ่งแวดล้อม	ป้องกันความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างความตระหนักปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ - สนับสนุนและส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องและเหมาะสม

ประเด็นยุทธศาสตร์	ยุทธศาสตร์	แนวทาง
	เปิดโอกาสและกระจายรายได้ให้คนในท้องถิ่น	<ul style="list-style-type: none"> - สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมการท่องเที่ยว - สร้างแหล่งรายได้หรืออาชีพเสริมจากการท่องเที่ยว - พัฒนาศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในท้องถิ่น

จากตาราง สามารถอธิบายรายละเอียดของตารางข้างต้นได้ดังนี้

4. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

จากการศึกษาบริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด และการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) โดยมีเจ้าหน้าที่และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดทำให้ได้ทราบข้อมูลปัญหาและข้อเสนอแนะ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดทางคณะผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลที่ได้มาสรุปเป็นยุทธศาสตร์ และนำมาเสนอเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด โดยแบ่งออกเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ในด้านต่างๆ ดังนี้

4.1 ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์เหมาะกับการเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แต่ยังไม่ค่อยได้รับการดูแลและพัฒนาเท่าที่ควรซึ่งจากความพร้อมของพื้นที่สามารถนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาได้ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว อาจจะส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเสื่อมโทรมลงดังนั้น เราจึงต้องมีการกำหนดการบริหารจัดการที่ดี เพื่อมิให้การท่องเที่ยวเข้ามาทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ซึ่งวิธีบริหารจัดการนั้นสามารถนำมาวางแผนทางการพัฒนาได้ดังนี้

ก. สร้างมาตรการในการควบคุมการดูแลการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้มีความถูกต้องและเหมาะสม เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติในอนาคต เช่น กำหนดข้อบังคับในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและมิบตลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน

ข. บริหารการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการจัดระบบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้มีการใช้อย่างคุ้มค่า ไม่ทำลายความสมดุลของธรรมชาติหรือระบบนิเวศทั้งในปัจจุบันและอนาคต เช่น การปลูกต้นไม้ ปล่อยพันธุ์ปลาเพื่อเป็นการทดแทนทรัพยากรธรรมชาติที่สูญเสียไป

2. ยุทธศาสตร์ปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพของพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

การที่จะพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวได้นั้นจำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมของพื้นที่ โดยการเพิ่มสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นทางด้านของพื้นที่ ความสวยงาม รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว ดังนั้น เพื่อให้การปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพพื้นที่ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงควรมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

ก. ปรับภูมิทัศน์ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและอนุรักษ์เชิงนิเวศ การปรับภูมิทัศน์ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดนั้นก็เป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดมีความสวยงาม สภาพพื้นที่ในด้านต่างๆ มีความพร้อมก็จะเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวมากขึ้น เช่น การเพิ่มความสวยงามของสวนหย่อม ปรับปรุงถนนและเพิ่มจำนวนถนน เพื่อแสดงความหลากหลายของพันธุ์นกที่มีในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

ข.พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการบริการนักท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ในด้านการท่องเที่ยวที่จำเป็นที่จะต้องจัดสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ห้องน้ำ ไฟฟ้า น้ำประปา ไว้เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการแสดงถึงความพร้อมของพื้นที่ ในการให้บริการและสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ดี เช่น การปรับปรุงรักษาความสะอาดของห้องน้ำ การจัดตั้งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า น้ำ ไว้บริการ ในห้องน้ำให้มีความเพียงพอและเหมาะสม

4.2 ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อม

การเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดนั้น ทำให้มีคนรู้จักและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดกันมากขึ้น ส่งผลให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด เกิดการขยายตัวที่ดีขึ้นแต่การขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นก็อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมได้และในขณะเดียวกันทางอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดก็ต้องเตรียมความพร้อมหรือมาตรการในการควบคุมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนั้น เพื่อให้การควบคุมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลจึงควรดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่วางเอาไว้ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ป้องกันความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ

การที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องไม่เบียดเบียนหรือไปทำลายสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ การป้องกันความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีการดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแนวทางป้องกันความเสื่อมโทรม ดังนี้

ก.สร้างความตระหนักปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การที่จะป้องกันความเสื่อมโทรมได้นั้น เราจะต้องเริ่มจากการปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชน ให้ตระหนักถึงความสำคัญความจำเป็นของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น เมื่อประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ก็จะเกิดความรักและห่วงแหนทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตน ดังนั้น เมื่อประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ก็จะเป็นกลไกสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการรวมกลุ่มกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแล้วก็จะส่งผลให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน

ข. สนับสนุนและส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องและเหมาะสม การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติก็เป็นอีกทางหนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพราะเมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ดีในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกต้องแล้ว จะทำให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและใช้อย่างคุ้มค่าไม่เสียไปโดยเปล่าประโยชน์ เช่น จัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจถึงผลเสียจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง

4.3 ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ

อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติเชิงอนุรักษ์ที่สมบูรณ์อีกแห่งหนึ่งของมณฑลไทย ที่คงอนุรักษ์รักษาความเป็นธรรมชาติไว้ให้คงอยู่ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ โดยกำหนดเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเพื่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดได้อย่างเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ โดยจากประเด็น ยุทธศาสตร์ดังกล่าวจึงกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ในด้านการบริหารจัดการ ได้ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์พัฒนาระบบการจัดการ

ยุทธศาสตร์พัฒนาระบบการจัดการ เป็นการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดในเรื่องของระบบการจัดการต่างๆ ให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่รวมทั้งการมีกฎ ระเบียบต่างๆ เพื่อ ควบคุมในการบริหารจัดการ การจะพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดจึงต้องมีการพัฒนาระบบหรือกฎระเบียบต่างๆ ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดเกิดขึ้นได้อย่างมีระบบและมีแนวทางที่เหมาะสม จึงกำหนดแนวทางในการพัฒนาระบบการจัดการแบ่งเป็น 2 แนวทางดังนี้

ก. แนวทางการปรับระบบการบริหารให้เหมาะสมกับพื้นที่ การที่จะปรับการบริหารให้เหมาะสมกับพื้นที่นั้น จะต้องให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติและ การปรับเปลี่ยนพื้นที่นั้นจะต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีอยู่ และต้องให้เหมาะสมกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น การปรับเปลี่ยนร้านอาหารให้เหมาะสมกับพื้นที่โดยการปรับเปลี่ยนร้านอาหารจากที่ต้องอยู่ในที่คับแคบ ต้องมีการปรับเปลี่ยนที่ตั้งใหม่มาเป็นที่โล่งแจ้ง ใกล้ริมบึงเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานอาหารอย่างเพลิดเพลินและชมทัศนียภาพอันสวยงาม

ข. แนวทางสร้างกฎระเบียบในการควบคุมการบริหารจัดการ การสร้างกฎระเบียบในการควบคุมการบริหารจัดการ เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยในการควบคุมการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ให้เป็นไปตามกฎระเบียบที่วางไว้เพื่ออำนวยความสะดวกในเรื่องของการบริหารจัดการนั้น จะต้องมีการสร้างกฎระเบียบขึ้นมาเพื่อควบคุมในการจัดการให้เป็นไปอย่างเหมาะสม

เช่น ในด้านการจัดการร้านอาหาร จะต้องมีการเปรียบเทียบในการควบคุมให้ร้านอาหารนั้นสะอาดถูกสุขลักษณะ โดยจัดให้กระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้มาควบคุมดูแลในด้านความสะอาดของร้านอาหาร รวมทั้งการกำจัดของเสียของร้านให้อุทวิธและการจัดการในเรื่องของราคาอาหาร ให้มีความเป็นมาตรฐานอย่างชัดเจนและไม่เป็นการเอาเปรียบค่อนักท่องเที่ยว

2. ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม

ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม เป็นการให้ทั้งทางภาครัฐภาคเอกชนรวมถึงภาคประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดมากขึ้น เข้ามาด้วยกันเสนอแนวคิดเข้ามาร่วมกันพัฒนา ซึ่งการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายจะก่อให้เกิดพลังของความร่วมมือในการพัฒนา เพื่อให้อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดได้ดำเนินไปสู่การพัฒนาอย่างสอดคล้องกับความต้องการของทุกฝ่ายต่อไป จึงกำหนดแนวทางในการมีส่วนร่วมที่สำคัญดังนี้

ก.แนวทางสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มในการคิดและตัดสินใจร่วมกันในชุมชน โดยจะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ในการคิดและตัดสินใจร่วมกันในเรื่องของการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด โดยการเปิดเวทีชาวบ้าน การจัดประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หากมีการจัดกิจกรรมหรือการจัดงานต่างๆ หรือการปรับปรุงสถานที่ให้มีความสวยงาม ก็จะจัดประชุมขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อให้งานนั้นๆ ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น เพื่อสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนเองซึ่งก็จะทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา

ข.แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะให้สอดคล้องกับความต้องการของทุกภาคส่วนนั้นจึงต้องให้ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น มีการจัดประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของทุกภาคส่วน เพื่อหาวิธีการในการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดเป็นประจำทุกเดือน หรือทุกๆ 3 เดือน เป็นต้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดจากทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

3. ยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์

ยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์ เป็นเรื่องที่มีความสำคัญเรื่องหนึ่งซึ่งในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดนั้น การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลหรือกิจกรรมทางสื่อต่างๆ นับว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและมีผลต่อการท่องเที่ยว การมีการประชาสัมพันธ์ที่ดีและอย่างทั่วถึงก็จะส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการประชาสัมพันธ์จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอีกแห่งหนึ่งที่มี

นักท่องเที่ยวรู้จักและอยากเข้ามาท่องเที่ยว เพื่อเที่ยวชมความสวยงามทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแห่งนี้ จึงกำหนดแนวทางในการประชาสัมพันธ์ ดังนี้

ก.แนวทางการสร้างจิตสำนึกและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาตินั้น จะต้องเริ่มปลูกฝังจากเยาวชนในท้องถิ่นที่กำลังจะเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาต่อไป โดยให้สถานศึกษาจัดครู-อาจารย์ให้เข้ามามีส่วนร่วมและเชิญวิทยากรเข้ามามีส่วนร่วมจัดอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยกันปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชนและประชาชนในท้องถิ่น โดยจะต้องชี้ให้เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของการมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ และชี้ให้เห็นถึงโทษของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การมีทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายไปจะก่อให้เกิดผลเสียอย่างไรบ้าง เช่น การใช้ไฟฟ้าช็อตปลาทำให้สูญเสียดต่ระบบนิเวศอย่างไร หากทำต่อไปจะส่งผลเสียอย่างไรในอนาคตและเชิญชวนให้ประชาชนอนุรักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยการร่วมกันปลูกต้นไม้ รวมถึงการรณรงค์รักษาความสะอาดของบริเวณ โดยรอบ และบริเวณทางเข้าอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด เพื่อเป็นการกระตุ้นสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ต่อไป

ข.แนวทางการสนับสนุนการจัดทำสื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเรื่องหนึ่งที่จะต้องมีการจัดทำ เช่น การจัดทำป้ายโปสเตอร์ แผ่นโฆษณา เพื่อประชาสัมพันธ์ถึงกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น การจัดนิทรรศการพิพิธภัณฑ์ทางน้ำ พันธุ์นกที่อาศัยอยู่ในบึง การจัดทำคู่มือศึกษาธรรมชาติเพื่อใช้ในการแนะนำให้ความรู้หรือการปฏิบัติที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการท่องเที่ยวรวมถึงการจัดศูนย์บริการข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อแนะนำจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ซึ่งการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่กิจกรรมและข้อมูลการท่องเที่ยวที่ดีก็ย่อมจะเป็นอีกทางหนึ่ง ที่จะทำให้มีนักท่องเที่ยวรู้จักและนิยมเข้ามาท่องเที่ยวในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแห่งนี้เพิ่มมากขึ้น

ค.แนวทางสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในการเผยแพร่ข่าวสารและกิจกรรมการท่องเที่ยว การที่จะพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมได้นั้น การประชาสัมพันธ์ก็เป็นอีกวิธีที่มีส่วนช่วยในการแนะนำและส่งเสริมการท่องเที่ยวของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด และเพื่อให้การประชาสัมพันธ์เป็นไปอย่างทั่วถึงจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น การขอความร่วมมือจากภาครัฐ เอกชนหรือหน่วยงานต่างๆ ที่

เกี่ยวข้องในการประชาสัมพันธ์ถึงกิจกรรมที่ทางอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดจัดขึ้น เพื่อให้มีการเผยแพร่ข่าวสารอย่างทั่วถึง

4. ยุทธศาสตร์เปิดโอกาสและกระจายรายได้ให้คนในท้องถิ่น

เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ก็ย่อมจะเป็นการเปิดโอกาสให้กับคนในท้องถิ่นมีอาชีพเสริมเพิ่มขึ้นจากอาชีพหลักที่ทำอยู่ ทำให้คนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการที่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในท้องถิ่น จึงเป็นการเปิดโอกาสและกระจายรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่ง จึงกำหนดแนวทางของการกระจายรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นตามแนวทางดังต่อไปนี้

ก. แนวทางสร้างแหล่งรายได้หรืออาชีพเสริมจากการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่เข้ามาสู่ในท้องถิ่นและเป็นอีกทางหนึ่งที่จะสร้างงานสร้าง รายได้ให้กับคนในท้องถิ่น โดยการประกอบอาชีพเสริมต่างๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการท่องเที่ยว เช่น การรวมกลุ่มสร้างผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัตถุดิบในท้องถิ่น การค้าขายสินค้าต่างๆเมื่อว่างจากอาชีพหลักที่ชาวบ้านได้ทำอยู่ ยังสามารถประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้อีกทางหนึ่งให้กับคนในท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ ซึ่งก็เป็นผลดีอีกประการหนึ่งของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

ข. แนวทางพัฒนาศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับการฝึกอบรมฝีมือ เพื่อเพิ่มคุณค่าของสินค้าให้มีประสิทธิภาพและมีมาตรฐาน เป็นการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพเพื่อให้ประชาชนได้มีทักษะในการสร้างสรรค์ผลงานให้ออกมามีคุณภาพ สามารถแข่งขันทางการขายได้ ทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและเปิดให้มีการรวมกลุ่มสร้างงานสร้างอาชีพเพื่อผลิตสินค้า อย่างเช่น จัดทำสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่ผลิตจากวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม แต่ต้องไม่เป็นการไปทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ จึงต้องจัดให้มีการอบรมให้มีการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องและเหมาะสม ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีอาชีพและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้มีความสมบูรณ์และสวยงามอย่างยั่งยืนต่อไปโดยไม่ถูกทำลายลง

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง "แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน" ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ศักยภาพ และบริบทในด้านการท่องเที่ยวของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด
- 2) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน

1. สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัยที่ได้ศึกษาบริบทของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ทั้งจากทางหนังสือ เอกสาร วารสาร จากการสัมภาษณ์ สรุปผล ได้ดังนี้

ลักษณะทางด้านกายภาพโดยทั่วไปของบึงบอระเพ็ด อยู่ในเขตร้อนได้รับอิทธิพล มรสุมตะวันตกเฉียงใต้และได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จึงทำให้มีความหนาวเย็นและแห้งแล้ง จะมีอยู่ 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ฤดูหนาว ฤดูร้อน และได้มีการแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ของอุทยานนกน้ำ บึงบอระเพ็ด ได้แบ่งออกเป็น 3 เขต คือ เขตสงวน เป็นพื้นที่หวงห้ามมิให้กระทำการใดๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติโดยเด็ดขาด เขตอนุรักษ์ เป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่ยินยอมให้ทำกิจกรรมได้ บางประการ ที่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่มากนัก เขตพัฒนาเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาโครงการที่เกี่ยวข้องกับบึงบอระเพ็ด เป็นเขตพื้นที่ที่จะยินยอมให้ทำกิจกรรมต่างๆ ได้โดยมีการควบคุมและมีการป้องกันไม่ให้กิจกรรมเหล่านี้ขยายตัวไปทำลายแหล่งคุณค่า

ด้านประวัติชุมชน ประชาชนที่อยู่ในเขตอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดมีอยู่ 2 ประเภทคือ ประเภทแรก ประชาชนที่อาศัยอยู่มาตั้งแต่เกิด ประเภทที่สอง ประชาชนจะอาศัยอยู่ในแพแล้วย้ายขึ้นมาอยู่ในอุทยานนกน้ำ โดยคนในหมู่บ้านจะอยู่แบบเครือญาติกัน

ด้านกายภาพของชุมชน ในอดีตบึงบอระเพ็ดมีขนาดกว้างขวางกว่าในสมัยนี้ จำนวนปลาก็ลดน้อยลง นกที่อาศัยอยู่ในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดมี 2 ประเภทคือนกประจำถิ่นกับนกที่อพยพ ซึ่งจะอพยพมาในฤดูหนาว ส่วนใหญ่ที่นี้จะมีปัญหาเรื่องน้ำท่วม

ด้านเศรษฐกิจชุมชน ในอดีตชาวบ้านประกอบอาชีพหาปลาในบึง ไม่มีการห้ามปรามในการจับสัตว์น้ำ อาชีพเสริมเมื่อว่างจากการหาปลาก็ออกไปรับจ้าง และทำนาบัว ซึ่งในปัจจุบันก็

ประกอบอาชีพหลักหาปลา แต่ในปัจจุบันจะมีข้อห้ามในการจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่ และประมงได้แบ่งเขตห้ามจับสัตว์น้ำ 2 เขต คือ เขต 1 เป็นเขตหวงห้ามมิให้ผู้ใดทำการประมงโดยเด็ดขาด เขต 2 เป็นเขตที่อนุญาตให้ราษฎรทำการประมงได้

ระบบสังคมของชุมชน ผู้นำในอดีตกับปัจจุบันยังเหมือนเดิม คือการมีผู้ใหญ่บ้านดูแลความสงบเรียบร้อย ในการให้ความร่วมมือของคนในหมู่บ้าน ก็ให้ความร่วมมือมาโดยตลอดในการช่วยพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด และประชาชนยังมีความเชื่อในเรื่องของเจ้าแม่หมอนทองกันมาก เพราะถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจ

ซึ่งจากการที่ได้นำผลการศึกษาในครั้งแรกไปจัดทำประชุมเชิงปฏิบัติการ ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันวางแนวทาง โดยสรุปดังนี้

1. ด้านร้านอาหาร
2. ด้านการจัดการเรื่องห้องน้ำ
3. ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
4. ด้านการปรับปรุงสภาพพื้นที่

หลังจากที่ได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการทางคณะผู้วิจัย ได้นำข้อมูลมาจัดทำเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดแบบยั่งยืน โดยยึดระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำและประสานแผนพัฒนา ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2546 จึงได้กำหนดประเภทของแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ 2 ประเภทคือ

1. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา
2. แผนพัฒนา 3 ปี

การวางแผนยุทธศาสตร์พัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนซึ่งประกอบด้วย 8 ขั้นตอนดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลและปัญหาสำคัญ
2. การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินสถานการณ์การพัฒนาของท้องถิ่นในปัจจุบัน และกำหนดประเด็นในการพัฒนา
3. กำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจหลักการพัฒนาท้องถิ่น
4. กำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
5. กำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาท้องถิ่น

6. กำหนดยุทธศาสตร์และบูรณาการแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น
7. กำหนดเป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่น
8. การอนุมัติและประกาศใช้แผนยุทธศาสตร์การใช้แผนพัฒนา

ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีแนวทางดังนี้

- สร้างมาตรการในการควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
- บริหารการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพของพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีแนวทางดังนี้

- ปรับภูมิทัศน์ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านบริการนักท่องเที่ยว

ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์คือ ป้องกันความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ มีแนวทางดังนี้

- สร้างความตระหนักปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- สนับสนุนและส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องและเหมาะสม

ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาระบบการจัดการ มีแนวทาง ดังนี้

- ปรับระบบการบริหารให้เหมาะสมกับพื้นที่
- สร้างกฎระเบียบในการควบคุมการบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 เน้นการมีส่วนร่วม มีแนวทางดังนี้

- สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่ม ในการคิดและตัดสินใจร่วมกันในชุมชน
- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การประชาสัมพันธ์ มีแนวทางดังนี้

- สร้างจิตสำนึกและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
- สนับสนุนการจัดทำสื่อเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด
- สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆในการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร

และกิจกรรมท่องเที่ยว

2. อภิปรายผล

อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สมบูรณ์อีกแห่งหนึ่งของเมืองไทย เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่คงรักษาความสวยงามทางธรรมชาติและคุณค่ามสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้คงอยู่

ซึ่งจากการเปิดอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด เป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้น การพัฒนาการท่องเที่ยวของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดในหลายๆ ด้าน เช่น การรณรงค์อนุรักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ หรือความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุทยานนกน้ำ ก็ย่อมต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งเจ้าหน้าที่และประชาชน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่น ความคิดเห็นและความร่วมมือในการพัฒนาของประชาชนนั้นก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกันแต่หากประชาชนนั้นไม่ค่อยตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ไม่ได้เข้ามาใส่ใจในเรื่องการพัฒนาเท่าที่ควร การพัฒนาจึงไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก และที่ประชาชนไม่สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพราะประชาชนหมดความเชื่อมั่นในพลังของตน ดังนั้น การพัฒนาจึงต้องรื้อฟื้นความมั่นใจและพลังของชุมชนในการพัฒนาต่อไป เพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นว่าพลังความร่วมมือของชุมชน จะสามารถพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ได้รับความนิยมได้อีกแห่งหนึ่ง ดังแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชน

และนอกจากการสร้างเชื่อมั่นในพลังของประชาชนในชุมชนแล้ว การให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการเข้ามามีส่วนร่วมก็เป็นสิ่งสำคัญของการพัฒนา เพื่อให้การพัฒนามีทิศทางตามวัตถุประสงค์และนโยบายของการพัฒนา จึงกำหนดการมีส่วนร่วมโดย

- (1) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- (2) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน
- (3) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์
- (4) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผล

การมีส่วนร่วมจะทำให้ประชาชนมีความรู้สึกตื่นตัว และมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาร่วมกันรับทราบข้อมูล และแก้ไขปัญหาต่างๆ ทำให้ประชาชนมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น ร่วมรับรู้และกระตุ้นให้เกิดกระบวนการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งจะดำเนินไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรมได้นั้น

จำเป็นต้องอาศัยการผสมผสานกันของ แนวคิดที่หลากหลายแต่ร่วมทิศทางกัน ผ่านกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ที่เป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดกระบวนการตัดสินใจที่เหมาะสม ทั้งในระดับนโยบาย และการปฏิบัติที่ดีในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด ดังในแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ต้องเน้นให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ โดยการให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่า และประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น เพื่อทำให้การพัฒนานั้นยังคงดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน และในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยประชาชนจะไม่เบียดเบียนธรรมชาติและไม่ส่งผลกระทบในทางลบต่อมนุษย์ สิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน และอนาคต รวมทั้งการดำเนินการตามแผนยังคงสืบเนื่องต่อไปอย่างถาวร และเพื่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ต้องมีการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ตลอดจนการให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์สัตว์ป่า และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ให้ยั่งยืนถาวรตลอดไป

3. ข้อเสนอแนะ

- (1) ประชาชนของชุมชนรอบอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ควรมีการร่วมมือกันในการวางแผน และกำหนดแนวทางในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้มากขึ้น
- (2) ควรให้ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีการร่วมมือและประสานงานกันในการพัฒนา และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2546
- กาญจนา เพชรประยูร และคณะ : งานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2545.
- กิจจา โสมะภีร์ และคณะ : งานวิจัยเรื่องทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่ท่องเที่ยว, 2545.
- คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. ข้อมูลพื้นฐานสถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2543.
- พลาภาภ สิงหเสนี และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมเพื่อคุณภาพชีวิตของชุมชนและการพัฒนาที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาการแก้ปัญหาสารพิษในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด สถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรโสภณ, 2545.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ประยุตโต) . การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : ธนัชช, 2543.
- วิชชุพันธ์ วนิชชาภิวงส์. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติ
ภูกระดึง : มหาวิทยาลัยเกริก, 2543.
- สมชาติ ชำรงธัญวงศ์. การบริหารโครงการ, กรุงเทพฯ : เสมาธรรม, 2544.
- สมชาติ ชำรงธัญวงศ์ และคณะ : งานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, 2537.
- สุธี สุทธิสมบูรณ์. หลักการบริหารเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 17 : สวัสดิการสำนักงาน ก.พ., 2541.
- สุพาดา สิริกุดตา และคณะ. การวางแผนและการบริหารโครงการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จามจูรี, 2543.
- สุวรรณ บุญเจริญ. งานวิจัยเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนตลาดน้ำวัดบางประมงแบบยั่งยืน, 2543.
- สุวิมล ราชกุลชัย. การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จามจูรี, 2543.
- เสรี ชามหลา. งานวิจัยตามโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ : สวรรค์วิถีการพิมพ์, 2544.

เสรี ซาเหลา.งานวิจัยตามโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เรื่อง บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลกับการวางแผนและการปฏิบัติตามแผนพัฒนาตำบล 5 ปีศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์. คณะมนุษยศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์: สวรรค์วิถีการพิมพ์, 2544.

เสรี ซาเหลา.รายงานการวิจัยการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนรอบบึง.คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์: สวรรค์วิถีการพิมพ์, 2545

อนันต์ เกตุวงศ์.หลักและเทคนิคการวางแผน.กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544

www.google.co.th

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Rajabhat Surabhat University

แนวทางการสัมภาษณ์

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด อันประกอบไปด้วย ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ประชาชน และนักท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะสามารถนำมากำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำแบบสัมภาษณ์โดยกำหนดประเด็นคำถามในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ประเด็นการวิจัยเกี่ยวกับประวัติของชุมชน

อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดหรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด จัดตั้งขึ้นตามประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 โดยกองอนุรักษ์สัตว์ป่ากรมป่าไม้ เพื่อให้การคุ้มครองและป้องกันทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ และอนุรักษ์สัตว์ป่าอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด เป็นพื้นที่ที่มีสภาพสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์ป่านานาชนิดมีนกน้ำซึ่งเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตาม พ.ร.บ. ของกรมป่าไม้ ปัจจุบันอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่อยู่ในรูปศูนย์ศึกษาธรรมชาติ เป็นสถานที่ซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งที่อำนวยความสะดวกเป็นประโยชน์แก่พื้นที่เกษตรกรรม และเป็นแหล่งสำหรับอุปโภคและบริโภคสำหรับชุมชน ซึ่งชุมชนที่มีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดเป็นอย่างมาก ก็คือ ชุมชนพระนอน นั่นเอง

ชุมชนพระนอนได้มีการก่อตั้งขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2334 โดยบุคคลกลุ่มแรกที่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านนั้นรกรากเดิมเป็นคนในพื้นที่บริเวณบึงบอระเพ็ด แต่ต่อมาเจ้าหน้าที่ได้เข้ามาดูแลรักษาบึงและได้กำหนดเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ ชาวบ้านที่อยู่แพจึงได้ขึ้นมาสร้างบ้านอยู่ริมบึงและอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ สาเหตุที่อพยพจากในบึงบอระเพ็ด เพราะเจ้าหน้าที่กำหนดให้บึงบอระเพ็ดเป็นเขตห้ามล่าสัตว์และถูกขับไล่พร้อมกับพื้นที่ทำกินเดิมก็คับแคบ ไม่พอที่จะทำกินเลี้ยงชีพ

การศึกษาถึงประวัติของชุมชน เป็นการศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดในด้านประวัติของชุมชน ศึกษาประวัติความเป็นมาของประชาชนและอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนรวมถึงการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำมาหากินในเขตอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

การพิจารณาถึงประวัติความเป็นมาของชุมชน ก็เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด โดยจะทำการศึกษาในลักษณะศึกษาย้อนอดีตของชุมชนก็เพื่อ

ที่จะดูถึงการเปลี่ยนแปลงในประเด็นต่างๆ ของชุมชน โดยตัวอย่างประเด็นคำถามกำหนดขึ้นมา มีดังนี้

ประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องประวัติของชุมชน

1. ข้อมูลของประวัติชุมชนมีความเป็นมาอย่างไร และกลุ่มของชุมชน บรรพบุรุษที่เข้ามาบุกเบิกการก่อตั้งชุมชน มีการอพยพมาจากแหล่งใดและเมื่อไร
2. สาเหตุของการเข้ามาตั้งรกรากของประชาชน ในพื้นที่ในเขตของอุทยานนกน้ำ บึงบอระเพ็ดเพราะเหตุใด
3. ในอดีตมีหลักเกณฑ์หรือข้อกำหนดของการอยู่ร่วมกัน ของประชาชนในเขตพื้นที่ของอุทยานนกน้ำ บึงบอระเพ็ดมีอะไรบ้าง

ประเด็นการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของชุมชน

อุทยานนกน้ำ บึงบอระเพ็ด เป็นส่วนหนึ่งของบึงบอระเพ็ด อยู่ทางทิศใต้ของบึงบอระเพ็ดอยู่ในเขตพื้นที่ ตำบลพระนอน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ อุทยานนกน้ำหรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่า บึงบอระเพ็ด อยู่ในศูนย์ศึกษาธรรมชาติ เป็นแหล่งน้ำที่อำนวยความสะดวกแก่พื้นที่เกษตรกรรม เป็นแหล่งสำหรับอุปโภคบริโภคสำหรับชุมชน เป็นสถานที่ให้เยาวชนเข้าไปสัมผัสธรรมชาติสภาพแวดล้อมของจริง นอกจากนี้แล้วยังเปิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีการอนุรักษ์ทรัพยากรที่สำคัญ ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ และสัตว์ป่า ซึ่งมีการกระทำไปพร้อมๆ กับการท่องเที่ยว

ในการประเมินอุทยานนกน้ำ บึงบอระเพ็ด ทางลักษณะกายภาพของชุมชนนั้น มีประเด็นคำถามที่สามารถกำหนดขึ้นมาได้ดังนี้

ประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องลักษณะทางกายภาพของชุมชน

1. อาณาเขตของอุทยานนกน้ำ บึงบอระเพ็ด ในอดีตกับปัจจุบัน มีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด และมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
2. ความอุดมสมบูรณ์ของ นก ปลา หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ของอุทยานนกน้ำ บึงบอระเพ็ด ในอดีตกับปัจจุบัน มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นหรือลดน้อยลงและสาเหตุของการเพิ่มขึ้นหรือลดลงมาจากด้านใด
3. ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นในอุทยานนกน้ำ บึงบอระเพ็ด ส่วนมากเกิดจากสาเหตุใด แล้วสร้างความเสียหายหรือส่งผลกระทบต่ออุทยานนกน้ำ บึงบอระเพ็ดอย่างไรบ้าง
4. การบุกเบิกก่อตั้งชุมชนในอดีตมีวิธีการจับจองที่ดินกันอย่างไร รู้ได้อย่างไรว่าใครเป็นเจ้าของที่ดินตรงไหน และมีวิธีการจัดการกันอย่างไร

5. ในอดีตปัญหาของชุมชนส่วนมากเกิดขึ้นจากสาเหตุใดและปัญหานั้นยังส่งผลกระทบต่อมาถึงปัจจุบันหรือไม่

ประเด็นการวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

การศึกษาถึงวิถีชีวิตของชุมชน อาจทำการศึกษาในระดับบุคคลหรือชุมชน การศึกษาถึงเศรษฐกิจชุมชนนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวิถีการดำเนินชีวิต ของชาวบ้านในเขตชุมชน พื้นที่อุทยานนกน้ำ ซึ่งการศึกษาเรื่องวิถีชีวิตของชุมชน ต้องพิจารณาในประเด็นต่างๆ ถึงสภาพแวดล้อมและทรัพยากรในชุมชน เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ รวมไปถึงการประเมินค่าบางสิ่งบางอย่าง ที่ไม่สามารถคิดออกมาเป็นตัวเงินได้ เช่น การเสื่อมโทรมลงของทรัพยากรธรรมชาติ

การพิจารณาถึงระบบเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชุมชนนั้น อาจศึกษาถึงความสามารถของชาวบ้าน ในการประกอบอาชีพ หรือการดำเนินชีวิตโดยสามารถพึ่งพาตนเองได้ การศึกษาเศรษฐกิจและวิถีชีวิตชุมชน อาจกระทำในลักษณะศึกษาย้อนอดีตโดยดูการเปลี่ยนแปลงในการประเมินต่างๆ ของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดในอดีตเพื่อเปรียบเทียบกับในปัจจุบัน ประเด็นคำถามสามารถกำหนดขึ้นมาได้ดังนี้

ประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่อง วิถีชีวิตของชุมชนในอดีต

1. ในอดีตชาวบ้านในเขตพื้นที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดประกอบอาชีพอะไร และเมื่อว่างจากอาชีพหลัก มีอาชีพเสริมหรือวิธีการหารายได้เสริมหรือไม่อย่างไร มีวิธีการถ่ายทอดอาชีพกันอย่างไร แล้วยังประกอบอาชีพเดิมอยู่หรือไม่
2. ชาวบ้านมีการพึ่งพาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดหรือไม่ และได้ประโยชน์อะไรจากธรรมชาติบ้าง เช่น หาของป่า จับสัตว์น้ำ เป็นต้น
3. ในอดีต ก่อนที่จะมีการจัดตั้งอุทยานนกน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีประชาชนเข้ามาทำมาหากิน และใช้ประโยชน์จากอุทยานนกน้ำมีมากน้อยเพียงใดเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันเป็นอย่างไร

ประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่อง วิถีชีวิตของชุมชนในปัจจุบัน

1. ในปัจจุบันชาวบ้านในชุมชน มีการทำมาหากินกันอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมากน้อยเพียงใด และมีการเปลี่ยนแปลงไปในด้านใดบ้าง
2. เมื่อมีการประกาศจัดตั้งอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แล้ว มีผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของชาวบ้านหรือไม่อย่างไร

ประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

1. ในอดีตการปกครองหรือการอยู่ร่วมกันแต่เดิมเป็นอย่างไร มีระบบควบคุมดูแลความสงบเรียบร้อย การจัดการความขัดแย้งทำอย่างไร เช่นมีระบบผู้อาวุโสเข้ามาไกล่เกลี่ยหรือไม่ได้ผลอย่างไรต่อมาระบบนี้ มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร

2. ผู้นำในสมัยนี้ต่างจากผู้นำในอดีตหรือไม่ ถ้าแตกต่างมีความแตกต่างอย่างไร ชาวบ้านรู้สึกอย่างไรกับผู้นำในปัจจุบัน

3. ก่อนจะมีการประกาศให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ดหรืออุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดมีใครหรือหน่วยงานใด ที่เข้ามามีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดบ้าง

4. ในการให้ความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่นกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้นำในท้องถิ่นมีมากน้อยเพียงใดในอดีตและในปัจจุบัน มีความแตกต่างกันไหม และทางหน่วยของรัฐเคยได้ขอความร่วมมือจากประชาชน ในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดหรือไม่ และมีหน่วยงานใดบ้างที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

5. ประชาชนมีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ศรัทธา บุญในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เกี่ยวข้องกับ การประกอบอาชีพในเขตพื้นที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดบ้างหรือไม่ และประชาชนในเขตพื้นที่อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดส่วนใหญ่มีความเชื่อถือศรัทธา และบุญในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด และความเชื่อถือศรัทธาบุญในสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นมีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอย่างไร

ประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องระบบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับรัฐ

1. หน่วยงานมีโครงการหรือนโยบายอะไรบ้าง ที่เชิญชวนให้ประชาชนเข้ามาร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และทำให้ประชาชนได้เห็นถึงประโยชน์ และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตน

2. แต่ละหน่วยงานเคยขอความร่วมมือจากประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอุทยานนกน้ำ ด้านการท่องเที่ยวหรือไม่ และได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากน้อยเพียงใด

3. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ดมีวิธีการและมาตรการในการคุ้มครองและอนุรักษ์สัตว์ที่อยู่ในเขตอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดอย่างไร จากการใช้วิธีการและมาตรการนั้น ประชาชนให้ความร่วมมือหรือไม่

4. มีหน่วยงานไหนนอกจากหน่วยงานของรัฐที่เข้ามาพัฒนาอุทยานนกน้ำ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวบ้างไหม แล้วเข้ามาดำเนินการในรูปแบบใด และมีวิธีการพัฒนาอย่างไรและผลที่ได้เป็นอย่างไร

5. ประชาชนในพื้นที่ชาวบ้าน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอุทยานนกน้ำอย่างไรบ้าง และมีวิธีการอย่างไรบ้าง

ประเด็นการวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง ความต้องการของประชาชน

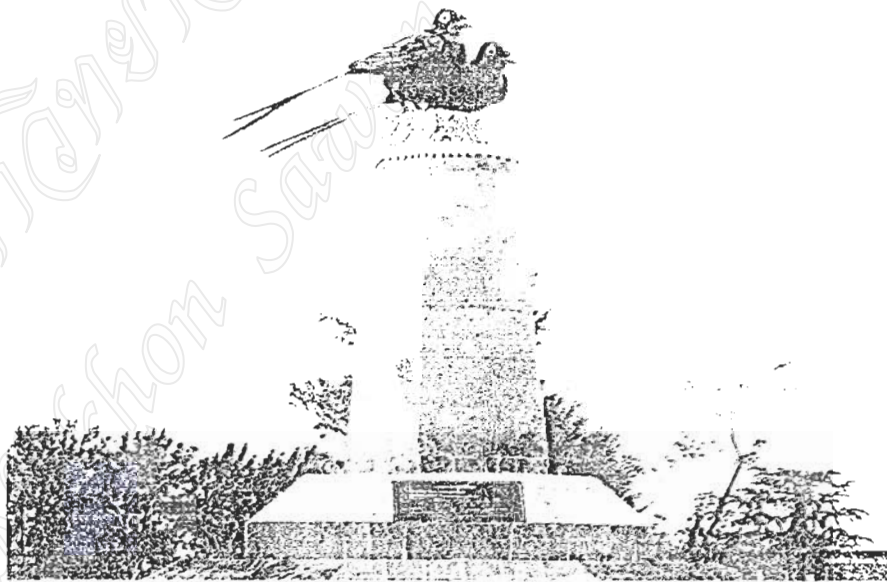
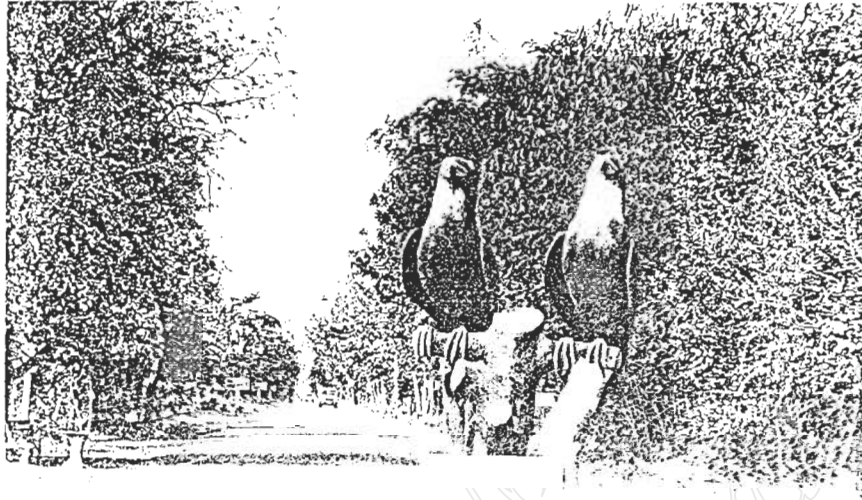
การที่จะพัฒนาอุทยานนกน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนา โดยจะต้องเริ่มจากการสำรวจความต้องการของประชาชนในพื้นที่ว่าต้องการที่จะให้อุทยานนกน้ำพัฒนาไปในด้านใด

ประเด็นคำถามเกี่ยวกับความต้องการของประชาชนและนักท่องเที่ยว

1. ท่านต้องการให้เพิ่มเติมสิ่งใดอีกบ้างในอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวให้มากขึ้น และการดำเนินการด้านการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตรงความต้องการหรือไม่

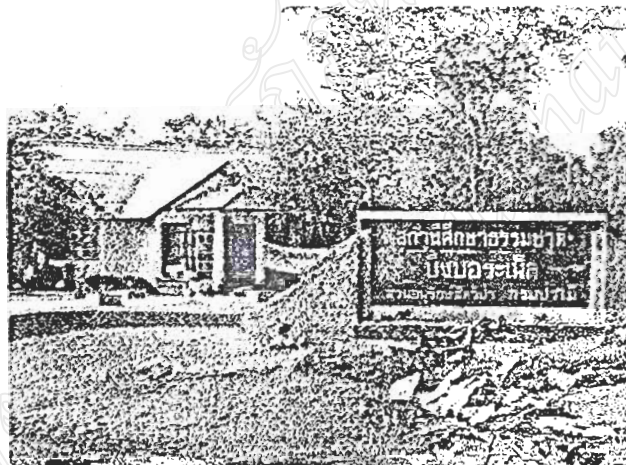
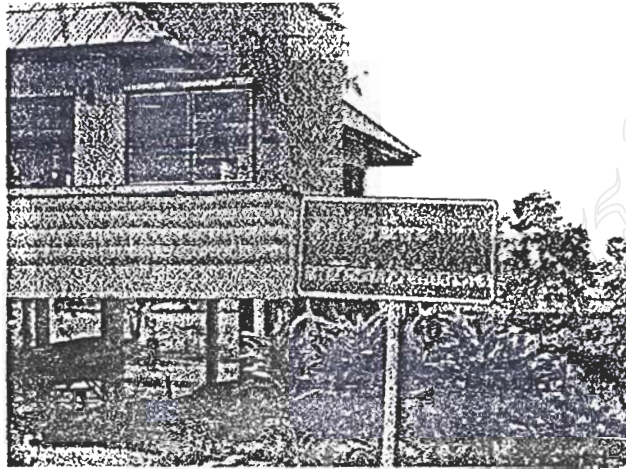
2. ท่านมีความพึงพอใจในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด และเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานปัจจุบันที่มีอยู่เหมาะสมกับการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด หรือไม่ อย่างไร และท่านต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ดหรือไม่

อุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

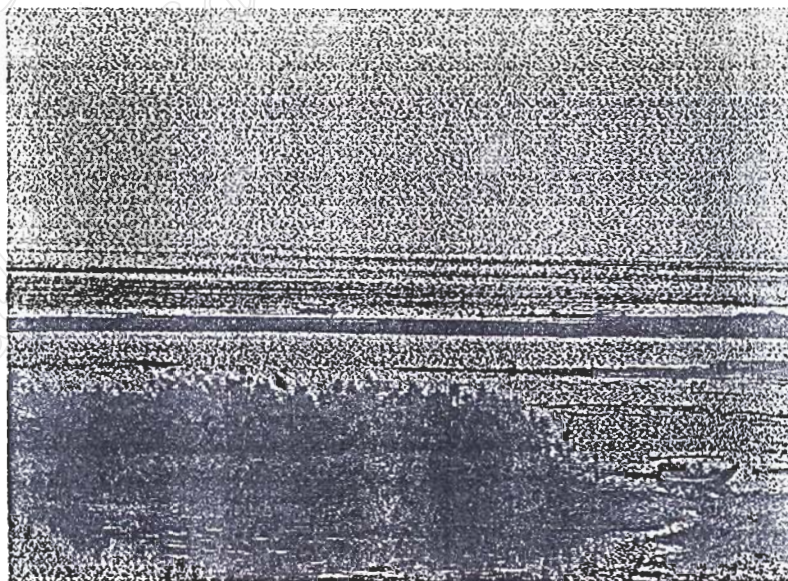
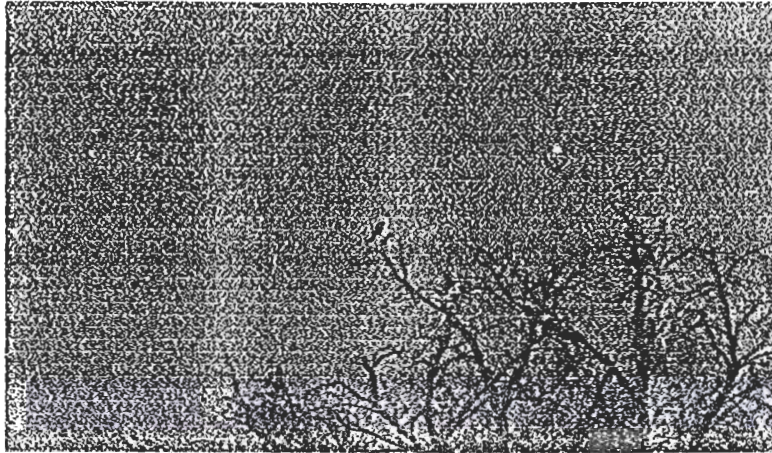

ภาพ อนุสาวรีย์นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร

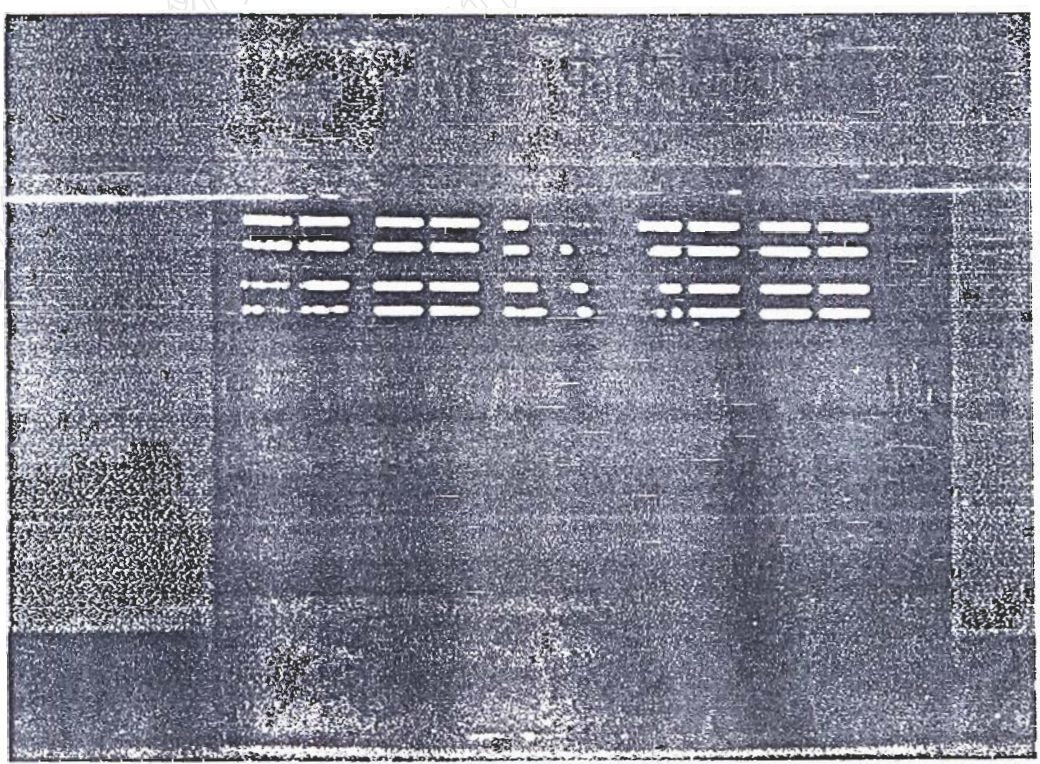
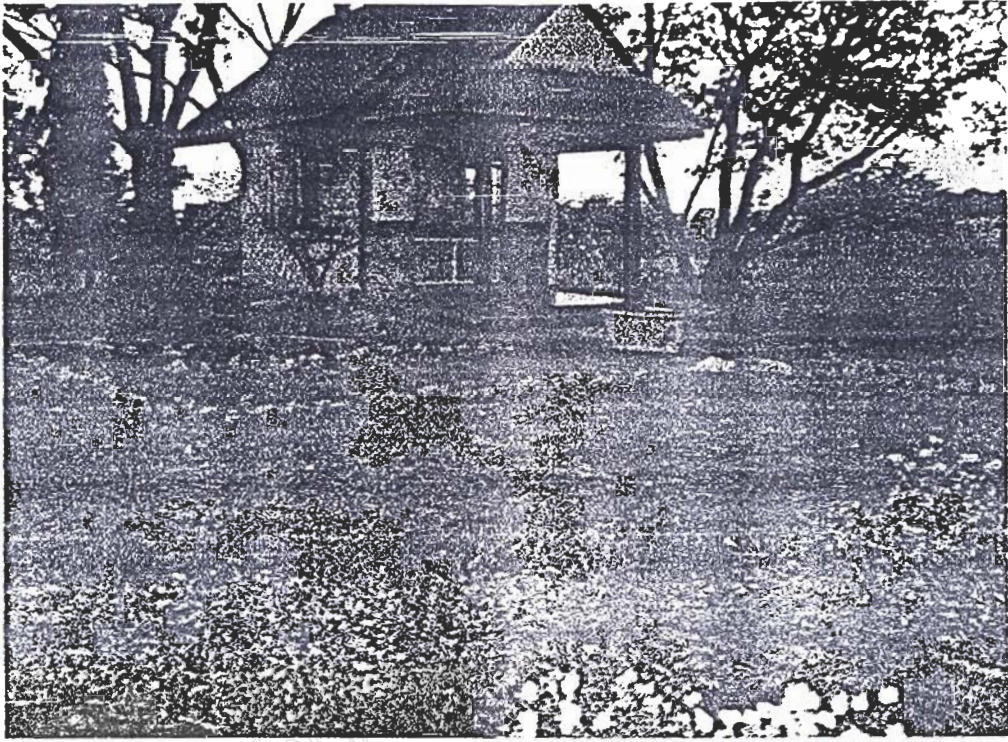
ภาพหน่วยงานของอุทยานนกน้ำบึงบอระเพ็ด

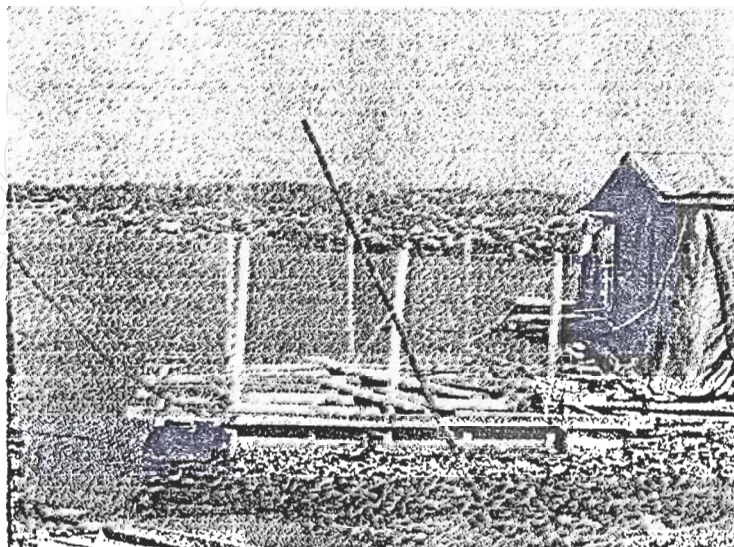
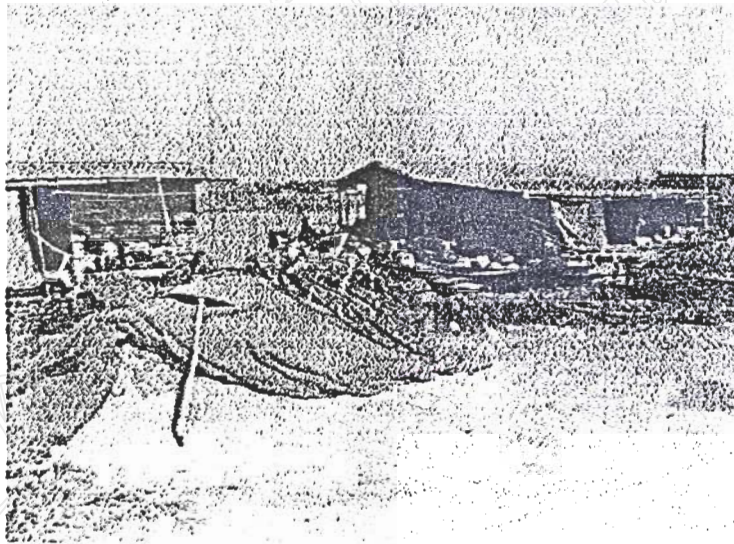
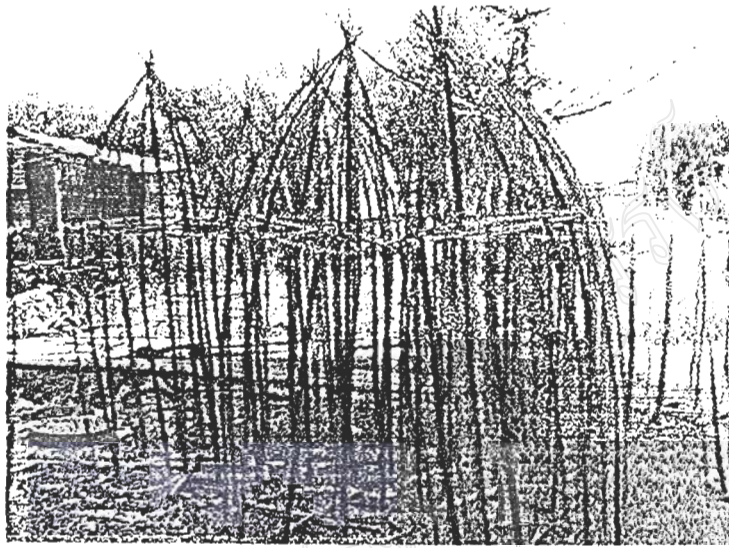
สภาพภูมิทัศน์ของอุทยานนกน้ำบึงกระเทียม

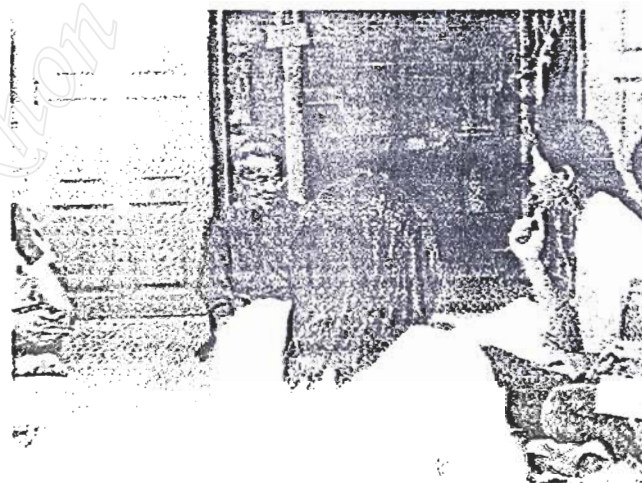
ศาลเจ้าแม่หมอนทองที่ประชาชนและนักท่องเที่ยวให้ความเคารพนับถือ

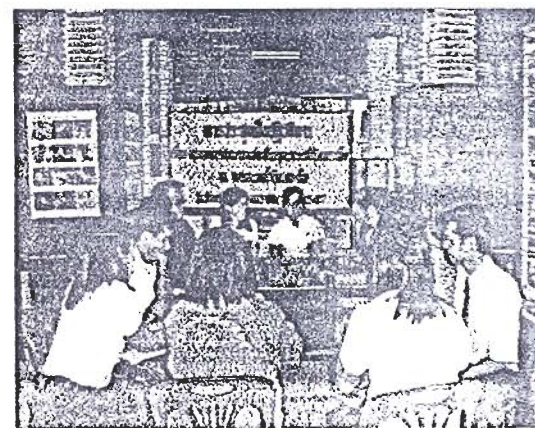
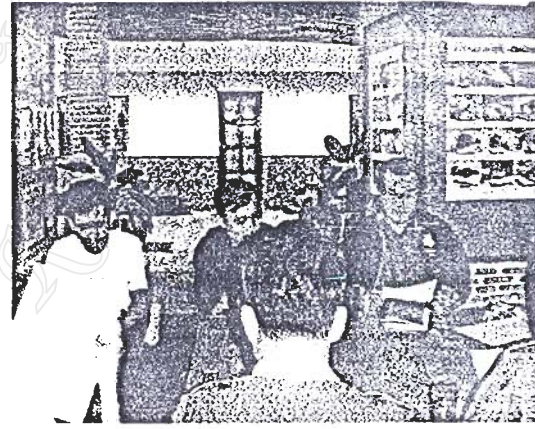
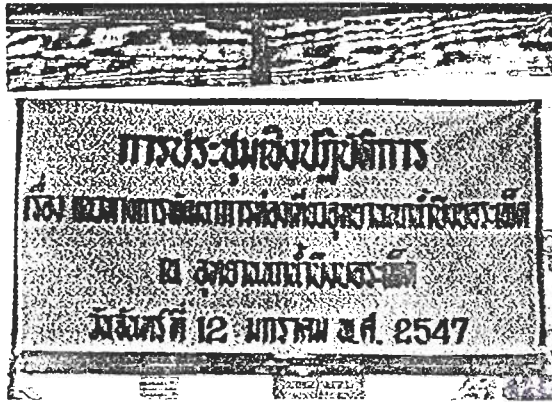
ภาพวิถีชีวิตชาวบึงบางส่วนที่อาศัยอยู่ในแพ

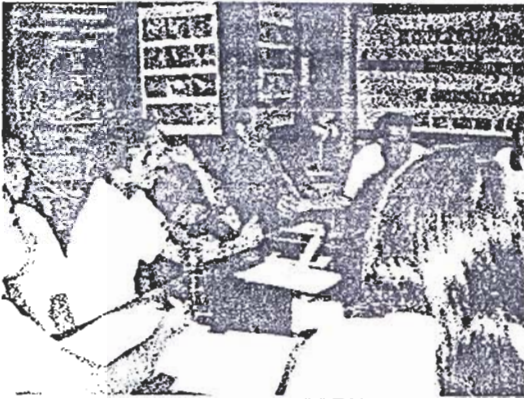
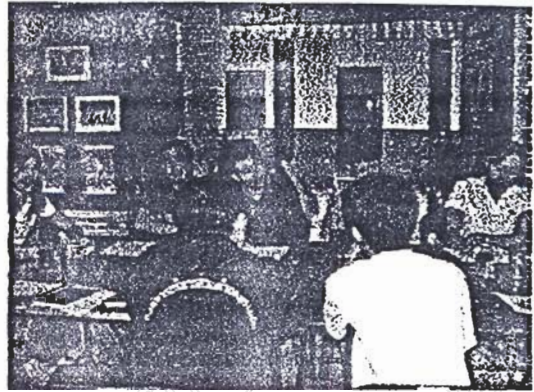
ภาพจากการสอบถามโดยการใช้วิธีสัมภาษณ์แบบลึก

ภาพการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล นางสาวกาญจนา ไชยชมภู
วัน/เดือน/ปี/เกิด 24 พฤษภาคม 2525
ที่อยู่ 672 หมู่ 10 ต.นครสวรรค์ตก อ.เมือง จ.นครสวรรค์ 60000
ประวัติการศึกษา
ระดับประถมศึกษา
โรงเรียนเขากบ (จิรสุขวิทยา) อ.เมือง จ.นครสวรรค์
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
โรงเรียนสตรีนครสวรรค์ อ.เมือง จ.นครสวรรค์
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
โรงเรียนสตรีนครสวรรค์ อ.เมือง จ.นครสวรรค์
ระดับปริญญาตรี
สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ อ.เมือง จ.นครสวรรค์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล นางสาวจินตนา บุญสันเทียะ
วัน/เดือน/ปี/เกิด 1 สิงหาคม 2524
ที่อยู่ 53 หมู่ 7 ต.อุดมธัญญา อ.ตากฟ้า จ.นครสวรรค์ 60190
ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา

โรงเรียนไค้บ้านใหม่ อ.ตากฟ้า จ.นครสวรรค์

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

โรงเรียนอุดมธัญญาประชานุเคราะห์ อ.ตากฟ้า จ.นครสวรรค์

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

โรงเรียนอุดมธัญญาประชานุเคราะห์ อ.ตากฟ้า จ.นครสวรรค์

ระดับปริญญาตรี

สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ อ.เมือง จ.นครสวรรค์

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล นางสาวเดือนเพ็ญ รับบุญ
วัน/เดือน/ปี/เกิด 12 มิถุนายน 2525
ที่อยู่ 105/5 หมู่ 6 ต.หัวถนน อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์ 60160
ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา

โรงเรียนอุดมวิทยา อ.บึงสามพัน จ.เพชรบูรณ์

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

โรงเรียนสตรีนครสวรรค์ อ.เมือง จ.นครสวรรค์

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

โรงเรียนสตรีนครสวรรค์ อ.เมือง จ.นครสวรรค์

ระดับปริญญาตรี

สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ อ.เมือง จ.นครสวรรค์

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล นายนิรุจน์ เกตุน้อย
วัน/เดือน/ปี/เกิด 4 พฤศจิกายน 2523
ที่อยู่ 83 หมู่ 3 ต.เทียงแท้ อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท 17140
ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา

โรงเรียนวัดสังฆราม อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

โรงเรียนครูประชาสรรค์ อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

โรงเรียนชัยนาทพิทยาคม อ.เมือง จ.ชัยนาท

ระดับปริญญาตรี

สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ อ.เมือง จ.นครสวรรค์

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล นางสาวเรือนแก้ว ต๊ะมุล
วัน/เดือน/ปี/เกิด 24 กุมภาพันธ์ 2525
ที่อยู่ 89 หมู่ 3 ต.ชานมัทรี อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ 16130

ประวัติการศึกษา

 ระดับประถมศึกษา
 โรงเรียนสามแยกเจ้าพระชา อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์

 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
 โรงเรียนพยุหะพิทยาคม อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์

 ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ
 โรงเรียนพณิชยการวิทยาลัยนครสวรรค์ อ.เมือง จ.นครสวรรค์

 ระดับปริญญาตรี
 สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ อ.เมือง จ.นครสวรรค์

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล นางสาวอำภวรรณ เชื้อวงศ์
วัน/เดือน/ปี/เกิด 8 กุมภาพันธ์ 2524
ที่อยู่ 31/1 หมู่ 6 ต.เพียงแท้ อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท 17140
ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา

โรงเรียนวัดมะเห-ยงค์ อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

โรงเรียนครูประชาสรรค์ อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

โรงเรียนครูประชาสรรค์ อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท

ระดับปริญญาตรี

สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ อ.เมือง จ.นครสวรรค์

.....